

ΠΑΥΛΟΥ Δ. ΠΥΡΙΝΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ
Κ.Κ. ΠΑΥΛΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1983

956
P

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRVER_01005

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Ημερομηνία επιστροφής

23 ΑΥΓ. 2004

28 ΣΕΠ. 2004

28 ΦΕΒ. 2005

11 ΙΑΝ. 2005

09 ΝΟΕ. 2005

09 ΜΑΡ. 2006

15 ΜΑΙ. 2006

19 ΙΑΝ. 2007

Κεντρική

Βέροιας

Χρ. Χρ. Χρ.

γ

Πηγή

0140094131

0140010000

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRVER_01005

Κεντρική

η Βέροιας

19/8/83

19/8/83

Π. Πιπρινός

Π. Πιπρινός

Η ΣΥΜΒΟΛΗ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

εγρ. 169

0140094131

0140010000

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

1. Γ. Χ. Χιονίδη: 'Ανέκδοτος ακολουθία τοῦ Νεομάρτυρος 'Αρσενίου μητροπολίτου Βεροίας, 1971.
2. Π. Πυρινού: Βίος καὶ ἀκολουθία τοῦ 'Αγίου Σωσιπάτρου, 1973.
3. Βῆμα τοῦ 'Αποστόλου Παύλου, 1974.
4. Π. Πυρινού: 'Ανέκδοτα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὰς ἱερὰς μονὰς Τιμίου Προδρόμου (σκήτη Βεροίας) καὶ Μουτσιάλης, 1975.
5. Παν. Παπαευαγγέλου: Μεταβυζαντινὸς ναὸς 'Αγ. Δημητρίου Παλατισίων Βεροίας, 1976.
6. 'Ακολουθία τοῦ 'Αγ. 'Ιερομάρτυρος 'Αρσενίου, 1978.
7. 'Ακολουθία τοῦ 'Αγ. 'Αντωνίου τοῦ Νέου τοῦ Βεροίεως, 1978.
8. 'Ακολουθία τοῦ 'Αγ. 'Αποστ. Σωσιπάτρου τοῦ ἐκ Βεροίας, 1978.
9. 'Ακολουθία τῆς 'Αγίας ἐνδόξου 'Οσιομάρτυρος 'Ιερουσαλήμ, 1980.
10. 'Ακολουθία τοῦ 'Οσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοφάνους τοῦ Νέου τοῦ ἐξ 'Ιωαννίνων, 1980.
11. 'Ακολουθία τοῦ 'Αγίου ἐνδόξου Νεομάρτυρος 'Αθανασίου τοῦ Κουλιακίτου, 1980.
12. Β. Νικολαΐδου: Στὶς πηγὰς τῆς Χαράς, 1980.
13. Χ. Κακουλίδου: 'Ελεύθερα πνευματικὰ θέματα, 1980.
14. Βῆμα 'Αποστόλου Παύλου, 2η ἔκδοσις, 1980.
15. Μακ. Παπαδοπούλου: Θέματα ὀρθόδοξης χριστιανικῆς οἰκοδομῆς, 1982.
16. 'Ακολουθία τῶν 'Οσίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ Σκῆτι Βεροίας ἀσκητικῶς διαλαμπάντων, 1983.
17. 'Ακολουθία τῶν ἐν Βεροίᾳ 'Αγίων ψαλλομένη ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς πόλεως, 1983.
18. Π. Πυρινού: 'Η συμβολὴ τῆς Μητροπόλεως Βεροίας στὴν παιδεία κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, 1983.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ
ΑΡ. 18

ΠΑΥΛΟΥ Δ. ΠΥΡΙΝΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ
κ.κ. ΠΑΥΛΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1983

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Βίος και ακολουθία του 'Αγίου Σωσιπάτρου εκ
της Μακεδονικής Βεροίας. Θεσσαλονίκη, 1973
'Ανέκδοτα έγγραφα αφορώντα εις τας ιερὰς μο-
νάς Τιμίου Προδρόμου (σκήτη Βεροίας) και
Μοντισιάλης. Θεσσαλονίκη, 1975.

ΔΩΡΕΑ
Π. Πυρινός

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αριθμός Εισαγωγής: 45521

Χρονία Εισαγωγής: 26-8-1983

Αριθμός Αποθήκης: 379.4956 ΤΙΣΒ

✓

ΣΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΟΥ ΣΟΥΛΑ
ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΑΙ ΝΙΚΟ

9.2.9011

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολλά ὀφείλει τὸ ἔθνος μας στὴν παιδεία τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, γιατί, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ παιδεία στοὺς δύσκολους καιροὺς συνετέλεσε στὴ διατήρηση τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων καὶ ἰδανικῶν, στὴν ἐνίσχυση τῆς ἐθνικῆς συνείδησης καὶ γενικὰ στὴν ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐντούτοις, δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι σὲ ὅλη τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας ἡ παιδεία ἦταν ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐκκλησία. Ἄν δὲν ὑπῆρχε ἡ ἐκκλησία, εἶναι ζήτημα ἂν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες θὰ μπορούσαν νὰ κρατήσουν ἀσβεστη καὶ ἀδιάκοπη τὴν ἐθνικὴ καὶ χριστιανικὴ παράδοσή τους.

Ἡ νέα ἐργασία τοῦ καθηγητῆ κ. Παύλου Πυρινοῦ, ποὺ πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς παιδείας στὴ Βέροια κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα καὶ τῆς συμβολῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας σ' αὐτήν, ἀποτελεῖ προσφορά τιμῆς καὶ εὐλάβειας πρὸς ὅλους τοὺς ἀείμνηστους ποιμενάρχες τῆς Βέροιας, ποὺ συνέβαλαν στὴ διάδοση τῆς παιδείας ἐπὶ τουρκοκρατίας· ἀκόμη, ἀποτελεῖ ἀπάντηση σὲ ὅσους ἄκριτα ἢ κακόπιστα ἀρνοῦνται τὴν προσφορά τῆς ἐκκλησίας στὸν τομέα τῆς παιδείας.

Τελειώνοντας συγχαίρουμε καὶ εὐχαριστοῦμε τὸ συγγραφέα καὶ εὐχόμαστε νὰ τὸν ἀξιώσει ὁ παντοδύναμος ὥστε καὶ στὸ μέλλον νὰ μᾶς δώσει καὶ ἄλλους καρποὺς τῆς φιλοπονίας του, πρὸς ὄφελος τῆς Βέροιας καὶ γενικὰ τοῦ τόπου μας.

Ὁ Βεροίας, Καμπανίας καὶ Ναούσης
ΠΑΥΛΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γιὰ τοὺς χρόνους πρὶν ἀπὸ τὸν 19ο αἰῶνα δὲν ἔχουμε μαρτυρίες σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα στὴ Βέροια. Γνωρίζουμε μόνο τὴν περιπτώσιν τοῦ Καλλίνικου Μάνιου ἢ Μανιοῦ, ποὺ τὸ 1650 ἱδρύσας στὴ Βέροια σχολεῖο (ἴσως τὸ πρῶτο ποὺ λειτούργησε συστηματικὰ) καὶ βιβλιοθήκην καὶ παρουσίασε ἕως τὸ 1665 ἀξιόλογη ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα¹.

Ἀπὸ τὸ 1665 ἕως τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. δὲν ἔχουμε ἄλλες γραπτὲς μαρτυρίες γιὰ σχολικὴ ἐκπαίδευση. Πρέπει ὅμως καὶ τότε νὰ λειτούργοι σχολεῖο στὴ Βέροια².

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα κατὰ τὸν 19ο αἰ. ὑπάρχουν ἀκόμα πολλὰ κενὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ Βέροια καὶ ἰδιαίτερα ὡς πρὸς τὴ συμβολὴ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Βεροίας σ' αὐτὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Γι' αὐτὸ θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα στὴ Βέροια κατὰ τὸν 19ο αἰ. καὶ νὰ τονίσω τὴ σημασία της γιὰ τὸν ὑπόδουλο ἑλληνισμό, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ μελέτη ἀνεκδότων κωδίκων καὶ ἐγγράφων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἔτσι θὰ γίνουιν γνωστὲς ἀρκετὲς λεπτομέρειες καὶ γιὰ ἄλλα παρεμφερῆ θέματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέση μὲ τὴ γενικότερη ἱστορία τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν 19ο αἰ. Ἐπίσης θὰ γίνει καλύτερα κατανοητὴ ἡ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου νὰ διατηρήσει τὴν ἐθνικὴ συνείδησίν του μὲ τὴν παιδείαν, καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ τῆς μητροπόλεως Βεροίας στὴν προσπάθεια αὐτή.

Γιὰ τὴν καλύτερη ἐξέταση τοῦ θέματος, χώρισα τὸν 19ο αἰῶνα στὰ ἐξῆς τμήματα: 1800 - 1848, 1849 - 1862, 1863 - 1882, 1883 - 1891 καὶ 1892 - 1900.

1. Βλ. Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλῆ, Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δράση τους στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰταλία (16ος αἰ. - 1650), Θεσσαλονίκη 1971, σ. 200. Πρὸς Μ. Παράνικα, Σχεδιάσμα (Περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος), ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 51, καὶ Παύλου Πυρινού, Καλλίνικος Μάνιος, ἐφημ. «Βέροια», 28.2.76, σ. 3.

2. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, Νέα Ἑλλάς, ἥτοι ἱστορικὴ, γεωγραφικὴ, τοπογραφικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ περιγραφὴ τῶν νέων ἑλληνικῶν χωρῶν: Ἠπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων, καὶ ὁδηγὸς σαφὲς καὶ ἀκριβὲς τῶν ταξιδιωτῶν καὶ περιηγητῶν κατὰ τὸ Γερμανικὸν τοῦ Καρόλου Μπαϊδεκερ, ἐν Ἀθήναις 1913, σ. 41.

Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν σεδαστὸ καθηγητὴ μου κ. Ἰωάννη Ἀναστασίου γιὰ τὶς πολὺτιμες ὑποδείξεις τοῦ πού συνετέλεσαν πολὺ στὴ βελτίωση τῆς μελέτης μου. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὸν καθηγητὴ Ἀπόστολο Γκλαβίνα καὶ τὸ συγγραφέα Γεώργιο Χιονίδη γιὰ τὴ βοήθεια πού μοῦ πρόσφεραν. Τέλος, ἰδιαίτερα εὐχαριστῶ τὸ μητροπολίτη Βεροίας κ.κ. Παῦλο, γιατί σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἔκδοσις αὐτή.

I. ΤΜΗΜΑ 1800 - 1848

Για την περίοδο αυτή έχουμε ελάχιστες πληροφορίες, γιατί το σωζόμενο άρχαιο της κοινότητας (κώδικες και άλλα έγγραφα) περιέχει μνείες μόλις από τα μέσα του 19ου αϊ.

Διάφοροι συγγραφείς, όπως ο Μ. Περδικάρης³, ο Μ. Παρανίκας⁴, ο Τρύφων Εὐαγγελίδης⁵ κ.ά., μᾶς πληροφοροῦν ὅτι στὰ 1817 δίδασκε στὴ Βέροια κάποιος Ἀγγελος ἀπὸ τὴ Νάουσα.

Πράγματι, στὴν περίοδο αὐτὴ φαίνεται ὅτι λειτούργησε στὴ Βέροια ἓνα σχολεῖο, ἡ «Ἑλληνικὴ Σχολή», ποὺ σταμάτησε τὴ λειτουργία της μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 (1822) ἕως τὸ 1849, δηλ. γιὰ 27 χρόνια, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πρακτικὸ ἐνὸς κώδικα⁶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Βεροίας, ὅπου σημειώνεται ὅτι «ἐστάθη πρὸς καιρὸν κεκλεισμένη», ἀσφαλῶς ἐξαιτίας ἀπαγορεύσεως τῆς λειτουργίας της ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές.

Γιὰ τὴν καλύτερη λειτουργία τῆς «Ἑλληνικῆς σχολῆς» Βεροίας ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Χρυσάνθος ἀφιέρωσε 1000 γρόσια. Ὁ Χρυσάνθος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἦταν μητροπολίτης Βεροίας ἀπὸ τὸ 1799 - 1811 καὶ ὕστερα μητροπολίτης Σερρών ἀπὸ τὸ 1811 - 1824. Φαίνεται ὅτι ὁ Χρυσάνθος εἶχε ἀφιερῶσει τὸ ποσὸ τῶν 1000 γροσίων ἐνωρίτερα, δεδομένου ὅτι πέθα-

3. Βλ. Μ. Περδικάρη, Προδιοίξεις εἰς τὸν Ἑρμῆλον ἢ Δημοκρατορακλει-
τος, ἐν Βιέννῃ, σ. 93.

4. Βλ. Μ. Παρανίκας, ὁ.π., σ. 51.

5. Βλ. Τρύφ. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, (Ἑλληνικά σχολεῖα ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι Καποδιστριαίου), τόμ. πρῶτος, ἐν Ἀθήναις, σ. 104 - 105. Τοῦ ἴδιου, Νέα Ἑλλάς, ὁ.π., σ. 41.

6. Ὁ Κώδικας αὐτὸς φέρει τὸν τίτλο «Ἱερὸς Κώδιξ ἐν ᾧ καταχωρεῖται ἡ λή-
ψις καὶ δόσις τῶν δύο σχολείων τῆς πόλεως Βεροίας, ὁμοῦ καὶ λογαριασμός τοῦ κο-
τείου (κουτίου) ἐλεημοσυνῶν, κεφαλαίων, καὶ ληψοδοσίας. Ἀρχόμενος ἀπὸ τὸ 1849
Ἰανουρίου Α΄, εἰς σελίδας 390». Βλ. εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ στὴ μελέτῃ τοῦ Γε-
ωργίου Χ. Χιονίδου, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας κατὰ τὰ ἔτη 1849 - 1912, δάσει
ἀνεκδότων ἐγγράφων, «Μακεδονικά» 11 (1971), σ. 2. Στὴν πρώτη σελίδα τοῦ κώδι-
κα καταχωρεῖται τὸ πρακτικὸ, ποὺ μᾶς δίνει ἀξιόλογες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν
ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν στὴ Βέροια. Τὸ πρακτικὸ αὐτὸ δημοσιεύτηκε στὴ μελέτῃ
τοῦ Γ. Χ. Χιονίδου, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας μετὰ τὸ 1821 («Μακεδονικὸ Ἡμερο-
λόγιον», 1962, σ. 103 - 105).

νε στὰ 1834, ἀλλά, ὅπως ἀναφέραμε, τὸ σχολεῖο τῆς Βέροιας δὲ λειτούργησε γιὰ πολλὰ χρόνια ἐξαιτίας τῆς ἀνώμαλης καταστάσεως καὶ τὸ ποσὸ βρέθηκε «προκαταβεβλημένο». Ἀκόμα, ὁ Χρυσάνθος γιὰ τὴν καλὴ λειτουργίαν τοῦ σχολείου δώρισε σ' αὐτὸ τὴν προσωπικὴν του βιβλιοθήκην. Μερικὰ ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ δώρισε, σώζονται στὴ Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βεροίας μὲ τὴν ἐνδειξὴ «Ἐκ τῶν τοῦ Σερρῶν Χρυσάνθου», «Μητροπολίτου Σερρῶν Χρυσάνθου» ἢ «Μητροπολίτου Χρυσάνθου». Αὐτὰ εἶναι:

1. Γραμματικὴ / τῶν / φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν / ἢ / σύντομος ἀνά-
λυσις τῆς πειραματικῆς νεωτέρας / φιλοσοφίας / κατ' ἐρωταποκρίσιν / συγ-
γραφεῖσα μὲν παρὰ τοῦ Ἀγγλοῦ Βενιαμὶν / Μαρτίνου / νῦν δὲ τὸ πρῶτον
ἐκδοθεῖσα εἰς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων / διάλεκτον, καὶ μετὰ πλείστων ση-
μειωμάτων ἐπανεξηθεῖσα / παρὰ / Ἀνθίμου Γαζῆ ἀρχιδι. / Θεσσαλομά-
γνητος. / Ἀφιερωθεῖσα τῇ τιμῇ Ἀδελφότητι τῶν κυρίων / Ζωσιμάδων. /
Τόμος Α'. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας / παρὰ τῷ Φράντζ Ἀντωνίῳ
Σχραϊμβλ. / 1799.

2. Στοιχείων μαθηματικῶν / ἐκ / παλαιῶν / καὶ νεωτέρων / Συνερα-
νισθέντων / ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου / Ἀρχιεπισκόπου / πρώην Ἀστραχανίου
Κυρίου Νικηφόρου / φιλοτίμῳ δὲ δαπάνῃ ἐκδοθέντων, / ὅπως δωρεὰν δια-
νέμονται τοῖς ἐν τοῖς / Ἑλληνομονοεῖσις φοιτῶσιν, / ὑπὸ τῶν τιμιωτάτων
καὶ φιλογενῶν / ἀπαδελφῶν / Ζωσιμᾶ / Τόμος τρίτος / περιέχων τὰ περὶ
τὴν / Ἀλγεβραν. / Ἐν Μόσχᾳ / ἐν τῷ τῆς Κοινότητος Τυπογραφείῳ παρὰ /
Ρηδηγέρῳ καὶ Κλανδίῳ. / Ἐτει 1799.

3. Σύνοψις / τῶν / Κωνικῶν / Τομῶν / Γουϊδωνος τοῦ Γράνδη / μετὰ /
πλουσιωτάτων ὑποσημειώσεων / καὶ προσθηκῶν / Ὁκτανιανοῦ τοῦ Καμε-
τίου / μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν καθ' / ἡμᾶς ἀπλουσιτέραν
διάλεκτον / ὑπὸ Σ.Α.Σ. Κεφαλ. τοῦ Ἰ.Φ.Σ. / ἐξ ἧς μετήνγκται εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν / παρὰ Ἰωνᾶ Ἱερομ: Σπαρμιώτου / νῦν πρῶτον τύποις ἐκδο-
θεῖσα. Ἐπιστοαί μὲν καὶ διορθώσεις / Ἀνθίμου Γαζῆ / ἀρχιδι. τοῦ Μη-
λιώτου. / Δαπάνη δὲ φιλοτίμων καὶ φιλοκάλων Ἑλλήνων, ὧν τὰ / ὀνόματα
ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καταγράφεται. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. Τύποις
Φραγκίσκου Ἀντωνίου Σχραϊμβλ., αὐθ'.

4. Χημείας / ἐπιτομή, / συγγραφεῖσα μὲν γαλλιστί, διὰ προσηγῆς τῆς /
διοικήσεως, εἰς χρῆσιν τῶν Ἀνκειῶν τῆς Γαλλίας, / ὑπὸ / Πέτρου Ἀνγού-
στου Ἀδμήτου / ἐπάρχου τῆς Νίβερνησις, / μεταφρασθεῖσα δὲ καὶ μετὰ
τινῶν προσθηκῶν / ἐκδοθεῖσα ὑπὸ / Κ. Μ. Κούμα / Δαρισσαίου / Μέρου
Πρώτου. / Περὶ συνθέσεως. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας / ἐκ τῆς Τυπο-
γραφίας Γεωργίου Βενδῶτου. / ΑΩΗ'.

5. Ἀρριανοῦ / τὰ / σωζόμενα / Ἦτοι περὶ Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου
βιβλία ἐπτά: ἢ Ἰνδική / οἱ Περίπλοι τοῦ τε Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Ἐ-
ρυθρᾶς / ὁ Κυνηγετικός: τὰ Τακτικά, ἐν οἷς προσετέθησαν / καὶ τὰ τοῦ Αἰ-

λιανού· Ἐκταξίς κατὰ Ἀλάνων· τὸ / Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου· Ὀμιλίας ἢ Διαιτριβαὶ / Ἐπικτήτου διβλία τέσσαρα, καὶ ἄλλα τινὰ / ἀποσπασθέντα ἀποσπασμάτια. / Ἐπεξεργασθέντα καὶ ἐκδοθέντα / ὑπὸ / Νεοφύτου Δούκα / εἰς τόμους ἐπὶ. / Τόμος Πέμπτος. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀούστριας / Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Γεωργίου Βενδώτου. / 1809.

6. Δίωκος Χρυσσοτόμου / Δόγοι / ὀγδοήκοντα / ἐπεξεργασθέντες καὶ ἐκδοθέντες ὑπὸ / Νεοφύτου Δούκα / εἰς τόμους τρεῖς. / Τόμος Τρίτος. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀούστριας, / Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Γεωργίου Βενδώτου / 1810.

7. Πραγματεία / περὶ τῆς / τῶν ἐλληνικῶν στοιχείων / ἐκφωνήσεως, ὑπὸ Ἀναστασίου Γεωργιάδου, / Φιλιππουπολίτου, / ἱατροῦ καὶ χειρουργοῦ, τῆς ἐν Ἰέττῃ Ἐταιρείας τῶν Ὀρυκτολόγων, τῆς ἐν Ἀλῇ τῶν τῆς Φύσεως Περιέργων, καὶ / τῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας τῆς ἐν Παρισίοις / Ἐταίρου Ἀντεπιστελλόντος. / Ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ φιλοπονηθεῖσα. / Ἐν Παρισίοις, / παρὰ Δεθονριῶ πατρὶ καὶ νῦν τῆς Καισαρικῆς Βιβλιοθήκης Βιβλιοπώλαις ἐν τῇ ἀγνῇ τῇ καλουμένῃ Serpente, No 7. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, / παρὰ Φ. Ι. Σχάλλαχερ. / Ἐν Λειψίᾳ, παρὰ Π. Ι. Βεσσών. / ΑΩΙΒ'.

8. Στοιχειῶδες / σύγγραμμα / περὶ / ἠθικῆς καὶ εὐδαιμονίας / μεταφρασθὲν ἀπὸ τὸ γαλλικὸν / παρὰ τοῦ ἱατροῦ / Μ. Χρησαρῆ. / Τόμος Α' / Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας / Ἐκ τῆς Τυπογραφίας τοῦ Ἰωάν. Βαρθ. / Τζβεκίου / 1816.

9. Σύνταγμα / Φιλοσοφίας / ὑπὸ / Κ. Μ. Κούμα / σχολάρχου τοῦ τῆς Σμύρνης φιλολο/γικοῦ γυμνασίου, καὶ διδασκάλου τῶν / μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς / φιλοσοφίας. / εἰς χρῆσιν τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν. / Τόμος Τέταρτος, / περιέχων τὴν πρακτικὴν Φιλοσοφίαν, ἥγουν περὶ Δικαίου, Ἠθικῆς, Θεολογίας, καὶ ἐπιμέτρων αὐτῶν τὴν / Παιδαγωγικὴν. / Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, / ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰωάννου Σνείρερου. / ΑΩΚ'.

10. Παῦλον / τοῦ θείου καὶ ἐνδόξου Ἀποστόλου. / Αἱ ΙΔ' Ἐπιστολαὶ / ἐρμηνευθεῖσαι μὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίου / Θεοφυλάκτου / Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, / μεταφρασθεῖσαι δὲ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς κοινοτέραν διάλεκτον, καὶ σημειώμασι / διαφόροις καταγλαῖσθεῖσαι, παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου / Νικοδήμου Ἀγιορείτου / καὶ τινες ἀντιγραφεῖσαι δι' ἀναλωμάτων τοῦ αἰοδύμου / Νεοφύτου / Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. / Ἡδὴ πρῶτον τύποις ἐξεδόθησαν τῇ συνδρομῇ καὶ ἀντιλήψει τῶν Παναγιωτάτων Πατριαρχῶν Γρηγορίου τε καὶ Κυρίλλου, καὶ τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ πανεκλάμπρου κόμητος / Κυρίου Κυρίου / Ἰωάννου Καποδίστρια / Συμβούλου καὶ ἐξ Ἀπορρήτων τοῦ Σεβαστοῦ τῶν Ρωσσιῶν Αὐτοκράτορος καὶ Βασιλέως Πολωνίας, ἱππέως διαφόρων ταγμάτων Ρωσσίας καὶ ἄλλων / αὐτοκρατόρων καὶ βασιλέων κτλ. / Ἀμα δὲ συνδρομῇ καὶ ἄλλων ζηλωτῶν ἱερω-

μένων τε καὶ λαϊκῶν. / Τόμος Πρῶτος / τὴν πρὸς Ρωμαίους καὶ τὴν πρὸς
Κορινθίους πρώτην περιέχων. / Ὡς τινι προσειτέθησαν / εἰς Κανὼν Παρα-
κλητικὸς εἰς τοὺς IB'. Ἀποστόλους, καὶ Οἱκοι ΚΔ'. / εἰς τοὺς Κορυφαίους
Πέτρον καὶ Παῦλον, φιλοπονηθέντες παρὰ τοῦ αὐτοῦ μεταφραστοῦ. / Σπουδῇ
δὲ καὶ ζήλῳ τῶν ἐλαχίστων Ἱερομονάχων / Στεφάνου καὶ Νεοφύτου τῶν
Ἀγιορειτῶν / εἰς κοινὴν ἀπάντων τῶν Ὁρθοδόξων ὠφέλειαν. / Ἐνετεί-
σιν. / Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. / 1819.

11. Παύλου τοῦ θείου... [Μὲ τὸν ἴδιο τίτλο]. Τόμος Δεύτερος.

Ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῶν διδλίων φαίνεται ὅτι αὐτὰ τὰ δώρισε ἀργότερα,
γιατὶ μητροπολίτης Βεροίας ἦταν ἀπὸ τὸ 1799 ἕως τὸ 1811.

2. ΤΜΗΜΑ 1849 - 1862

Γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ (1849 - 1862) ἔχουμε πολλές πολύτιμες πληροφορίες⁷ γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας ἀπὸ κώδικες⁸ τῆς κοινότητος Βεροίας ποὺ βρίσκονται στὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Βεροίας καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κώδικες, ποὺ ἀναφέρει ὁ Γ. Χ. Χιονίδης στὴν «Ἱστορία» του⁹, βρέθηκαν στὰ ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως¹⁰ καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου¹¹, τώρα τελευταῖα, καὶ ἄλλοι κώδικες ἄγνωστοι καὶ ἀνέκδοτοι ποὺ δίνουν σημαντικές καὶ πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας.

Τὸ 1849, ἀφοῦ γιὰ πολλὰ χρόνια ἔμεινε κλειστὴ ἡ «Ἑλληνικὴ Σχολή», ὅπως ἀνέφερα, ἐπαναλειτούργεῖ καὶ ἱδρύεται νέο σχολεῖο, ἡ «Ἀλληλοδιδακτικὴ». Τὸ πρακτικὸ τῆς «συστάσεως» τῶν δύο ἀνωτέρω σχολείων παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον¹².

Ἀπὸ τὸ πρακτικὸ αὐτὸ μαθαίνουμε ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ ἔσοδα τῶν

7. Τίς σχετικὲς πληροφορίες τῶν κωδίκων (ὅσων βρῆκε, τότε) ἔχει δημοσιεύσει ὁ Γ. Χ. Χιονίδης στὴ μελέτη του, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας κατὰ τὰ ἔτη 1849 - 1912 βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΙΑ' τόμου τῶν «Μακεδονικῶν», Θεσσαλονίκη 1971, σ. 1 - 27.

8. Ἀπὸ τοὺς κώδικες ποὺ ἀναφέρονται στὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας ὁ πρὶν σπουδαῖος εἶναι ὁ «Ἱερὸς Κώδιξ» ποὺ ἀναφέρθηκε πρὶν πάντων. Οἱ ἄλλοι κώδικες θὰ ἀναφερθοῦν στὰ οἰκεία μέρη.

9. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 1ος, Βέροια 1960, σ. 40 - 41.

10. Βλ. Π. Πυρινού, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὰς ἱερὰς Μονὰς Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βεροίας) καὶ Μοντηάλης, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 9. Οἱ κώδικες αὐτοὶ εἶναι: α) «Κώδιξ τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου 1870, Ἰανουαρίου 31», καὶ β) «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας, ἀντιπροσωπείας καὶ Γενικῶν Συνελεύσεων, ἐν οἷς συμβόλαια καὶ διαζύγια 1863 - 1889».

11. Οἱ κώδικες (ἄγνωστοι καὶ ἀνέκδοτοι) ποὺ βρέθηκαν στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου εἶναι: α) «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν τε λήψεων καὶ δόσεων... τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων Βεροίας... ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1883» καὶ β) «Ταμειὸν 1873».

12. «Ἱερὸς κώδιξ ἐν ᾧ καταχωρεῖται ἡ λήψις καὶ ἡ δόσις», ὅ.π., σ. 1, τὸ ὁποῖο δημοσίευσε ὁ Γ. Χ. Χιονίδης, στὸ «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1962, μὲ τὸν τίτλο «Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας...», σ. 103 - 105.

δύο σχολείων, τὰ ὀνόματα τῶν δασκάλων, τῶν ἐφόρων, τὴν ἐτήσια μισθοδοσία τῶν δασκάλων, τὰ ὀνόματα τῶν προκρίτων τῆς Βέροιας κ.ἄ.

Πέρα ἀπὸ αὐτὲς τὲς πληροφορίες, σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα¹³ τῶν σχολείων, γιὰ τὴν περίοδο 1849 - 1862 ἔχουμε τὲς ἑξῆς χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας:

α) ὡς πρὸς τοὺς δασκάλους ποὺ ὑπηρέτησαν:

	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862
1. Χριστόδουλος Γεωργιάδης	+	+	+	+										
2. Μελέτιος (ιερωμένος)	+	+	+	+	+									
3. Δημήτριος Γκεμιτζιόγλου				+	+	+	+							
4. Κ. Λεοντίδης					+	+	+	+						
5. Κ. Γεωργίου							+	+						
6. Παναγιώτης Καπλάνης								+	+	+	+			
7. Κ. Ἀποστολίδης										+	+	+	+	+
8. Μερκούριος Ἀντωνίου											+			
9. Κύριος Γερμανὸς												+	+	+

Ἀπὸ τοὺς παραπάνω δασκάλους μόνο ὁ Δημήτριος Γκεμιτζιόγλου ἦταν Βεροιώτης. Ἀπόγονοὶ τοῦ σήμερα ζοῦν στὴ Βέροια μὲ τὸ ἴδιο ἐπίθετο. Γιὰ τοὺς ἄλλους δασκάλους δὲν ἔχουμε πληροφορίες.

β) Ὡς πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν σχολείων:

	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862
1. Ἀναστάσιος Μανουηλάκης	+	+	+				+	+	+	+	+	+	+	+
2. Γεώργιος Σαράφογλου	+	+	+											
3. Μερκούριος Α. Στεφάνου				+	+	+	+			+	+	+	+	+
4. Μανουὴλ Ἀναστασίου				+	+	+								
5. Μαλούτας Σαραμάρας				+	+									
6. Μανουλάκης Χ' Τιμοθέου				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
7. Ἰωάννης Πρωτοψάλτου								+	+	+	+	+	+	+

γ) Ὡς πρὸς τὰ ἔξοδα σὲ γρόσια:

Σχολικὰ ἔτη	Ἑσοδα	Ἑξοδα	Ἑλλειμμα	Περίσσευμα
1849, 1850, 1851	21265	21692,20	427,20	—
1852	7954	8535	581	—
1853	6501,16	6878,10	—	123,6
1854	7272,16	7687,20	143,40	—

13. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, ὅ.π., σ. 2 κ.ἑ.

Σχολικά έτη	Έσοδα	Έξοδα	Έλλειμμα	Περίσσειμα
1855	7605,10	8757,29	1152,19	—
1856	8078,80	11533,21	3454,31	—
1857	8429,25	10823,23	2393,38	—
1858	8261,20	10310,35	2049,15	—
1859	8102	10696	2594	—
1860	7534	7953	419	—
1861	8288,20	9919,30	1631,10	—
1862	8511,35	10889,50	2377,15	—

Πέρα από τις ανωτέρω πληροφορίες που μάς δίνει ο κώδικας αυτός, παρατηρούμε ακόμη ότι στην όμαλή και ευρυθμή λειτουργία των δύο σχολείων (Έλληνικής Σχολής και Άλληλοδιδακτικής), στην περίοδο 1849-1862, συνετέλεσαν πάρα πολύ: α) Οι δωρεές των μητροπολιτών της Βέροιας Χρυσάνθου και Διονυσίου, που πρόσφεραν αντίστοιχα 1.000 και 9.000 γρόσια¹⁴. β) Οι εκκλησίες της Βέροιας, και ιδιαίτερα του Αγίου Αντωνίου, η οποία πρόσφερε 4.000 γρόσια κάθε χρόνο, ενώ όλες οι άλλες μαζί (16 εκκλησίες) 11.550 γρόσια¹⁵. γ) Το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βεροίας) πρόσφερε 840 γρόσια¹⁶. δ) Τα έσοδα από προικοσύμφωνα (από το 1849 έως το 1852 τα σχολεία έχουν έσοδα από προικοσύμφωνα 430 γρόσια· κράτηση 3 γρόσια ανά χίλια, στην αξία των προικιών αντικειμένων). ε) Οι δωρεές των διαφόρων Βεροιαίων δωρητών¹⁷. (Για τα σχολεία της Βέροιας ο Μανουλάκης Άντωνίου, «διδάσκαλος Βεροιαίος», έδωσε 1.000 γρόσια, ο Ίωάννης Θεοχάρης 5.600 γρόσια, άλλοι Βεροιώτες 800 γρόσια. Επίσης ενίσχυσαν τα σχολεία Έλληνες από τη Μολδαυία¹⁸. Σε διάστημα τεσσάρων ετών (1849-1852) συγκεντρώθηκαν 24.700 γρόσια «δι' επιμελείας ΧατζήΚων: (=Χατζηκώστα) εκ μολδαυίας...». στ) Το τυχόν έλλειμμα των σχολείων (όταν συνέβαινε να υπάρχει) καλύπτονταν με δάνειο από την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου¹⁹.

Για πρώτη φορά υπέγραψαν τον ισολογισμό των σχολείων οι τέσσερις έφοροι τους από το έτος 1852²⁰. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε και αργότερα. Από τις 6 Μαρτίου του 1856 έως τις 2 Ιουλίου 1858 κτίστηκε η «Άλ-

14. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 5. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Τα σχολεία της Βεροίας, δ.π., σ. 1.

15. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 222, 226 και 227. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 6 και 9.

16. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 222. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 6.

17. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 222. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 6.

18. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 5. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 6.

19. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 5. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 3.

20. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 224. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 7.

21. «Έρως κώδιξ», δ.π., σ. 225. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, δ.π., σ. 7.

λληλοδιδασκτική Σχολή»²², πού κόστισε 63.228,20 γρόσια. Τὰ ἔξοδα κατασκευῆς προήλθαν ἀπὸ συνεισφορὰς καὶ δωρεὰς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως²³. Πρόσφεραν: ἡ Χατζῆ Μαριγῶ 2.500 γρόσια, ὁ Μανουλάκης Μπεκέλλα 200 γρόσια, καθὼς καὶ ἄλλοι. Συνολικὰ πρόσφεραν 130 Βεροιεῖς. Ἐπίσης πρόσφεραν Βεροιεῖς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη²⁴, ὅπως ὁ «σιορ Βασιλάκης Μούρας» καὶ ὁ Ἀναστάσιος Ξανθόπουλος πού πρόσφεραν ἀντίστοιχα 500 καὶ 1000 γρόσια, καθὼς καὶ ἄλλοι. Στὴν ἀνέγερση τῆς «Ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς» συνετέλεσε πάρα πολὺ καὶ ὁ ἀπὸ Βελισσοῦ μητροπολίτης Βεροίας Θεόκλητος (1848 - 1863), ὁ ὁποῖος, πέρα ἀπὸ τίς φροντίδες γιὰ τὴ συγκέντρωση χρημάτων καὶ τὴν παραχώρηση οἰκοπέδου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς σχολῆς αὐτῆς, πρόσφερε καὶ ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ 1.000 γρόσια²⁵. Τὸ κτίριο τῆς «Ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς» δὲν σώζεται. Οὔτε γνωρίζουμε σὲ ποιά τοποθεσία ἦταν τὸ οἰκόπεδο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, στὸ ὁποῖο κτίστηκε ἡ «Ἀλληλοδιδασκτική Σχολή».

22. «Ἱερὸς κώδιξ», ὅ.π., σ. 300 - 311. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 11.

23. «Ἱερὸς κώδιξ», ὅ.π., σ. 300. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 12 - 13.

24. «Ἱερὸς κώδιξ», ὅ.π., σ. 301. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 13.

25. «Ἱερὸς κώδιξ», ὅ.π., σ. 300. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 11 καὶ 13.

3. ΤΜΗΜΑ 1863 - 1882

Τὸ ἔτος 1863 εἶναι σταθμὸς στὴν ἱστορία τῆς κοινοτικῆς διοικήσεως (Δημογεροντίας) καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητος στὴ Βέροια.

Ὁ μητροπολίτης Βεροίας Σωφρόνιος Α΄ Χρηστίδης (1863 - 1869), ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἔθεσε σὲ νέες βάσεις τὴ λειτουργία τῆς Δημογεροντίας καὶ συνετέλεσε πάρα πολὺ στὴν καλὴ καὶ εὐρυθμὴ λειτουργία τῶν σχολείων τῆς Βέροιας.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Σωφρονίου γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας φαίνεται ἀπὸ τὴν Α΄ συνεδρίαση (7-1-1864) τῆς πρώτης Δημογεροντίας, «τῆς διορισθείσης τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1863 — παρ' ὅλης τῆς κοινότητος...»²⁶ Βεροίας, στὴν ὁποία, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ μητροπολίτη, συζητήθηκε «ἡ ἀνέυρεσις τῶν χρηματικῶν μέσων πρὸς διατήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς Σχολῆς» καὶ ἀποφασίστηκαν ἀπὸ ποῦ θὰ προέρχονται τὰ ἔσοδα τῶν δύο σχολείων.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Δημογεροντίας εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὰ ἔσοδα καὶ τὴ λειτουργία τῶν σχολείων, γι' αὐτὸ τὴν καταχωρίζω, ὡς ἔχει στὸν κώδικα²⁷.

α'. Ὁ τόκος τῶν ἀποθεματικῶν κεφ. ἐκ γρ. 23.300 ἐν τῷ κοινῷ τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου 2.300²⁸.

β'. Τὰ ἐκ τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Γετικίου²⁹ τῆς ἐνορίας τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου 4.000.

γ'. Ἡ πρόσοδος ἐκ τῶν συνήθων λεγομένων προσκυνημάτων ἀναλόγως γρ.

26. «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας, ἀντιπροσωπείας καὶ Γενικῶν Συνελεύσεων ἐν οἷς καὶ συμβόλαια καὶ διαζύγια 1863 - 1892», σ. 2, ὅπου διαβάζουμε ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ διορίζεται Δημογεροντία ἀπὸ ὅλη τὴν κοινότητα Βεροίας. Τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων Δημογερόντων ὑπάρχουν κάτω ἀπὸ τὴν ἀπόφαση γιὰ τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων.

27. «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 2.

28. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου Βεροίας ἦταν τραπεζικὸ ἴδρυμα τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐπαρχίας Βεροίας. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ὁ Ὅσιος Ἀντώνιος ὁ νέος ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βεροίας, θάσει ἀνεκδότων βυζαντινῶν ἐγγράφων καὶ λανθανόντων στοιχείων, Βέροια 1965, σ. 72 - 74.

29. Ἐμβατικίον εἶναι τὸ ἐνοίκιο, ἐνῶ Γετικίον (=γεδίκιο, Γεδίκι) εἶναι τὸ καφε-νεῖο. Ἐμβατικίον τοῦ Γεδικίου = τὸ ἐνοίκιο τοῦ καφενεῖου.

δ'. ὁμοίως: ἐκ τῶν συλλειτουργῶν ἀνά 8¹/₂.

ε'. ὁμοίως: ἐκ τῆς τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἐξελέγξεως 11¹/₂.

στ'. ὁμοίως: ἐκ τῶν προικῶν ἀνά 5 τὴν χιλιάδα καὶ λόγῳ ἐπικυρώσεως 5¹/₂.

ζ'. ὁμοίως: ἐκ τῶν διαταγῶν πρὸς σχηματισμὸν διαιτησίας 5¹/₂.

η'. ὁμοίως: ἐκ Γραμματίων ἐξοφλητικῶν ἢ συμβιβαστικῶν περὶ κληρονομίας ἀνά 10: δέκα τῶν χιλ. ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ποσοῦ.

θ'. ὁμοίως: ἐκ Γραμματίων ἐξοφλ. ἐπὶ ὑποθέσεων ληψοδοσίας θεωρουμένων παρὰ τῆς ἰδίας Δημογεροντίας ἀνά 10: δέκα τῶν χιλιάδων.

ι'. ὁμοίως: ἐκ διαθηκῶν ἐν οἷς ὁ διαθέτης οὐδὲν διέθετε πρὸς ὄφελος τῶν σχολείων ἐκ (μ.λ.δ.) τῶν διὰ ἐπικύρ.: (μ.λ.δ.) 10 δέκα τῶν χιλιάδων.

ια'. ὁμοίως: ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλ.: περιερχομένων δίσκων ὡς εἴθισται.

ιβ'. συνδρομὴ ἐκ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Δοδρᾶς³⁰ ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ Ἑγουμένου ἵνα συνάγῃ ἀπὸ τοὺς προσερχομένους προσκυνητὰς διὰ δίσκων: — μόνον 100 ἐτησίως.

ιγ'. ὁμοίως: ἐκ τῶν χρηρόντων γειτικῶν ἐμβατίκια καλουμένων εἴτε ἐτησίως — εἴτε ἑξαμηνιαίως τῇ συγκαταθέσει τῶν ἐνοριτῶν μέχρι τῆς γενικῆς — ἀποκαταστάσεως τῆς νέας τάξεως ἀναφορικῶς τῆς καταργήσεως τῶν — γειτικῶν.

ιδ'. ὁμοίως: ἐκ τῶν ἀδειῶν οἵτινες δίδονται εἰς τοὺς Ἑγουμένους τῶν ἱερῶν Μοναστηρίων τῶν κειμένων ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ τῆς Καμπανίας³¹ ἐξαιρουμένων τῶν ἐν τῇ Ναούσῃ Ἱερῶν Μοναστηρίων ὡς τοῦ Προδρόμου καὶ ἄλλων: ὡς συνήθως ἐλαμβάνοντο.

Μανωλάκης Δημητρίου Χ' Τιμοθέου

Ἰωάννης Μαλακούης

Μαλούτας Θωμᾶς

Ἀναστάσιος Μ.

Χ' Θωμᾶς Παλασίδης.

Ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις τῆς Δημογεροντίας φανερώνει τὸ πόσο ἡ μητρόπολη Βεροίας μὲ «περιερχομένους δίσκους» στὶς ἐκκλησίες τῆς, μετὰ οἰκονο-

30. Μοναστήρι τῆς περιοχῆς Βεροίας ποὺ βρίσκεται πρὸς τὴ νόρεια ἔξοδο τῆς Βέροιας καὶ ἀπέχει ἀπ' αὐτὴν 3 χιλ. περίπου. Γι' αὐτὸ τὸ μοναστήρι βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 2ος, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 196 καὶ τοῦ ἴδιου, Σύντομη Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν περιοχή τῆς Βέροιας, Βέροια 1961, σ. 56 - 58. Ἐπίσης Ἀ. π. Τζαφερόπουλου, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἡμαθίας, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 75.

31. Ἐπισκοπὴ (παλιά) τῆς περιοχῆς τῆς Βέροιας, μὲ ἔδρα τὸ Κανσοχώρι καὶ Κουλακιά, διατηρήθηκε μέχρι τὴν τρίτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 2ος, σελ. 153.

μικές ἐνισχύσεις τῶν μοναστηριῶν τῆς, μέ τὰ ἐνοίκια τῶν καφενεῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς κ.ἄ. ἐνίσχυε τή λειτουργία τῶν σχολείων τῆς Βέροιας.

Ἡ ἀπόφαση αὕτη, μέ τήν ὁποία καθορίζονται τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων, τροποποιήθηκε μέ νέα πράξη (Γ' πράξη) τῆς δευτέρας³² κατά σειρᾶν «ὀρισθείσης Δημογεροντίας» στίς ἐξῆς παραγράφους: 1) καταργήθηκε ἡ παράγραφος (γ), 2) μειώθηκε κατά 50 γρόσια ἡ ἐτήσια συνδρομή τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Δοθρᾶ Βεροίας στήν παράγραφο (ιβ) καί 3) ἀπό τίς εἰσφορές γιά τὰ σχολεῖα ἐξαιρεῖται μόνο τὸ μοναστήρι τοῦ Τιμίου Προδρόμου Ναούσης (παράγραφος ιδ). Ἡ τροποποιημένη αὕτη ἀπόφαση ἀνανεώθηκε μέ τήν Α' πράξη³³ (24-1-1866) τῆς ἐπομένης Δημογεροντίας, χωρίς καμιᾶ τροποποίηση.

Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν τῆς Δημογεροντίας, τῆς ὁποίας, ὅπως γνωρίζουμε, προέστατο ὁ μητροπολίτης, ἦταν, ὅτι κατά τὸ ἔτος 1863 ὑπῆρξε περίσσευμα στὸν ἰσολογισμό τῶν σχολείων 26 : 10 γρόσια.

Στὴν περίοδο 1863-1869, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο Κώδικα (σ. 246-259), ἀναφέρονται ὡς δάσκαλοι τῶν σχολείων τῆς Βέροιας οἱ ἐξῆς:

1. Ἀποστολίδης Κ. (ἐλλην.), 2) Ἀθανάσιος καὶ Ἀντώνιος (ἀγνώστων ἐπωνύμων), ὑποδιδάσκαλοι, 3. Θωμᾶς καὶ Ἰωάννης (ἀγνώστων ἐπωνύμων), ὑποδιδάσκαλοι, 4. Γκουνόπουλος Χριστόδουλος «Ἰωαννίτης» (ἐλλην.), 5. Παυλίδης Μάρκος (Ἀλληλ.), 6. Καραβίδας Ξενοφῶν (ἐλλην.), 7. Ἰωάννης Κοζανίτης (Ἀλληλ.) καὶ 8. Ἀργυριάδης (ἐλλην.). Δὲν ἔχουμε πληροφορίες γιά τοὺς δασκάλους αὐτοὺς. Μόνο γιά τὸν Γκουνόπουλο Χριστόδουλο ξέρουμε ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸν Ἰωάννη ἀπὸ τὴν Κοζάνη (Ἰωάννης Κοζανίτης).

Ἀκόμα, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ μητροπολίτη Σωφρονίου Α' στή γενική συνέλευση³⁴ ὅλης τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία κλήθηκε νὰ ἀποφασίσει «Περὶ ἀνεγέρσεως Ἑλληνικῆς Σχολῆς», ἀποφασίστηκε ἡ ἀνέγερσή της, γιὰ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1864 ἐγινε στή Βέροια μεγάλη πυρκαϊά³⁵ ἀπὸ τὴν ὁποία, ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἄλλες ζημιές πού προκλήθηκαν, κάηκε καὶ τὸ κτίριο τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς μέ τὰ 363 ἀξιόλογα βιβλία, χειρόγραφα κτλ. τῆς βιβλιοθήκης τῆς³⁶.

Μὲ τὴ δραστηριότητα τοῦ μητροπολίτη Σωφρονίου Α', τῆς Δημογεροντίας, τῆς ἐπιτροπῆς ἀνεγέρσεως καὶ γενικά ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Βέροιας, ἀνοικοδομήθηκε ἡ «Ἑλληνικὴ Σχολή» εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀ-

32. «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 17.

33. «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 22.

34. «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 11.

35. «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 13.

36. Κατάλογο τῶν βιβλίων αὐτῶν, καθὼς καὶ ἄγνωστες πληροφορίες γιά τίς βιβλιοθήκες τῆς Βέροιας κατά τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, δημοσίευσσε στὰ «Ἑλληνικά», τόμ. 24 (1971) σ. 351-362, ὁ Γ. Χ. Χιονίδης μέ τὴν ἐργασία του «Οἱ Βιβλιοθήκες τῆς Βέροιας κατά τὴν Τουρκοκρατία: Ὁ κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς 1864».

γίου Ἀντωνίου καὶ στοίχισε³⁷ 33.406:20 γρόσια, δηλαδή 315 περίπου λίρες Τουρκίας. Σήμερα τὸ σχολεῖο αὐτὸ δὲ σώζεται.

Σημειώνουμε ὅτι γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς ὁ μητροπολίτης Σωφρόνιος Α΄ πρόσφερε 960 γρόσια³⁸, τὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτου Ἡλίου 7.200 γρόσια. Τὰ γρόσια αὐτὰ δόθηκαν, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῆς γενικῆς συνελεύσεως³⁹ (ἡ Δημογεροντία γιὰ σπουδαῖα θέματα τῆς κοινότητος καλοῦσε γενικὴ συνέλευση τῶν πολιτῶν καὶ ἀποφάσισαν ἀπὸ κοινού) στὴν ἐπιτροπὴ ἀνέγερσης τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς μὲ τὴν ἐξῆς πράξη: Κατὰ συνέπειαν γενικῆς ἀποφάσεως (σ. 11) ἐλήφθησαν σήμερον ἀπὸ τὸν ἐπίτροπον τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλίου Γεώργιον Μύρου αἱ ἐξ χιλιάδες γρόσια: Ἄριθ. 6.000 καὶ οἱ τόκοι αὐτῶν διὰ δύο ἔτη ὄντων πρὶν ἐπιτόκων εἰς ἱερὰν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως πρὸς τοῖς 10%, γρόσια χίλια διακόσια, ἀριθ. 1200, ἥτοι τὸ ὅλον γρόσια: 7.200 ἐπὶ χιλιάδες καὶ διακόσια: τὰ ὁποῖα ὅλα προωρίσθησαν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς... 1865 Ἀγ. 10. Τὰ ὑπόλοιπα γρόσια γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῆς Σχολῆς τὰ πρόσφεραν ἡ Δημογεροντία καὶ διάφοροι Βεροιώτες.

Παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τῆς ἑλλ. κοινότητος, ἡ κατάστασι τῶν σχολείων τῆς Βέροιας τὴν περίοδον αὐτὴ (1863-1868) ἀπὸ ἀποψῆ λειτουργίας καὶ οἰκονομικῶν δὲν ἦταν ὅπως τὴν ἤθελε ὁ μητροπολίτης Σωφρόνιος Α΄. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ μιὰ ἐμπεριστατωμένη ἐγκύκλιό⁴⁰ του ποὺ ἔστειλε τὴν 5-5-1868 στοὺς προκρίτους καὶ λοιπούς, ποὺ συγκεντρώθηκαν στὴν Ἑλληνικὴ Σχολή.

Τὴν ἐγκύκλιον αὐτὴ τὴν ἔστειλε ὁ μητροπολίτης, γιατί, ὅπως φαίνεται ἀπὸ αὐτήν, οἱ πρόκριτοι ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὰ κοινά. Πολλές φορές τοὺς καλοῦσε στὴ Δημογεροντία γιὰ λύση προβλημάτων τῆς κοινότητος ἀλλὰ ἐκεῖνοι δὲν ἀνταποκρίνονταν στὴν πρόσκληση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο κάλεσε γενικὴ συνέλευση (Δημογεροντία - ἐγκριτοὶ πολῖτες) καὶ τοὺς ἔστειλε τὴν ἐγκύκλιον γιὰ νὰ τοὺς ὑποχρεώσει κατὰ κάποιον τρόπο νὰ πάρουν ὁρισμένες ἀποφάσεις γιὰ τὴν κοινὴ ὠφέλεια τῆς κοινότητος — ὅπως καὶ ἔγινε.

Τρία θέματα διαπραγματεύεται ἡ ἀνωτέρω ἐγκύκλιος: α) τὴ δυσχερὴ κατάστασι τῶν σχολείων τῆς πατρίδος, β) τὴν οἰκονομικὴν κατάστασι τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ γ) τὴ σύμπραξιν «τῆς Κεντρικῆς διοριζομένης Δημογεροντίας» σὲ μερικὰς ὑποθέσεις.

Σχετικὰ μὲ τὴν κατάστασι τῶν σχολείων διαπιστώνουμε ἀπὸ τὴν ἐγκύ-

37. «Ἱερὸς κώδιξ», ὁ.π., σ. 320-325. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, ὁ.π., σ. 13.

38. Γ. Χ. Χιονίδης, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, ὁ.π., σ. 14.

39. «Κώδιξ Γ΄, Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 18.

40. Ἡ ἐγκύκλιος αὐτὴ περιέχεται στίς σ. 40-44 τοῦ «Κώδικα Γ΄, Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὁ.π. (βλ. Παράρτημα ἀριθμ. 1).

κλίσιο τοῦ μητροπολίτη τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα στὴ Βέροια καὶ μαθαίνουμε ποιά ἦταν ἡ λειτουργία τῶν σχολείων καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασή τους.

Το ἐνδιαφέρον τοῦ μητροπολίτη γιὰ τὰ σχολεῖα φαίνεται πάρα πολὺ ἀπὸ τα ἐξῆς σημεία τῆς ἐγκυκλίου του:

1. Κάθε πολίτης πρέπει νὰ συμβάλλει στὴ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωση τῶν μαθητῶν καὶ στὴν προαγωγή τῶν σχολείων, γιατί

2. "Ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀμάθεια, ἐκεῖ μεγαλώνει ἡ δυστυχία ἀλλὰ καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

3. Γι' αὐτὸ χρειάζεται νὰ βοηθήσουν ὅλοι γιὰ τὴν αὔξηση τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐκκλησίας, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἡ μόρφωση τῶν παιδιῶν.

4. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ δηλώσουν ἐγγράφα, ἐὰν ἐπιθυμοῦσαν νὰ βοηθήσουν στὴν πρόοδο τῶν σχολείων καί, ἀκόμη, νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀποψή τους γιὰ τὰ μέσα συντηρήσεώς τους, δηλαδὴ γιὰ τὸν προϋπολογισμό τους.

Σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργία καὶ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν σχολείων ἡ ἐγκύκλιος μᾶς δίνει τίς ἐξῆς πληροφορίες:

1. Λειτουργήσαν δύο σχολεῖα (τὸ Ἀλληλοδιδακτικὸ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή).

2. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασή τους δὲν ἦταν καθόλου καλὴ. Δὲν ὑπῆρχαν τὰ οἰκονομικὰ μέσα, ὥστε ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ νὰ μπορέσει νὰ διατηρήσει ἓνα σχολάρχην καὶ ἓνα ὑποδιδάσκαλο.

3. Τὰ σχολεῖα ὑπῆρχαν μόνο τυπικά.

4. Δὲν ἐπαρκοῦσαν οἱ δάσκαλοι, γι' αὐτὸ ἀναγκάζονταν νὰ διδάξουν σὲ περισσότερες ἀπὸ δύο τάξεις ὅλα τὰ μαθήματα.

5. Ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ μόρφωση τῆς νεολαίας ἦταν ὑποτυπώδης: «Τὰ σχολεῖα ὑμῶν δὲν φαίνονται ὅτι ἔχουσι προορισμὸν προόδου, διότι οὐδὲν βῆμα ἐγένετο πρὸς τὰ πρόσω».

Ἀποτέλεσμα τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς ἦταν νὰ συσχεφθοῦν 33 πρόκριτοι καὶ πολῖτες στὴν Ἑλληνικὴ Σχολή καὶ νὰ συντάξουν τὴν ΚΓ' πράξη⁴¹ ὡς ἀπάντησι, στὴν ὁποία δήλωσαν ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τίς σωτήριες συμβουλές καὶ ὁδηγίες του γιὰ τὴν κοινὴ ὠφέλεια, θὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὰ σχολεῖα καὶ ὅτι ὁ ἔφορος τῶν σχολείων Μαλούτας Χ' Τιμοθέου θὰ συντάξει τὸν προϋπολογισμό τους.

Μὲ ἀπόφαση τῆς Δημογεροντίας⁴² (πράξ. ΚΖ'/12-6-1868), γιὰ νὰ ἐνισχυθοῦν τὰ οἰκονομικὰ τῶν σχολείων, δόθηκαν τὰ ἐνοίκια τῶν γεδικίων (καφενείων) τῶν ἐνοριῶν στὰ σχολεῖα. Ἔτσι, π.χ. τὸ γεδίκιο τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου

41. «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 44 (βλ. Παράρτημα ἀριθμ. 2).

42. «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 47.

ἐνοικιάστηκε στὸν Παπα-Πρόδρομο γιὰ 400 γρόσια πρὸς ὄφελος τῶν σχολείων.

Πέρα ἀπὸ τὸ ἐνοίκιο ποὺ πλήρωναν οἱ ἱερεῖς γιὰ τὰ γεδίκια (καφενεῖα) τῶν ἐνοριῶν, ἐπειδὴ ἔγινε λόγος γιὰ κατάργηση τῶν γεδικίων, συμφώνησαν μὲ τὴ Δημογεροντία νὰ γίνεῖ παράταση τῆς χρήσεως τῶν γεδικίων ἕως τὸ θάνατό τους καὶ νὰ πληρώνουν γιὰ ὄφελος τῶν σχολείων 560 γρόσια ⁴³.

Τὸ 1870 λειτούργησε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Βέροια Παρθεναγωγεῖο. Αὐτὸ φαίνεται στὸν κώδικα ⁴⁴ τῶν λογαριασμῶν τῶν σχολείων. Πρῶτὴ δασκάλα τοῦ Παρθεναγωγείου ἀναφέρεται ἡ κυρία Πολυξένη (ἀγνώστου ἐπωνύμου), ἡ ὁποία φαίνεται νὰ διδάσκει καὶ τὰ ἐπόμενα δύο ἔτη. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν ἀνωτέρω κώδικα, τὸ ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ καὶ ὁ μητροπολίτης Βεροίας Βενέδικτος (1869 - 1877), ποὺ ἤρθε μὲ μετάθεση ἀπὸ τὴ μητρόπολη Πελαγονίας.

Τὸ 1873 ὁ ἱερομόναχος Μελέτιος ⁴⁵ ὁ Κωσταμονίτης (ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη μονὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους) ἀποφάσισε νὰ ἀνοικοδομήσῃ μὲ δικά του ἔξοδα στὴ γενέτειρά του εἰδικὸ οἶκημα ⁴⁶, «Μέσης Ἐκπαιδεύσεως», γιὰ τὰ κορίτσια τῆς Βέροιας. Ὁ Μελέτιος, κατὰ κόσμον Μερκούριος Τσινώ, γεννήθηκε στὴ Βέροια τὸ 1818 ἀπὸ πτωχὴ οἰκογένεια. Σὲ ἡλικία 22 ἐτῶν πῆγε στὴ Μονὴ Κωσταμονίτου, στὴν ὁποία διετέλεσε καὶ συνηγοῦμενος. Τὸ εἰδικὸ οἶκημα ὀνομάστηκε «Μελέτειον Παρθεναγωγεῖον», ποὺ κτίσθηκε στὰ ἔτη 1873 - 1874 καὶ σῶζονταν ἕως τὸ 1965. Σήμερα στὴ θέση τοῦ κτίσθηκε νέο οἶκημα, ποὺ καὶ αὐτὸ ὀνομάζεται «Μελέτειον» καὶ ποὺ χρησιμεύει γιὰ τὴ στέγαση τοῦ 2ου Δημοτικοῦ Σχολείου Βεροίας. Στὸ «Μελέτειον Παρθεναγωγεῖον» ὁ ἱδρυτὴς τοῦ δώρισε 1000 λίρες Ἀγγλίας. Μὲ αὐτὲς οἱ ἔμποροι ἀγόρασαν ὀθωμανικὰ χρεώγραφα. Πλὴν ὅμως, σύντομα αὐτὰ ἔχασαν τὴν ἀξία τους καὶ ἔτσι ἔχασαν τὰ σχολεῖα σημαντικὸ ποσὸν (800 ἀγγλικὲς λίρες) ⁴⁷. Ἀκόμα δώρισε σ' αὐτὸ καὶ τὴ βιβλιοθήκη του. Μερικὰ βιβλία ἀπ' αὐτὰ σῶζονται στὴ Δημοσίᾳ Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βεροίας καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς:

43. «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 46. Ἡ πράξη αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία παρατείνεται ἡ ἐνοικίαση τῶν γεδικίων (καφενείων) ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς περιλαμβάνεται στὸ Παράρτημα (ἀριθμ. 3).

44. «Ἱερὸς Κώδιξ», ὁ.π., σ. 260. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, ὁ.π., σ. 15.

45. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Σύντομη Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ.π., σ. 39 - 40 καὶ Ἀν. Χριστοδούλου, Ἱστορία τῆς Βεροίας, Βέροια 1960, σ. 86 - 86β καὶ 92.

46. Δύο ἐνδιαφέροντα ἔγγραφα, ποὺ ἀφοροῦν τὴν παραχώρηση οἰκαπέδου γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ Παρθεναγωγείου, δημοσίευσε ὁ Γ. Χ. Χιονίδης στὸ «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1966, σ. 153 - 155, μὲ τὴν ἐργασία του «Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱδρυσιν τοῦ πρώτου "Μελετείου" Παρθεναγωγείου ἐπὶ Τουρκοκρατίας».

47. Κώδιξ «Ἑτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», ὁ.π., σ. 64, «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 86.

1. Ἑρμηνεία / εἰς τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα Ψαλμοὺς τοῦ Προφητά/να-
κτος καὶ Θεοπάτορος / Δαβὶδ / Συγγραφεῖσα μὲν πάλλαι Ἑλληνιστὶ παρὰ
τοῦ δόσιωτάτου ἐν μοναχοῖς καὶ / ὑπερτίμου τῶν φιλοσόφων κυρίου / Εὐ-
θυμίου / τοῦ Ζηγαδηνοῦ / μεταφρασθεῖσα δὲ εἰς τὴν ἀπλουσιέραν διάλεκτον
παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου / κυρίου Νικοδήμου ἀγιοθεῖτον, καὶ σειρᾷ
πλουσίᾳ ἐν εἵδει ὑποσημειώσεων / καταπλουτισθεῖσα, ἥτις συνηρανίσθη ἔκ
τε τῆς ἀνεκδότου σειρᾶς τοῦ σοφοῦ Νικήτα καὶ ἐκ τῆς ἐκδοδομένης γραι-
κολαινιστὶ καὶ ἔκ τινων ἄλλων. / Τύποις δὲ νῦν πρῶτον ἐκδοθεῖσα φιλο-
τίμῳ δαπάνῃ τῆς φιλογενοῦς / ἀδελφότητος τῶν εὐγενεσιτάτων / Ζωσιμά-
δων. / Εἰς κοινήν ἀπάντων τῶν ὁμογενῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν. / Σπουδῇ
καὶ ἐπισιασίᾳ τοῦ ἐπιμοιτάτου ἐν πραγματευταῖς κυρίου Παλάνου Πάλι. /
Τόμος Πρῶτος / Περιέχων ἐξήκοντα καὶ ἑννέα ψαλμούς. / Ἐτυπώθη ἐν
τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινουπόλιν τοῦ γένους τυπογραφίᾳ. / Ἐν τοῖς Πατρι-
αρχείοις / α ω ι θ.

2. Κυριακοδόμιον / Ἦτοι / Ἑρμηνεία καὶ μετ' αὐτὴν ἡθικὴ ὁμιλία /
εἰς τὸ κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν / ἐν ταῖς ἀγίαις τῶν Ὁρθοδόξων ἐκκλησίαις /
ἀναγινωσκόμενον Εὐαγγέλιον, / Συντεθὲν / ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου / Ἀρχιε-
πισκόπου Νικηφόρου / τοῦ πρώην Ἀσπραχάνιου καὶ Σταυρουπόλεως, / ἀφιε-
ρωθὲν δὲ / τῇ πανσέπῳ τετρακτί / τῶν ἀγιοτάτων Πατριαρχῶν / ὑπὸ τοῦ
πανιερωτάτου Ἱεροθέου Ἀρχιεπισκόπου Θαβωρίου, / οὕτως φιλοτίμῳ ἐπι-
στιασίᾳ / ἐκδίδεται εἰς φῶς ἤδη δεύτερον / ἀναλώμασι τοῦ Παναγίου Τά-
φρου. / Τόμος Α. / Ἐν Μόσχᾳ. / Ἐν τῷ Τυπογραφείῳ τῆς Ἀγιοτάτης Συνό-
δου. / ἔτει 1837.

Τὸ 1872, ὅπως πληροφορούμαστε ἀπὸ ἄγνωστο καὶ ἀνέκδοτο Κώδικα ⁴⁸,
γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ δύο δάσκαλοι (Εὐαγγελίδης - Ἀργυριάδης), ἡ ἐκκλησία
τοῦ δόσιου Ἀντωνίου Βεροίας δανείστηκε ⁴⁹ 42 λίρες ἀπὸ τοὺς Βεροιώτες
Σιορμανωλάκη, Μαλακούση, Χ' Τιμοθέου, Καρατζόγλου Ἀναστάσιο, Χ' Νι-
κολάου, Πρωτοφάλτου Ἀναστάσιο, Ἰζίτριπεί, Πρωτοφάλτου Θωμᾶ, Δασκαλό-
πουλο Δημήτριου καὶ Αὐξεντίου Θωμᾶ.

Ὁ μητροπολίτης Βενέδικτος, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, πέρα ἀπὸ τὸ δι-
ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ τὸ Παρθεναγωγεῖο, προσπάθησε νὰ αὐξήσῃ τοὺς πόρους

48. Ὁ Κώδικας αὐτός, διαστάσεων 22,5×36 ὕψος, ἔχει 148 σελίδες (ἡ ἀρίθμη-
ση ἀρχίζει μετὰ τὸ πρῶτο φύλλο). Διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάστασι. Ἡ ἔξωτερικὴ
ράχη εἶναι δερμάτινη (ἐφθαρμένη) καὶ ἐπάνω τῆς ὑπάρχει ἡ ἑνδειξη: «Ταμεῖον 1873».
Στὸ μέσον τοῦ πρώτου φύλλου φέρει τὴν ἑνδειξη: «σιμωσις οσα σιναζοντε Από ιερων
κοτιον καί απο ιεροῖς τον καθεκαστον μηνα/προχοιον καταστιχον της εκλσιας του αγιου
Αντωνιου οσες ληνς κε δοσις των/δωδεκα μνον απο τις σιμερον οσ φενετε εις το
ειδιον διδλιον 1873. 1: Ἰανουαρίου». Βρίσκεται στὰ ἀρχεῖα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου
Ἀντωνίου.

49. «Ταμεῖον 1873», «σιμωσις», ὁ.π., σ. 131.

τῶν σχολείων, παρακινώντας τὸ ποιμνιό του, τὴ Δημογεροντία καὶ τὰ διάφορα σωματεία νὰ σταθοῦν ἄρωγοὶ στὰ σχολεῖα.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἦταν νὰ ἔχουν ἔσοδα τὰ σχολεῖα ἀπὸ:

1. Δωρεές διαφόρων Βεροιωτῶν. Ὁ Μαλούτας Χ' Τιμοθέου καὶ ὁ Παπαντωνίου Κωνσταντῖνος δώρισαν⁵⁰ (τὸ 1871) στὰ σχολεῖα ὁ πρῶτος 10.000 γρόσια καὶ ὁ δεύτερος 16 λίρες Τουρκίας.

2. Ἑτήσιες εἰσφορές ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Βέροιας⁵¹. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου πλήρωνε 4.000 γρόσια, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες μαζὶ 2.845 γρόσια.

3. Προαιρετικὲς εἰσφορές στοὺς δίσκους τῶν ἐκκλησιῶν⁵². Τὸ 1873 καὶ 1874 τὰ σχολεῖα εἶχαν ἔσοδα ἀπὸ δίσκους ἀντίστοιχα 891,20 καὶ 375 γρόσια.

4. Ἑτήσια εἰσφορὰ τῆς μονῆς Καληπέτρας⁵³ Βεροίας. Τὸ μοναστήρι αὐτὸ πλήρωνε κάθε χρόνο 15 λίρες Τουρκίας.

5. Σύναψη συμβολαίων, διαθηκῶν, συμφωνητικῶν, ἀπὸ διαζύγια, προικοδόσεις κ.ἄ.⁵⁴. Τὸ 1873 καὶ 1874 τὰ σχολεῖα εἶχαν ἔσοδα ἀπ' αὐτὰ ἀντίστοιχα 3049,20 καὶ 966,20 γρόσια.

6. Ἐκποιήσεις διαφόρων ὑλικῶν τῶν ἐκκλησιῶν⁵⁵. Τὸ 1873 τὰ σχολεῖα εἶχαν ἔσοδα ἀπὸ ἐκποιήσεις ξύλων, κεραμιδιῶν, πέτρας κτλ. τῶν ἐκκλησιῶν 2138,30 γρόσια.

Ἀπὸ τὰ ἔσοδα αὐτὰ καλυτέρευαν τὰ οἰκονομικά τῶν σχολείων. Ἐτσι, ἐνῶ τὸν προηγούμενο χρόνο (1872), γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ δάσκαλοι γίνεται δάνειο, τὸ ἔτος 1873 καὶ 1874, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἰσολογισμοὺς τῶν σχολείων ποὺ περιέχονται στὸν κώδικα⁵⁶, τὰ σχολεῖα εἶχαν ἀποθεματικὰ κεφάλαια στὸ τραπεζικὸ ἔδρυμα τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου Βεροίας ἀντίστοιχα 18272 καὶ 13120 γρόσια.

Ἐπειδὴ οἱ ἰσολογισμοὶ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον, τοὺς καταχωρίζω ὡς ἔχουν στὸν Κώδικα:

50. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 39.

51. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 34, 92, 145 καὶ 147.

52. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 147.

53. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 132 καὶ 139. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Σύντομη ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅ.π., σ. 55-56, τοῦ Ἰδίου, Ἱστορία τῆς Βέροιας, τ. 2ος, ὅ.π., σ. 197, Παύλου Πυρινοῦ, Στὴ φωνὴ τοῦ μοναστηριοῦ Καληπέτρας (περιοχῆς Ράχης), ἐφ. «Φροντὸς Ἡμαθίας», 4.10.76, σ. 3.

54. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 147.

55. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 16.

56. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 145.

1873 — Ὁ ὀλικὸς λογαριασμὸς τὸν σχολίον

ἡ λήψεις του	Γρ.	ἡ δόσεις προς τα σχολία	
απο εμβαικία	2845	προς τον αργυριαδιν	7800
απο δισκους	891,20	προς τον εβανγκελιδην	5200
απο συνβολα	2186,20	προς τον χαράλαμπον	1000
απο πρικοδοσας	863	προς τον μερκούριον	800
απο γεδικι αγίου αντωνίου	4000	προς εξοδα κε μερεμετια	2964,20
απο τοκους κεφαλεον	1872 1827		17764,20
	12613		

Ελήφθησαν κε εκ του	
κεφαλεον τον σχολιον	5151,20
	17764,20

1874 — Ὁ ὀλικὸς λογαριασμὸς τον σχολίον

ἡ λήψεις του		ἡ δόσεις προς τα σχολία	
απο εμβαικία	2220	προς Αργυριαδην	6240
απο δισκον αγίου αντωνίου	375	προς εβανγκελιδην	4160
απο συνβολα	359	προς μερκουριον	1200
απο πρικοδοσας	607,20	προς γιοργιν δεσποτιδην	147
απο γεδικιον αγ. Αντωνιου	4000	γενικα εξοδα	2610
απο τοκον κεφαλαιου	13120 1311		14357
	8872,20		
ελήφθησαν απο κεφαλεο			
τον σχολιου	5484,20		
	14357		

Ἡ καλύτερευση τῶν οἰκονομικῶν τῶν σχολείων ἐπέτρεψε νὰ προσληφθοῦν καὶ ἄλλοι δάσκαλοι, νὰ ἀγοράζονται βιβλία γιὰ ἀπορους μαθητὲς καὶ γενικὰ νὰ παρουσιάζεται βελτιωμένη ἡ κατάστασις τῶν σχολείων ἀπὸ ἀποψη λειτουργίας καὶ προόδου τῶν μαθητῶν.

Δάσκαλοι κατὰ τὰ ἔτη 1871 - 1875 ἦταν οἱ: Ἀργυριάδης, μὲ ἐτήσια ἀμοιβὴ 60 λ., Εὐαγγελίδης Ἰωάννης, μὲ 39 λίρες καὶ Χαράλαμπος καὶ Μερκούριος (δὲν ἀναφέρονται τὰ ἐπίθετά τους) μὲ 1000 ὁ πρῶτος καὶ 800 γρόσια ὁ δεύτερος⁵⁷. Δὲν ἀναφέρεται στὸν κώδικα, ἀν ὑπηρετοῦσε δασκάλα στὸ Παρθενιαγωγεῖο. Γιὰ τοὺς δασκάλους αὐτοὺς δὲν ἔχοιμε ἄλλες πληροφορίες.

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1876 - 1877 ἡ «Ἀλληλοδιδακτικὴ Σχολή» ὀνομάστηκε «Δημοτικὴ Σχολή» καὶ ὁ «Ἀλληλοδιδάκτης» Δημοδιδάσκαλος. Ἀκόμη,

57. «Ταμεῖον 1873», ὅ.π., σ. 139 - 140.

έμφανίστηκαν οί όροι «Νηπιαγωγείο» και «Νηπιαγωγός», αόξήθηκε ό άριθμός των δασκάλων και αναγράφονταν τά έξοδα για τό Παρθεναγωγείο ⁵⁸.

Έχουμε, δηλαδή, στή σχολική αότή περίοδο Νηπιαγωγείο, Δημοτική Σχολή, Έλληνική Σχολή και Παρθεναγωγείο. Από τήν ιεράρχηση αότή των σχολείων μπορεί κανείς να βγάλει τό συμπέρασμα ότι σημειώθηκε κάποια μεταβολή και ότι ή Έλληνική Σχολή θά ήταν μάλλον Ήμιγυμνάσιο παρά Δημοτική Σχολή, γιατί δέν είναι δυνατό να είχαν δύο τύπους Δημοτικών σχολείων.

Τά σχολεία στήν περίοδο αότή, όπως φαίνεται από τόν κώδικα, είχαν έξοδα από τόν Βεροιώτη Δημήτριο Ρακτιβάν ⁵⁹. Ο Ρακτιβάν ήταν έμπορος. Από τή δουλειά του κέρδισε πολλά χρήματα. Καθιέρωσε για τά σχολεία τής Βέροιας έτήσια έπιχορηγία 60 λ. Τουρκίας και με διαθήκη του μετά τό θάνατό του (1893) 100 λ. Τουρκίας. Η κοινότητα τής Βέροιας τόν τίμησε ιδιαίτερα, στήνοντας τό άγαλμά του στο προαύλιο τοΰ παλιού Γυμνασίου τής Βέροιας (όπου στεγάζονται σήμερα τό Α' και Β' Λύκειο). Ακόμη ενισχύθηκαν τά έξοδα των σχολείων κατά 25580 γρόσια, τά όποια δώρισε στα σχολεία ή θεία τοΰ Σιόρ - Μανουλάκη Αναστασίου, Ιατροΰ, Κυρία Εύθυμία. Ο Σιόρ Μανουλάκης Αναστασίου ήταν γιατρός και πρόκριτος στή Βέροια. Ο γιός του Σιορμανωλάκης Αναστάσιος ήταν ό άρχηγός τής ανταρτικής κίνησης κατά τόν Μακεδονικό άγώνα και πρϊωτος βουλευτής τής Βέροιας στο Κοινοβούλιο των Έλλήνων. Επίσης ενισχύθηκαν τά έξοδα των σχολείων και με 300 γρόσια τό χρόνο από ένοίκιο σπιτιοΰ, που δώρισε στα σχολεία ό πρϊωην μητροπολίτης Βέροιας Σωφρόνιος Α'.

Τήν 1η Σεπτεμβρίου 1878 ανέλαβε προσωπικά «τὴν διατήρησιν των σχολων» ⁶⁰ ό άρχιερέας με τή Δημογεροντία, μάλλον εξαιτίας τής λήξεως τής θητείας των έφόρων. Δέν αναφέρεται στον κώδικα ή αίτία αότῃς τής άλλαγῃς. Στον κώδικα σημειώνεται: τῷ 1878 Σεπτεμβρίου αη Ανέλαθεν ή Δημογεροντία μετά τοΰ άρχιερέως τήν διατήρησιν των σχολων τῃς πόλεως. Εφ' ό και σημειοΰνται οί δόσεις και λήψεις.

58. «Έιρός Κώδιξ», ό.π., σ. 281 - 282. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, ό.π., σ. 15.

59. «Έιρός Κώδιξ», ό.π., σ. 280, 298 και 299. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Δώλη Συρολή, Δημήτριος Ρακτιβάν, Βέροια 1938, Γ. Χ. Χιονίδη, Δημήτριος Ρακτιβάν, περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», άρ. 20, σ. 23, Π. Πυρινού, Οί Ρακτιβάν τής Βεροίας και τρία ανέκδοτα έγγραφα, «Μακεδονικό Ήμερολόγιο», 1976, σ. 321 - 324, Α.π. Μ. Τζαφερόπουλου, Οικογένεια Ρακτιβάν, περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», άρ. 71 (Φεβρουάριος 1973), σ. 16 - 17 και Α.ν. Χριστοδούλου, Ίστορία Βεροίας, ό.π., σ. 84 - 86.

60. «Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας», ό.π., σ. 76.

Συμφωνητήρια διδασκάλων

Ἑλληνοῦ, Ἰγνατίος	μονάδα τρέχουσα	γρ.	3300
Ἀναστάσιος Ἀτιωνιάδης	» »	»	3000
Μερκούριος Δημητριάδης	» »	»	3000
Ἀναστάσιος Γ. Παπαδόπουλος	» »	»	3000
Ἀναστάσιος Καραλῆς	» »	»	1600
Γρηγόριος Εὐταξίας	» »	»	960
			14.800

Ἀπὸ τὸ 1879 παρατηρεῖται μιὰ ἀκόμη πολὺπλευρῆ προσπάθεια γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν σχολείων. Ἡ σχετικὴ πρωτοβουλία ὀφείλεται στὸ δραστήριον μητροπολίτη Βεροίας Προκόπιον (1877 - 1892). Ὁ Προκόπιος ἦρθε ἀπὸ τὴ μητρόπολη Μογλενῶν καὶ τὸ 1892 μετατέθηκε στὴ μητρόπολη Κασσανδρείας.

Μὲ ἐνέργειές του ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὴ μονὴ Καληπέτρας «τὸ εἰσόδημα τῶν λεχθέντων δύο τσιφλικίων (τῆς Ράχοδας καὶ Κότζκας), προαιρετικῇ συγκαταθέσει καὶ ἐγκρίσει τῆς ὑμῶν ταπεινότητος (δηλ. τοῦ μητροπολίτου), χάρι φιλομουσίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τῆς νεότητος, θέλει καρποῦσθαι καὶ νέμεσθαι τὰ ἱερὰ Φιλεκπαιδευτικὰ καταστήματα τῆς πόλεως Βεροίας»⁶¹, μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ πληρώσει ἡ ἐφορεία τῶν σχολῶν τὸ χρεωστικὸ ὑπόλοιπο τῆς μονῆς, ποῦ ἦταν 8.583,20 γρόσια. Τὰ τσιφλίκια αὐτὰ εἰσέκοιτο στὸ χωριὸ Ράχη Ἡμαθίας. Πράγματι, οἱ ἐφοροὶ τῶν σχολείων τὸ ἐπόμενο ἔτος (1880) γιὰ νὰ ἐξοφλήσουν χρέη τοῦ μοναστηρίου Καληπέτρας, ὅπως ἀναφέρεται στὸ ἀντίγραφο τοῦ «πωλητηρίου» ἐγγράφου, πούλησαν κτῆμα τῆς⁶² (12½ στρέμματα) στοὺς ἀδελφοὺς Ἀποστόλη καὶ Ἀθανάσιο Γ. Πουρδάκη, ἀντὶ 25 λιρῶν Τουρκίας.

Τὸ σημαντικότερο γεγονός γιὰ τὴν καλύτερῃ λειτουργίᾳ τῶν σχολείων στὸ 1880, εἶναι ἡ ἀπόφαση τῶν ἐνοριῶν τῆς Βεροίας, σύμφωνα με τὴν ὁποία «ἐκάστη τῶν ἐνταῦθα ἐνοριῶν» θὰ ἔπρεπε νὰ «προικοδοτήσῃ τὰ σχολικὰ κεφάλαια δι' ἐνὸς κτήματος καταλλήλου, ὅπερ ἐκάστη ἐνορία ἤθελε ἐγκρίνει»⁶³. Τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τὴν ἔστειλαν στὸν Ἀρχιερέα καὶ τὴ Δημογεροντίᾳ γιὰ ἔγκρισιν. Κάτω ἀπὸ τὴν ἀπόφαση (στὶς ἐπόμενες σελίδες 30 - 33 τοῦ ἴδιου κώδικα) ἀκολουθοῦν τὰ πρακτικὰ τῶν δωρεῶν τῶν ἐνοριῶν, μὲ τίς ὁποῖες ἡ κάθε

61. «Ἱερὸς Κώδιξ», ὅ.π., σ. 27.

62. «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὅ.π., σ. 85. Στὴ σελίδα αὐτὴ ὑπάρχει ἀντίγραφο Πωλητηρίου χωραφίου Καληπέτρας. Κάτω ἀπὸ τὸ ἀντίγραφο ὑπογράφουν οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ ἐξῆς ἐφοροὶ: Δ. Α. Φουντούκας, Νικόλαος Μ. Βλάχος, Ἰωάννης Κωστής Τόλλη καὶ Κωνστ. Χ' Νικολάκη.

63. «Ἱερὸς κώδιξ», ὅ.π., σ. 29. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ (διορθωμένη ἀπὸ λάθη) δημοσιεύεται στὴν ἐργασία τοῦ Γ. Χ. Χιονογιάννη, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, ὅ.π., σ. 16.

ἐκκλησία (ἐνορία) προσφέρει τὰ ἑξῆς: Ἅγιος Ἰωάννης (2 ἀχυρώνες), Ἅγιος Πατάπιος (2 σπίτι), Ἁγία Τριάδα (1 ἐργαστήρι), Ἅγιοι Ἀνάργυροι (1 ἐργαστήρι), Χρυσοπολίτισσα (2: «μπαχτσεθαντισίδικα, εἰς τὰ ὅποια κάθονται ὁ Λιμπάντσης καὶ ὁ Γεώργιος Παρναβέλας»), Ἅγιος Ταξιάρχης (1 σπίτι, 1 ἀχυρώνα), Μητρόπολη (1 σπίτι), Προφήτης Ἡλίας (1 σπίτι), Μακαριώτισσα (1 σπίτι), Ἅγιος Δημήτριος (1 σπίτι), Κυριώτισσα («ἓνα μαχαλά ὀλόκληρον τοῦ γέρου νάνου ὀνομαζόμενον καὶ γειτνιαζόμενον μὲ τοῦ στραβοχαδάνι καὶ μὲ τοῦ κουκουτέγου Βλάχου», ποὺ θρίσκονταν γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Κυριώτισσας), Παναγία Δεξιὰ (1 σπίτι), Ἅγιος Νικόλαος (: «τὴν οἰκίαν τοῦ καρανάτσου μετὰ τῆς ἔσωθεν τῆς περιοχῆς σειρᾶς οἰκιῶν καὶ τὸ μαστόρικον τοῦ στεφάνου τοῦ ἀκρίδου καὶ τοῦ στέφου» — δὲν ξέρουμε σήμερα σὲ ποιά τοποθεσία θρίσκονταν), Φανερωμένη (1 σπίτι) καὶ ἡ ἐνορία τοῦ Ἀκαταμαχήτου (1 σπίτι).

Οἱ ἐνορίτες τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸν ἐπόμενο χρόνον (8-2-1881) παραχώρησαν⁶⁴ ὅλα τὰ κτήματά του στὰ σχολεῖα. Τὸ ἀντίγραφο τοῦ ἐγγράφου μὲ τὸ ὁποῖο παραχωρήθηκαν τὰ κτήματα ἔχει ὡς ἑξῆς:

Σήμερον κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει τῶν ἐνοριτῶν τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου Τζηρουφωριά, παραχωροῦνται τὰ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ κατοχὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπάρχοντα κτήματα εἰς τὰ ἐνιαῦθα Σχολεῖα, εἰσὶ δὲ τὰ ἑξῆς:

Αὐτὸν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τρία κατὰ σειρὰν ὁσπήτια κείμενα κατὰ τὴν κοινὴν ὁδόν.

Βοτὴ ἐν οἰκόπεδον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὑπαγόμενον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὡς ἄνω ἐκκλησίας.

Γον ἐν τῇ μεγάλῃ ἀγορᾷ δύο καταςτήματα λιθόκτιστα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος καὶ γειννιάζοντα ἀφ' ἑνὸς μὲ τὸ ἐργαστήριον τῆς Μαργιορίτζας Στεφανονέσας, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν φοῦρνον τοῦ Ἁγίου Παταπίου.

Παραχωροῦνται δὲ καὶ ἀφιερροῦνται ταῦτα ἅπαξ καὶ διὰ παντός ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους.

Αὐτὸν Τὰ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου δύο ὁσπήτια κατοικούμενα ὑπὸ τῆς Κατερίνας Κανάτους καὶ ἑλένης Κλιόκλιους, θὰ ἐπισκευάζωνται ὑπὸ τῆς κατὰ καιρὸν ἐφορείας δωρεὰν εἰς αὐτάς.

Βοτὴ ἐκ τοῦ γεδικίου τῆς ἐνορίας οὐδὲν δικαιοῦται ἢ ἐφορεία νὰ λάβῃ.

Γον ὑπόσχεται ἡ ἐφορεία νὰ πληρώσῃ κατ' ἔτος τὴν ἐπιχορήγησιν τοῦ Ἀρχιερέως καὶ ὀφείλει συνάμα νὰ ἐξοφλήσῃ καὶ τὸ χρέος ἐκκλησίας συνιστάμενον ἐκ δύο ὁμολόγων τὸ μὲν πρὸς τὴν Καμπορουνικουδαν ἐκ δέκα λιρῶν, τὸ δὲ πρὸς τὴν Κόρην Τατάζικαν ἐκ πέντε λιρῶν, τὸ ὅποιον πρόκειται νὰ πληρωθῇ ἐν ὧρᾳ τοῦ ἀρραβῶνος αὐτῆς, μετὰ τοῦ ἀναλογούντος δέκα τοῖς

64. «Κώδιξ τῶν πρακτικῶν τοῦ συμβουλίου», ὁ.π., σ. 53.

ἐκατὸν χρονικοῦ τόκου ὑπολογισθησομένου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Δι' ὃ δίδεται τὸ παρὸν ἔγγραφοι τῇ ἐφορείᾳ παρὰ τῶν ὑποφαινομένων ἐνοριτῶν, ὅπερ καταχωρηθῇσεται καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ εἰς ἐνδειξιν.

Οἱ ἐνορίζαι 1881 τῇ 8 Φεβρουαρίου Βέροια Ἡ Δημογεροντία

Μαρουήλ Ἀναστασίου

Δ. ἀντωνίου

Ἰωάννης Σταματιάδης

γεώργιος

Κωνσταντῖνος Παρ(αγιώτου)

Ἰωάννης Σταματιάδης

Ἀντώνιος Νούσα

Κωνσταντῖνος Παραγιώτου

Ἀναστάσιος Μαρουήλ

Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου

Τὰ πρακτικὰ⁶⁵ τῶν δωρεῶν τὰ ὑπογράφουν οἱ ἐνορίτες τῆς κάθε ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ κάτω μπαίνει ἡ μουχαρική σφραγίδα. Δυστυχῶς τὸ ἔγγραφο τῆς παραχωρήσεως εἶναι ἀντίγραφο καὶ δὲ φέρει τὴ μουχαρική σφραγίδα· μόνο ἀναφέρεται ὅτι σφραγίστηκε μὲ αὐτήν. Διαφορετικὰ θὰ μπορούσαμε νὰ τῇ δημοσιεύσουμε παγομοιότυπα.

Γιὰ τὴν περίοδο 1876-1880 παρατηροῦμε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἦταν μεγάλος, γι' αὐτὸ ἀπασχολοῦνται περισσότεροι δάσκαλοι. Ἀκόμη, ἡ αὔξησις τῶν ἐσόδων εἶχε σὰν συνέπεια νὰ ἀγοράζονται βιβλία γιὰ ἀπορροὺς μαθητῆς.

Δάσκαλοι στὴν περίοδο 1876-1880 εἶναι: 1. Ἰωάννης Μολυδός, 2. Ἰωάννης Ἀντωνιάδης, 3. Στέφανος (ἀγνώστου ἐπωνύμου), 4. Ἡ «Παρθεναγωγός» Πολυξένη, 5. Ἡ «νηπιαγωγός» Θεοδώρα, 6. Μερκούριος⁶⁶, βοηθὸς «τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς», 7. Ἀντώνιος Τσιράκογλου, 8. Καλλιόπη Θωμᾶ, βοηθὸς νηπιαγωγός, 9. Χ. Ἰωαννίδης, 10. Κ. Καμπίτογλου, 11. Ἀντώνιος Παπαδόπουλος, 12. Αἰκ. Νικούση, 13. Ἑλένη Τούσα καὶ 14. Ἑλ. Καραλῆ.

Ἡ μισθοδοσία τῶν ἀνωτέρω δασκάλων κυμαίνονταν ἀπὸ 2.000 ἕως 6.700 γρόσια τὸ χρόνο, ἀνάλογα μὲ τὶς σπουδῆς τους (ἀπόφοιτοι Γυμνασίου, Διδασκαλείου ἢ Παρθεναγωγείου).

65. «Ὅλα τὰ πρακτικὰ ἔχουν τὸν ἐξῆς τύπο: «οἱ ὑποφαινόμενοι ἐνορίζαι παραχωροῦμεν εἰς τὰ σχολεῖα...». Ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφές ἐνοριτῶν - δημογερόντων.

66. Μερκούριος λεγόταν ὁ Δημητριάδης· βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, ὁ.π., σ. 15. Ἡ κόρη τοῦ Καλλιόπη (Δημητριάδου) ἔγινε, ἐπίσης, δασκάλα· βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, Βεροιώτισσα Μακεδονομάχος, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιον», 1972, σ. 129-136. Προφανῶς ὁ ἴδιος ἦταν δάσκαλος καὶ στὴν περίοδο 1871-1875, τότε ὅμως ἀναφέρονταν μόνο μὲ τὸ κύριο ὄνομά του.

Ἀπὸ τοὺς δασκάλους αὐτοὺς ὁ Κωνσταντῖνος Καμπίτογλου⁶⁷, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἕνα Μαθητολόγιο - Βαθμολόγιο⁶⁸, ποὺ βρίσκεται στὸ Α' Λύκειο Βεροίας, ἦταν κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1879 - 1880 διευθυντὴς τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς, μὲ βοηθοὺς τὸ Μερκούριο Δημητριάδη καὶ τὸν Κ. Καραλῆ. Ὁ Καμπίτογλου γεννήθηκε στὴ Βέροια τὸ 1856 καὶ πέθανε στὴ γενέτειρά του τὸ 1928. Ἦταν ἀπόφοιτος τοῦ Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης. Τὸ σχολικὸ ἔτος 1879 - 1880 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου τῆς Κοινότητος Βεροίας μὲ μισθὸ 5.955 γρόσια. Ἦταν ὁ πρῶτος δάσκαλος στὴ Βέροια ποὺ κατάργησε τὴς ποινὲς στὸ σχολεῖο του. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ἦταν νὰ ἐγγράφονται στὸ σχολεῖο του περισσότεροι μαθητές. Ἐπίσης ἔθεσε ὡς σκοπὸ τοῦ σχολείου «καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἥθους τῶν παιδῶν», πράγμα ποὺ δὲν ἐφάρμοζαν τὰ σχολεῖα. Ὅπως ἀναφέρεται στὴ λογοδοσία του, «οἱ δάσκαλοι στοχάζονται ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν ἔχει καθήκον νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἠθικοποιήσεως τῶν παιδῶν, ἀλλ' ἡ οἰκογένεια...».

Ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους δασκάλους μακρυνοὶ ἀπόγονοι τῶν Ἰωάννου Ἀντωνιάδη καὶ Ἀντωνίου Τσιράκογλου ζοῦν σήμερα στὴ Βέροια.

Ἀπὸ τὴ «λογοδοσία»⁶⁹ ποὺ ἀπαγγέλθηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Καμπίτογλου, διευθυντὴ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων, μπροστὰ στὶς τοπικὲς ἀρχές καὶ τὸ κοινό, πληροφοροῦμαστε γιὰ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τὰ ἐξῆς:

1) Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1879 - 1880 εἶχε τρεῖς τάξεις. 2) Διδάσκονταν: θρησκευτικά, ἐλληνικά, ἀριθμητικὴ, γεωμετρία, γεωγραφία, ὠδική, καλλιγραφία, γραφή, ἰχνογραφία καὶ γυμναστική. 3) Τὰ διάφορα μαθήματα διδάχτηκαν σύμφωνα μὲ ὁρισμένους σκοποὺς, οἱ ὁποῖοι ἦταν: α) τῶν θρησκευτικῶν «οὐχὶ τόσο ἡ ὕλική μόρφωσις τοῦ πνεύματος τῶν μαθητῶν, δηλ. ἡ ξηρὰ ἀπό-

67. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Κ. Καμπίτογλου βλ. στοῦ Παύλου Πυρινού, Κωνσταντῖνος Καμπίτογλου (1856 - 1928), ἕνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἐφημ. «Βέροια», 17.1.76, σ. 3. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Καμπίτογλου (Καμπίτη) βλ. καὶ Γ. Χ. Χιονίδη, Ἀγωνοῖς Βεροίεις ἀγωνιστὰς τοῦ 1821, Βέροια 1971, σ. 6 κ.έ.

68. Τὸ Μαθητολόγιο - Βαθμολόγιο ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 1879 - 1880 καὶ φτάνει ἕως τὸ σχολικὸ ἔτος 1887 - 1888. Ἔχει διαστάσεις 20×28 ὕψος καὶ 216 σελίδες. Βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση. Στὴ σελίδα 6 ἔχει τὴν ἐνδειξη: «Γενικὸ μαθητολόγιο τῆς δημοτικῆς Σχολῆς Βεροίας τοῦ ἔτους 1879 - 1880 ἐπὶ διευθύνσεως τοῦ κ. Κ. Μερκουρίου Καμπίτογλου».

69. Ἡ «λογοδοσία» εἶναι χειρόγραφη καὶ ἀνέκδοτη. Στὴν ἀρχὴ ἔχει τὴν ἐνδειξη: «Λογοδοσία, ἀπαγγελλομένη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Βεροίας» καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 σελίδες. Βρίσκεται στὸ ἀρχεῖο τοῦ μακαρίτη Μερκουρίου Καμπίτογλου, Βεροιώτη. Ἀντίγραφό της ἔχω στὸ προσωπικό μου ἀρχεῖο. Ἡ λογοδοσία αὕτη διαβάστηκε κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1879 - 1880, ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ σύγκρισή της μὲ τὸ Βαθμολόγιο - Μαθητολόγιο τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1879 - 1880, ποὺ βρίσκεται στὸ Α' Λύκειο Βεροίας.

κτησις γνώσεων θρησκευτικών ὅσον ἢ διὰ τῶν γνώσεων τούτων ἐξέγερσις ἐν ταῖς ἀπαλαῖς αὐτῶν καρδίαις τῶν ὑψηλοτέρων θρησκευτικῶν συναισθημάτων, δι' ὧν θὰ δυνηθοῦν ἐν τῷ μέλλοντι νὰ φανῶσι ἀληθεῖς ὁπαδοὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ὑπερασπισταὶ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ ταύτης· β) τῶν Ἑλληνικῶν «ἡ ἐκκάθαρσις τῶν ἀτελῶν ἐννοιῶν τῶν μαθητῶν ποὺ ἀπέκτησαν ἐκ τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῆς ἐκ τοῦ σχολείου φοιτήσεως αὐτῶν κατὰ τὰ προπαρελθόντα ἔτη, τῆς ἐξέως ἐν τῷ λαλεῖν καὶ γράφειν τὰ διανοήματά των καὶ τῷ ἐννοεῖν ἐν μέρει τὰ ἀπλούστερα τῶν συγγραμμάτων τῆς λαλουμένης γλώσσης· γ) τῶν μαθηματικῶν «ἡ ἀνάπτυξις ἰδίως ὠρισμένων ψυχικῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν, δηλ. τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀντιληπτικῆς δυνάμεως· δ) τῆς ὠδικῆς «ἡ ἐξέγερσις εὐαρέστων συναισθημάτων εἰς τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν φωνητικῶν των ὀργάνων»· ε) τῆς ἱχνογραφίας «ἡ ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἐργάζεσθαι ἐπιμόνως, ἡ ἄσκησις τῆς δεξιᾶς των χειρὸς εἰς λεπτοτάτας κινήσεις δι' οὗ θὰ δύνανται, ἅμα ἐξέλθουσιν ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὸν πρακτικὸν βίον νὰ ἐπιδοθῶσι καλλίτερον εἰς τέχνην τινά, ἀπὸ τοὺς μὴ γνωρίζοντας ταύτην καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παρατηρητικοῦ αὐτῶν»· στ) τῆς γυμναστικῆς «ἡ ἀρμονικὴ ἀνάπτυξις τοῦ σώματός των, δι' ἧς θὰ δύνανται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ φανῶσιν ὠφέλιμοι καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὴν πατρίδα των».

Χ Ἀπὸ τὴν ἴδια «λογοδοσία» μαθαίνουμε ἐπίσης σὲ ποιά κατάστασις ἔβρισκονταν τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς ὑπόδουλης Ἑλλάδος: «Ἡ νῦν κατάστασις τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐξεταζομένη καθ' ὅλας τὰς ὀψεις εἶναι τοιαύτη ὥστε οὐδόλως ἐπιδρᾷ, ὅπως δεῖ ἐπὶ τε τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτούντων νεαρῶν ἑλληνοπαίδων». Σ' αὐτὸ φταίει, ὅπως λέει ἡ «λογοδοσία», α) ἡ ἀθλιότης τῶν παραγόντων τοῦ σχολείου (δασκάλοι, μαθητές, διδασκτέα ὕλη, διατάξεις σχολείου, ἔφοροι), β) τὸ κτίριο τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ποὺ ἦταν ἀκατάλληλο καὶ γ) τὸ δημοτικὸν σχολεῖο ποὺ δὲν στηριζόταν «πάνω στὴ φύσιν καὶ τὸν προσορισμὸ τοῦ παιδιοῦ στὸ σκοπὸ τοῦ σχολείου». Εἰδικὰ γιὰ τὴν κατάστασις στὴν ὁποία ἔβρισκονταν τὸ κτίριο τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἀναφέρεται στὴ «λογοδοσία» ὅτι τοῦτο «δὲν εἶναι οὐδόλως κατὰλληλον» καὶ «μὴ διηρημένον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ ὑγιεινῆς».

Πέρα ἀπ' αὐτά, ἡ «λογοδοσία» μᾶς πληροφορεῖ ὅτι: 1. Ἡ κατάστασις τῶν σχολείων ἦταν καλύτερη ἀπὸ ἐκείνη στὴν ὁποία ἔβρισκονταν πρὶν ἀπὸ 9 χρόνια, ὅταν ἐφαρμόζονταν ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος καὶ 2. Οἱ δάσκαλοι ἦταν «ἄνθρωποι ἐντελῶς ἅμιοροι τῶν κανόνων τῆς διδασκτικῆς τέχνης καὶ γνωρίζοντες ὀλίγα τινὰ γράμματα... μεταχειριζόμενοι ὡς μέσον παιδαγωγικὸν τὴν ράβδον καὶ ἄλλα μέσα ἀντίθετα τῆς φύσεως τοῦ παιδός...» καὶ «δὲν εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε νὰ συντελῶσιν εἰς τὴν πρόοδον τῶν σχολείων».

Τὸ Δημοτικὸν σχολεῖο κατὰ τὴν περίοδο 1879-1888, σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα⁷⁰, παρουσιάζει τὴν ἐξῆς εἰκόνα:

Σχ. έτος	Τάξεις	Διευθυντής	Σχ. δάσκαλοι	*Εγγραφέντες μαθητές
1879 - 1880	3	Κ. Καμπίτογλου	Κ. Καραλής Μ. Δημητριάδης	183
1880 - 1881	4	ό άνωτέρω	οί άνωτέρω	331
1881 - 1882	5	ό άνωτέρω	οί άνωτέρω	291
1882 - 1883	5	ό άνωτέρω	οί άνωτέρω	173
1883 - 1884	5	'Αθ. Κρουσταλίδης	δέν αναφέρονται	192
1884 - 1885	5	'Εμ. Ψάλτης	»	211
1885 - 1886	6	'Εμ. Ψάλτης	»	167
1886 - 1887	6	Δ. Βασιλείου	»	224
1887 - 1888	6	Δ. Βασιλείου	»	231

4. ΤΜΗΜΑ 1883 - 1891

Για την περίοδο αυτή (1883 - 1891) έχουμε πολλές και χρήσιμες πληροφορίες για τα σχολεία της Βέροιας από ένα κώδικα⁷¹, άγνωστο και ανέκδοτο, που βρέθηκε, τώρα τελευταία, στα αρχεία του 'Αγίου 'Αντωνίου Βεροίας. Είναι ο μοναδικός για την περίοδο αυτή⁷². Οι τρεις ισολογισμοί⁷³ (του άνωτέρω κώδικα) των λήψεων και δόσεων των 'Ελληνικών 'Εκπαιδευτικών καταστημάτων της Βέροιας κατά τα σχολικά έτη 1883 - 1884, 1884 - 1885 και 1885 - 1886 είναι πολύτιμοι, γιατί δίνουν συγκεντρωτική εικόνα των οικονομικών και της λειτουργίας των σχολείων. Οι ισολογισμοί αυτοί εμφανίζουν έσοδα - έξοδα των σχολείων σε γρόσια τα εξής:

	1883 - 1884	1884 - 1885	1885 - 1886
Έσοδα	78,615,10	99,505,35	77,840,5
Έξοδα	77,548,15	88,595,32	74,100,25
Υπόλοιπα	1066,35	510,3	3,739,20

Τα έσοδα των σχολείων, για τα άνωτέρω σχολικά έτη, σύμφωνα πάντοτε με τον ίδιο κώδικα, προέρχονταν από: 1. Προικοτιμήσεις (5222,35 γρόσια), 2. Δίσκους στις εκκλησίες (10.585,5 γρόσια), 3. Έμβατήρια εκκλησιών (25.310 γρόσια), 4. Την Ιερά Μητρόπολη (1.249,10 γρόσια), 5. Ένδεικτικά και έλέγχους (5.668 γρόσια), 6. Ένοικιάσεις σχολικών ή εκκλησιαστικών κτημάτων (69.477,25 γρόσια), 7. Πώληση λαχείων, σχολικών διδλίων, και κεριών στις εκκλησίες (66.146,38 γρόσια), 8. Είσοφορές των μοναστηριών πε-

71. 'Ο κώδικας αυτός, διαστάσεων 24×35 ύψος, βρίσκεται στα αρχεία της εκκλησίας του 'Αγίου 'Αντωνίου Βεροίας. Έχει 108 σελίδες (ή αρίθμηση αρχίζει μετά το πρώτο φύλλο). Είναι χαρτώος και διατηρείται σε καλή κατάσταση. Στην πρώτη σελίδα (του πρώτου χωρίς αρίθμηση φύλλου) του κώδικα υπάρχει η ένδειξη: «Ετήσιος λογαριασμός των λήψεων και δόσεων από 23 'Ιουλίου 1883 έως 23 'Ιουλίου 1884 τετάρτου έτους, εκτός των ένοικίων εν τη πόλει συναχθέντων επί έννέα μήνας, των εκπαιδευτικών καταστημάτων Βεροίας, έφορευόντων των κ.κ. Στεργίου Μάρκου, Γεωργίου Ρόκου, Στέφανου Μαλιαρά και 'Αντωνίου Τζίκια». Περισσότερες πληροφορίες για τον κώδικα αυτό βλέπε στην εργασία του Παύλου Πυρίνογ, 'Ανέκδοτος κώδικας για τα σχολεία της Βεροίας, «Μακεδονικό 'Ημερολόγιο», 1980, σ. 87 - 91.

72. Γ. Χ. Χιονίδης, Τα σχολεία της Βεροίας, δ.π., σ. 18.

73. Κώδις «Ετήσιος Λογαριασμός», δ.π., σ. 12 - 13, 42 - 43 και 88 - 89.

ριοχῆς Βεροίας Τιμίου Προδρόμου, Δοδράς, Καληπέτρας καὶ Προφῆτου Ἡλίας (1919 γρόσια), εἰσφορὲς ἱερέων παπα-Ἀνδρέα, παπα-Ἀγαθαγγέλου καὶ παπα-Ἀντωνίου Δρόστα (367,20 γρόσια) καὶ διαθήκες ἰδιωτῶν Ἀντωνίου Π. Μακαρίου, Ἑλένης Κιουπελούδας καὶ Φωτεινῆς Ἰωάννου Χαντζῆ (215 γρόσια). Ἀκόμα πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ὡς ἔσοδα τῶν σχολείων τὶς ἐτήσιες συνδρομὲς τοῦ μεγάλου εὐεργέτη τῶν σχολείων τῆς Βέροιας Δ. Ρακτιδᾶν (60 λίρες τὸ χρόνο) καὶ τοῦ «Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου Θεσσαλονίκης»⁷⁴ ποὺ πρόσφερε 40 λίρες τὸ χρόνο, ἀπὸ τὶς ὁποῖες 10 δίνονταν στὸ δάσκαλο τῶν Βλαχοπαίδων. Ὁ δάσκαλος τῶν Βλαχοπαίδων δίδασκε στὰ παιδιά τῶν Βλάχων κατὰ τὴ θερινή περίοδο στὸ χωριὸ Σέλι τῆς Βέροιας, ἐξαιτίας τῶν γνωστῶν μετακινήσεων τῶν Βλάχων γιὰ τὴ βοσκὴ τῶν αἰγοπροβάτων τους.

Ὁ «Φιλεκαπαιδευτικὸς Σύλλογος Θεσσαλονίκης», τοῦ ὁποῦ σκοπὸς ἦταν ἡ ἐνίσχυση καὶ ἐξάπλωση τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων τόσο στὴ Θεσσαλονίκη ὅσο καὶ στὰ περὶχωρά της, χορηγοῦσε σὲ ἄπορους μαθητὲς ὑποτροφίες καὶ ἐνίσχυε οἰκονομικὰ τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1884-1885, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς 40 λίρες, χορήγησε 2.580 γρόσια γιὰ ὑποτροφίες⁷⁵ στοὺς ὑποτρόφους τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Βέροιας Κωνσταντῖνο Ε. Χατζηνώτα, Δημήτριο Κ. Χαντζῆ, Νιώπα Δημήτριο καὶ Ἐλισάβετ Κωτούλα.

Τὰ ἔσοδα αὐτὰ ἄφησαν ἓνα ἀποθεματικὸ κεφάλαιο γιὰ τὰ σχολεῖα, τὸ ὁποῖο κατατέθηκε μὲ τόκο στὸ τραπεζιτικὸ ἴδρυμα τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Βεροίας.

Τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων ἀπὸ τόκους γιὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1883-1884, 1884-1885 καὶ 1885-1886 ἦταν ἀντίστοιχα 3452,35, 6590,32 καὶ 4710,30 γρόσια.

Ἀκόμα, τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων ἐνισχύθηκαν, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῶν κατοίκων τῆς Βέροιας καὶ τὴν ἔγκριση τοῦ μητροπολίτη Προκοπίου, ἀπὸ τὰ ἔσοδα ὄλων τῶν κτημάτων (πέρα ἀπὸ τὰ δύο «μπαχτοσεβαντισδίκια» ποὺ δώρισε στὰ προηγούμενα χρόνια) τῆς ἐνορίας Χρυσοπολίτισσας, μὲ τὴν ὑποχρέωση «οἱ κατὰ καιρὸν ἔφοροι τῶν σχολείων... ν' ἀποτίσσωσι τοὺς βασιλικοὺς φόρους, τὴν ἐκ 300 γρ. ἐπιχορήγησιν τοῦ Ἀρχιερέως καὶ νὰ ἐπιστατῶσιν εἰς τε τὴν ἐπισκευὴν τῶν κτημάτων τῆς ἐνορίας καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τοῦ Ναοῦ»⁷⁶. Κατὰ τὴν περίοδο αὕτη (1883-1891) λειτούργησαν στὴ Βέροια Νηπιαγωγεῖο, Δημοτικὸ Σχολεῖο, Ἑλληνικὸ Σχολεῖο (Ἡμιγυμνάσιο) καὶ Παρθενιαγωγεῖο μὲ ἄρκετους μαθητὲς στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ καὶ προσλήφθη-
ρησιν τοῦ Ναοῦ»⁷⁶.

Κατὰ τὴν περίοδο αὕτη (1883-1891) λειτούργησαν στὴ Βέροια

74. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ σύλλογο, βλ. στοῦ Στεφάνου Ι. Παπαδόπουλου, Ἑκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 117-122.

75. Κώδιξ «Ἐτήσιος Λογαριασμοῦ», ὁ.π., σ. 35.

76. «Κώδιξ τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου», ὁ.π., σ. 59 (βλ. παράρτημα, ἀρ. 4).

Νηπιαγωγείο, Δημοτικό Σχολείο, Έλληνικό Σχολείο (Ήμιγυμνάσιο) και Παρθενιαγωγείο με αρκετούς μαθητές στο καθένα απ' αυτά και προσλήφθηκε ανάλογο προσωπικό. Αγοράστηκαν βιβλία για άπορους μαθητές και δόθηκαν ύποτροφίες σε όρισμένους πάμφτωχους επιμελείς μαθητές, όπως ανέφερα παραπάνω. Γενικά παρουσιάζεται βελτιωμένη ή κατάσταση των σχολείων σε σχέση με τα προηγούμενα σχολικά έτη.

Το ελληνικό σχολείο (Ήμιγυμνάσιο) στην περίοδο 1883 - 1900 παρουσιάζει, σύμφωνα με τον κώδικα⁷⁷, συνοπτικά τα εξής στοιχεία:

Σχολικό Έτος	Έγγραφέντες μαθητές	Διευθυντής	Έξεταστική επιτροπή μαθητών
1883 - 1884	28	Κ. Τριανταφύλλου	Δ. Τούσας, Δημ. Γεωργακόπουλος
1884 - 1885	43	»	Δ. Τούσας, Δημ. Γεωργακόπουλος, Ν. 'Αντωνιάδης
1885 - 1886	36	'Αλ. Δαβαρήτης	Στ. Μάρκου, Δημ. Γεωργακόπουλος, Ν. Χ' Νικολάκης
1886 - 1887	30	Δ. Βασιλείου	οί άνωτέρω
1887 - 1888	25	»	Δημ. Γεωργακόπουλος, Δ. Τούσας Ν. 'Αντωνιάδης, Στ. Μάρκου, Γ. Δ. Κωτούλας, Α. Σμερλής, Γεώργιος 'Ολύμπιος και 'Αν. 'Αντωνιάδης
1888 - 1889	27	»	οί άνωτέρω
1889 - 1890	26	»	'Αντ. Γεμτζιόγλου, Στ. Μάρκου, Δ. Γεωργακόπουλος, Δ. Τούσας, 'Αν. 'Αντωνιάδης και Κ. Μαλούτας
1890 - 1891	26	»	δέν αναγράφονται όνόματα εξέταστικής επιτροπής μαθητών
1891 - 1892	34	»	» » »
1892 - 1893	36	»	» » »
1893 - 1894	49	»	» » »
1894 - 1895	51	»	» » »
1895 - 1896	61	»	» » »
1896 - 1897	68	»	» » »
1897 - 1898	70	»	» » »
1898 - 1899	45	»	» » »
1899 - 1900	49	Α. Τούσας	» » »

Κατά το σχολικό έτος 1893 - 1894 προστέθηκε μία προκαταρκτική τάξη, ενώ από το σχολικό έτος 1896 - 1897, εκτός από την προκαταρκτική, προστέθηκε και μία επιπλέον τάξη ως εξής: Στ, Ζ, Η, Θ και Ι' (ή Στ' προκαταρκτική)

77. 'Ο κώδικας, άγνωστος και ανέκδοτος, διαστάσεων 21X30 ύψος, πού βρίσκεται στο Α' Λύκειο της Βέροιας και έχει την ένδειξη: «Πιστοποιητικόν Προόδου άρχόμενον από του σχολικού έτους 1883 - 1884 του 'Ημιγυμνασίου Βεροίας 1884», έχει 202 σελίδες και είναι χαρτώος. Κάτω από την ένδειξη του κώδικα υπάρχει σφραγίδα πού γράφει «Έλληνικόν Γυμνάσιον Βεροίας». Στο μέσον της έχει κουκουβάγια πάνω σ' ένα βιβλίο.

κή). Τὸ ἐπόμενο σχολικὸ ἔτος (1897 - 1898) ἔχουμε 4 τάξεις. Μὲ τὶς 4 αὐτὲς τάξεις συνεχίστηκε ἡ πορεία του.

Δάσκαλοι στὴν περίοδο αὐτὴ ἦταν ⁷⁸:

	1883 - 1884	1884 - 1885	1885 - 1886
1. Κωνσταντῖνος Τριανταφύλλου	+	+	
2. Πολύδωρος Δ. Χατσιόγλου	+		
3. Γεώργιος Ἰωάννου	+		
4. Ἀθανάσιος Κρουσταλλίδης	+		
5. Ἰωάννης Ἀθανασίου	+		
6. Κωνσταντῖνος Καραλῆς	+	+	+
7. Ἀντώνιος Ἀν. Τσιούπελης	+		
8. Κωστάκης Κωτούλας	+	+	+
9. Ἀναστάσιος Ἀντωνιάδης	+	+	
10. Αἰκατερίνη Καλλέργη	+		
11. Ἑλίζα Μιχαήλ	+	+	
12. Αἰκατερίνη Ἐμμανουήλ	+	+	
13. Ἑλένη Ρόκου	+		
14. Βασίλειος Ναγόπουλος		+	
15. Δημήτριος Παπαϊωάννου		+	
16. Γεώργιος Χατζῆ Πρόδρομος		+	
17. Ἐμμανουήλ Ψάλλης		+	+
18. Μερκούριος Δημητριάδης		+	+
19. Ἐμμανουήλ Ζάχος (Ζαχόπουλος)		+	
20. Βασιλικὴ Καζνάζη		+	
21. Μαρία Νικολάου		+	
22. Ἡλίας Δασαρήτης			+
23. Νικόλαος Διαμαντίδης			+
24. Μερκούριος Χατζηνικολάκης			+
25. Γεώργιος Βλαχογιάννης			+
26. Μιχαήλ Ρόκος			+
27. Εὐανθία Διαμαντοπούλου			+
28. Πηνελόπη Βόνα (Καμπίτογλου)			+
29. Βαγγελούδα (ἀγνώστου ἐπωνύμου)			+
30. Μαριγώ (ἀγνώστου ἐπωνύμου)			+
31. Ἑλισάβετ Κωτούλα (δασκάλα ραπτικῆς)			+
32. Ἀργύρης Ἰω. Γούναρης			+

Ἀπόγονοι τῶν δασκάλων Ἀγαστασίου Ἀντωνιάδη, Ἐμμανουήλ Ζάχου, Γεωργίου Βλαχογιάννη, Πηνελόπης Βόνα (Καμπίτογλου) καὶ Ἀργυρίου Ἰω. Γούναρη ζοῦν σήμερα στὴ Βέροια. Γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Μερκούριο Δημητριάδη, ποὺ ἦταν Βεροιώτης, δὲν ἔχουμε πληροφορίες.

Ὁ Ἐμμανουήλ Ζάχος ⁷⁹ ἦταν Βεροιώτης δάσκαλος μὲ πλούσια ἐκπαιδευ-

78. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», ὅ.π., σ. 26, 54 καὶ 91.

79. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Ἐμμανουήλ Ἰω. Ζάχος (1860 - 1924), ἓνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας,

τική και έθνική δραστηριότητα στους τελευταίους χρόνους της τουρκοκρατίας στη Βέροια. Ή ιδιαίτερη πατρίδα του για να τον τιμήσει, έστησε την προτομή του σέ περίοπτη θέση της πόλεως.

Ή Πηνελόπη Βόνα (Καμπίτογλου)⁸⁰ γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και ήταν κόρη του 'Απόστολου Βόνα, πολεμιστή του 'Ολύμπου στον άγώνα του 1854. Ύπηρξε απόφοιτος του Παρθεναγωγείου Θεσσαλονίκης και δούλεψε ως δασκάλα στο δημοτικό σχολείο της Βέροιας. Παντρεύτηκε το Βεροιώτη δάσκαλο Κωνσταντίνο Καμπίτογλου. Πλούσια ήταν ή κοινωνική της δράση ως προέδρου της Φιλοπτώχου 'Αδελφότητας Κυριών Βεροίας, ή οποία ιδρύθηκε το 1905 με κοινωνική κατά κύριο λόγο άποστολή, που έξυπηρετούσε όμως και «τήν πνευματικήν και ήθικήν διάπλασιν του καθόλου όμογενοϋς στοιχείου»⁸¹.

Οί μισθοί των δασκάλων κυμαίνονταν από 600 έως 8600 γρόσια, ανάλογα με τά προσόντα τους και την προϋπηρεσία τους. Δάσκαλοι με πτυχίο Διδασκαλείου έπαιρναν περισσότερα από τους δασκάλους που είχαν άποφοιτήσει από γυμνάσιο.

Όπως φαίνεται από τον ίδιο κώδικα, οί δάσκαλοι, σέ σύγκριση με προηγούμενα σχολικά έτη, πληρώνονταν πιο καλά⁸². Σ' αυτούς, εκτός από το μισθό, καταβάλλονταν, έφόσον δέν ήταν ντόπιοι, άποζημίωση για όδοιπορικά, κατοικία και καύσιμη ύλη. Το σχολικό έτος 1883 - 1884 ή Έφορεία των σχολείων πλήρωσε για ένοίκιο κατοικίας, καύσιμη ύλη και όδοιπορικά δασκάλων 1942,15 γρόσια⁸³.

Ή συνολική άποζημίωση των δασκάλων στην άνωτέρω περίοδο ήταν:

Σχολικό έτος	Γρόσια
1883 - 1884	48.996,10
1884 - 1885	57.942,20
1885 - 1886	55.150

Έφοροι των σχολείων ήταν οί έξής: Το σχολικό έτος 1883 - 1884 Στέργιος Μάρκος, Γεώργιος Ρόκος, Στέφανος Μαλλιαράς και 'Αντώνιος Τζίκας, το 1884 - 1885 Στέργιος Μάρκος, Δ. Α. Γεμιτζιόγλου, Θωμάς Στεφάνου και 'Αντώνιος Τζίκας και το 1885 - 1886 Θωμάς Στεφάνου, Δ. Τούσας (ιατρός), Κωνσταντίνος Χατζηνικολάκης, Ίωάννης Καμπίτογλου και 'Αντ. Ι. Γεμιτζιόγλου. ('Απόγονοι των 'Αντωνίου Τζίκα, Δ. Α. Γεμιτζιόγλου, Κωνσταντίνου Χατζηνικολάκη και 'Αντ. Ι. Γεμιτζιόγλου ζουν σήμερα στη Βέροια).

Θεσσαλονίκη 1974.

80. Βλ. Παύλου Πυρινού, Πηνελόπη Καμπίτογλου (1870 - 1923), 'Η πρώτη πρόεδρος της Φιλοπτώχου 'Αδελφότητας των Κυριών Βεροίας, Έφημ. «Βέροια», 29.1.76.

81. Βλ. Παύλου Πυρινού, Πηνελόπη Καμπίτογλου, ό.π.

82. Κώδιξ «Έτήσιος λογαριασμός των λήψεων και δόσεων», ό.π., σ. 26.

83. Κώδιξ «Έτήσιος λογαριασμός των λήψεων και δόσεων», ό.π., σ. 27 και 51.

Οἱ ἔφοροι τῶν σχολείων ἐκλέγονταν κατ' ἔτος ἀπὸ τῇ γενικῇ συνέλευση τῶν κατοίκων τῆς Βέροιας. Ἐδῶ παραθέτω ἕνα πρακτικὸ ἐκλογῆς ἐφόρων τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1885 - 1886 ποὺ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ Βεροῖας καὶ Ναούσης Προκόπιος θεδαιοὶ /

Οἱ ὑπογεγραμμένοι κάτοικοι Βεροῖας συνελθόντες σήμερον / εἰς γενικὴν συνέλευσιν ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρίαν / τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιερέως ὁμοφώνως ἐξελέξαμεν ἐφόρους / τῶν Ἑκπαιδευτικῶν Καταστημάτων τῆς πόλεως ἡμῶν τοὺς / κ.κ. Ἀντ. Ι. Γεμιτζιόγλου, Ἰω. Καμπιτογλου, Κωνστ. Χατζηνικολάκη καὶ Δημ. Στ. Τούσα διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1885 - 1886 /.

Διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν πρακτικὸν ὑπογεγραμμένον ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν.

Ἐν Βεροίᾳ τῇ 24 Ἰουλίου 1885⁸⁴.

Ἀκολουθοῦν 21 ὑπογραφές πολιτῶν.

Ἀπὸ ἄλλες πληροφορίες τοῦ ἴδιου κώδικα μαθαίνουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ βιβλία⁸⁵ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν τὰ σχολεῖα. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι: 1. Γεωμετρία Λάκωνος, 2. Γεωγραφία Σακελλαρίου, 3. Γαλλικὴ Γραμματικὴ Λαστίκ, 4. Ἑλληνικὴ ἱστορία Κεῖτλη (:), 5. Ἐπιτομὴ Παραλλήλων βίων, 6. Βίοι Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, 7. Ἐγχειρίδιο Β' ἔτους Μωραΐτου, 8. Γραμματικὴ Γεράκη καὶ 9. Γενικὴ Ἱστορία Οὐκθάρου.

Ἀκόμη πληροφοροῦμαστε ὅτι στὴ Βέροια λειτουργοῦσαν κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ (1883 - 1886) 13 ἐκκλησίαι. Αὐτὲς ἦταν: τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τῆς Μητροπόλεως, τοῦ Ἰωάννου, τῆς Χρυσοπολιτίσσης, τοῦ Παταπίου, τῆς Κυριωτίσσης, τῶν Ἀναργύρων, τῆς Τριάδος, τῆς Φαναρωμένης, τῆς Δεξιᾶς, τοῦ Δημητρίου, τῆς Μακαριωτίσσης καὶ τοῦ Προφήτου Ἡλία⁸⁶. Σήμερα ἀπ' αὐτὰς λειτουργοῦν στὴ Βέροια οἱ ἐκκλησίαι: τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τῆς Μητροπόλεως, τοῦ Ἰωάννου, τῆς Κυριωτίσσης, τῶν Ἀναργύρων καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ποὺ δὲν ἀναφέρεται ἂν λειτουργοῦσε τότε.

Τὰ οἰκονομικὰ τῶν σχολείων ἐνισχύθηκαν πάρα πολὺ ἀπὸ τὰ ἐνοίκια⁸⁷ τῶν σχολικῶν κτημάτων. Στὸν κώδικα ἀναφέρονται 36 ἐνοικιαστὲς σχολικῶν κτημάτων. Τὰ ἔσοδα γιὰ τὰ σχολεῖα ἀπὸ τὰ σχολικὰ κτήματα στὴν τριετία 1883 - 1886 εἶναι:

Σχολικὸ ἔτος	Γρόσια	σὲ σύνολο ἐσόδων	
1883 - 1884	8892:25	78.615:10	
1884 - 1885	12276:35	» » »	99.505:35
1885 - 1886	11695:16	» » »	77.840:05
Σύνολο	32864:30		255.961:10

84. Κώδιξ τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου, 1870, β.π., σ. 66.

85. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», β.π., σ. 6.

86. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», β.π., σ. 2.

87. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», β.π., σ. 5.

Στόν κώδικα αναφέρονται τὰ ὀνόματα⁸⁸ τῶν ἐπιστατῶν τῶν σχολείων καθὼς καὶ οἱ ἀποζημιώσεις τους. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν δύο ἐπιστάτες μὲ τις ἐξῆς ἀποζημιώσεις:

1883 - 1884	1884 - 1885	1885 - 1886
1. Γεώργ. Καρατζιόγλου 900 γρ. (10 μῆνες)	1500 γρ. (12 μ.)	1200 γρ. (δεν ἀνα-
2. Γιάννης Κακαγιάννης 1140 γρ. (9½ μῆνες)	1128 γρ. (10½ μ.)	1300 γρ. φέρεται χρονικὸ διάστημα)

Τὴν ἴδια περίοδο γίνονται ὁρισμένες ἐπισκευές⁸⁹ στὰ σχολεῖα. Στὸ σχολικὸ ἔτος 1883 - 1884 ἐπισκευάστηκαν οἱ πόρτες, κατασκευάστηκαν νέα παρὰθυρα καὶ σουδαντίστηκαν ὁρισμένες αἰθουσες τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, συνολικῆς δαπάνης 2.212:25 γρ. Ἀκόμα ἐγιναν χωρίσματα αἰθουσῶν καὶ ἀλλαγὴ κεραμιδιῶν τοῦ κτιρίου τῶν ἀποχωρητηρίων τοῦ Παρθεναγωγείου, συνολικῆς δαπάνης 503:30 γρ. καὶ ἐπισκευάστηκε μέρος τῆς στέγης τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, συνολικῆς ἀξίας 433:35 γρ. Στὸ σχ. ἔτος 1885 - 1886 ἐπισκευάστηκαν οἱ στέγες τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, συνολικῆς δαπάνης 1781:10 γρ.

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1886 - 1887 ἐκλέχτηκε νέα ἐφορεία τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς ἐλληνικῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τοὺς Κωνσταντῖνο Μαλούτα, Ἰωάννη Στεφάνου, Ἑμμ. Ἀναστασιάδης καὶ Ν. Ἀντωνιάδης, μὲ ἐντολὴ «γὰ εἰσπράξῃ παρὰ τῶν μαθητῶν δικαίωμα ἐγγραφῆς ἀπὸ ἐνὸς τετάρτου μέχρι ἐνὸς ἀργυροῦ Μετζητιέ, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς θέσεως ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ»⁹⁰. Γιὰ πρώτη φορὰ παρατηρεῖται τέτοια εἰσπράξη γιὰ δικαίωμα ἐγγραφῆς μαθητῶν. Στὰ προηγούμενα χρόνια ἔχουμε εἰσπράξεις ἀπὸ ἐλέγχους καὶ ἐνδεικτικά.

Τὸ ἐπόμενο σχολικὸ ἔτος, μὲ ὁμόφωνη ἀπόφαση τῆς γενικῆς συνελεύσεως, «χάριν τῶν συμφερόντων τῶν σχολείων», ἐκλέχτηκαν ὡς ἐφοροεπίτροποι οἱ Μερκούριος Κούτσαρης, Νικόλαος Βλάχου, Ἰωάννης Μούρας, Κωνσταντῖνος Μαλούτας (ταμίας τῶν σχολείων) καὶ Ἰωάννης Στεφάνου (ταμίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου), στοὺς «ὁποῖους ἀνατίθενται τὰ καθήκοντα τῆς διαχειρίσεως ἀμφοτέρων τῶν καταστημάτων ὑπὸ τὸν ὅρον διαχειριζόμενοι τὰ ταμεία ἰδίᾳ ἕκαστον γὰ διαθετῶσιν ἐν περιπτώσει ἐλλείμματος τοῦ σχολειακοῦ ταμείου μόνον πεντήκοντα ἕως ἐξήκοντα (50 - 60) ὀθ. λίρας ἐκ τοῦ Ταμείου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ὑπὲρ τοῦ τῶν σχολείων»⁹¹. Οἱ ἀνωτέρω ἐφοροεπίτροποι συνέχισαν τὸ ἔργο τους καὶ τὰ ἐπόμενα σχολικὰ ἔτη (1888 - 1889, 1889 - 1890),

88. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», ὁ.π., σ. 27, 53 καὶ 72.

89. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων», ὁ.π., σ. 43 καὶ 89.

90. Κώδιξ τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου, ὁ.π., σ. 74.

91. Κώδιξ τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου, ὁ.π., σ. 80.

ἐκτός ἀπὸ τὸν Μερκούριο Κούτσαρη, ποὺ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν γιό του Μανουήλ.

Νέοι ἐφοροεπίτροποι ⁹² ἐκλέχτηκαν γιὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1890 - 1891, οἱ Θ. Ἰ. Σακελλαριδῆς, Ἀντ. Δ. Γεμιτζιόγλου, Θωμᾶς Μαλλιάρης, Κωνσταντῖνος Καμπιτογλου καὶ Στέφ. Χατζηνικολάκης.

Ἀπὸ μιὰ παρατήρηση στὰ ἔσοδα - ἔξοδα τῶν σχολείων, διαπιστώνουμε ὅτι τὰ περισσότερα ἔσοδα τῶν σχολείων προέρχονταν ἀπὸ προσφορὲς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν τῆς. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἰσολογισμοὺς ⁹³ τῶν σχολείων. Σὲ σύνολο ἐσόδων, ὅπως φαίνεται στὸν πίνακα:

Σχολικὸ ἔτος	Γενικὰ ἔσοδα	Ἔσοδα ἀπὸ Μητρόπολη καὶ ἐκκλησίες	Ἔξοδα σὲ δασκάλους
1883 - 1884	78,615,10	32.985	48.966:10
1884 - 1885	99,505,35	52.222,15	57.942:20
1885 - 1886	77,840,5	26.059,5	59.286:10,

τὰ περισσότερα προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Οἱ προσφορὲς αὐτὲς εἶναι πέρα ἀπὸ τίς προσπάθειες τῆς μητροπόλεως γιὰ τὴν αὐξηση τῶν σχολικῶν πόρων ἀπὸ ἄλλες πηγές.

Στὴ σχολικὴ περίοδο 1888 - 1889, ὅπως φαίνεται ἀπὸ κώδικα ⁹⁴ ποὺ ὀρίζεται στὸ Α' Λύκειο τῆς Βέροιας, λειτούργησε στὴ Βέροια «Ἀστικὴ Σχολή» μὲ 6 τάξεις ἀρχικὰ καὶ μὲ μιὰ προκαταρκτικὴ ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 1892 - 1893. Ἀστικὲς σχολὲς ὀνομάστηκαν τὰ σχολεῖα μὲ 6 ἢ καὶ περισσότερες τάξεις (ποὺ λειτούργησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας), ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ 6 πρῶτες ἀντιστοιχοῦσαν μὲ τίς 6 τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ, οἱ δὲ ὑπόλοιπες εἶχαν πρόγραμμα παρεμφερὲς πρὸς τὸ πρόγραμμα τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων.

Ὁ κώδικας αὐτὸς μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὰ μαθήματα ποὺ διδάσκονταν στὴν «Ἀστικὴ Σχολή». Αὐτὰ ἦταν κατὰ τάξη τὰ ἑξῆς:

Στὴν Α', γλωσσικά, ἱερά, ἀριθμητικὴ, γυμναστικὴ, ὠδική.

Στὴν Β', θρησκευτικά, γλωσσικά, ἀριθμητικὴ, γεωγραφία, καλλιγραφία, ὠδική, γυμναστικὴ.

92. Κώδιξ «Ταμεῖον 1887», «κατάστιχον ἐνὼ περιέχονται αἱ λήψεις καὶ δόσεις τῆς Ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Ἀγίου Ἀντωνίου ἀπὸ τῆς α' Ἰουνίου τοῦ 1886 ἕως τῆς 31 Μαΐου 1887», σ. 129.

93. Κώδιξ «Ἐτήσιος λογαριασμός τῶν τε λήψεων καὶ δόσεων ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1883», ὁ.π., σ. 12 - 13, 42 - 43 καὶ 88 - 89.

94. Ὁ Κώδικας αὐτός, διαστάσεων 21,5×33,5 ὕψος, ποὺ βρίσκεται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Α' Λυκείου τῆς Βέροιας, ἔχει 196 σελίδες. Εἶναι χαρτώος καὶ διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάσταση. Στὸ πρῶτο φύλλο (χωρὶς ἀρίθμηση) ἔχει τὴν ἐνδειξη: «Βιβλίον περιέχον τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνιαυσίων διαγωνισμῶν τῆς ἀστικῆς ἐλληνικῆς σχολῆς, ἐν Βεροίᾳ τῇ 28.6.89».

Στήν Γ', θρησκευτικά, γλωσσικά, ἀριθμητική, γεωγραφία, ὑγιεινή, καλλιγραφία, ὠδική, γυμναστική.

Στήν Δ', θρησκευτικά, γλωσσικά, ἀριθμητική, γεωμετρία, ἱστορία, γεωγραφία, φυσική ἱστορία, ὠδική, καλλιγραφία, ἰχνογραφία, γυμναστική.

Στήν Ε', γλωσσικά, ἱερά, ἀριθμητική, γεωμετρία, ἱστορία, φυσική ἱστορία, φυσική πειραματική, γεωγραφία, ὠδική γραφή, γυμναστική.
ρία, φυσική πειραματική, γεωγραφία, ὠδική, γραφή, γυμναστική.

Δὲν ἀναφέρονται οἱ ὥρες διδασκαλίας τῶν μαθημάτων. Αὐτὸ τὸ ξέρουμε ἀπὸ ἕναν ἄλλο κώδικα, ὁ ὁποῖος ὁμοῦς ἀναφέρεται στὰ ἐπόμενα σχολικά ἔτη, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Ἀκόμα πληροφοροῦμαστε τὸ συνολικὸ ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν τῆς «Ἀστικῆς Σχολῆς» καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διευθυντῶν τῆς:

Σχολικὸ ἔτος	Σύνολο μαθητῶν	Διευθυντῆς	Δάσκαλοι
1888 - 1889	258	Δ. Βασιλείου	Δὲν ἀναφέρονται. Μᾶλλον εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ
1889 - 1890	274	Κ. Α. Καραλῆς	ἀναφεροῦν πιὸ κάτω.
1890 - 1891	293	Ἐμμ. Κ. Ψάλτης	
1891 - 1892	281	Ἐμμ. Κ. Ψάλτης	

Στὴ βαθμολογία τῶν μαθητῶν τὸ ἄριστα ἦταν τὸ 6. Γιὰ νὰ προαχθεῖ ἕνας μαθητῆς, ἔπρεπε νὰ ἔχει γενικὸ βαθμὸ πάνω ἀπὸ 3,50. Ἄν εἶχε γενικὸ 3,50 καὶ σὲ ἕνα ἢ δύο μαθήματα κάτω τοῦ 3,50 ἔμενε μετεξεταστέος.

5. ΤΜΗΜΑ 1892 - 1900

Γιὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 19ου αἰώνα στὴ Βέροια, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα, ἔχουμε πλούσιο ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ (ἀνέκδοτο σχεδὸν στὸ σύνολό του).

Τις πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τίς ἀντλούμε ἀπὸ διάφορους κώδικες (τοὺς 16ο, 19ο, 20ό, 25ο καὶ 26ο)⁹⁵ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τῆς Βέροιας, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται στὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο, καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν 21ο κώδικα⁹⁶.

Ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸν πληροφορούμαστε ὅτι κατὰ τὴ συνεδρία τῆς 30. 7.1892⁹⁷ ἐγίνε ἡ ἐξῆς ἀναδιάρθρωση τῶν σχολείων τῆς Βέροιας:

Τὰ σχολεῖα ἀρρένων (Ἀστικὴ Σχολὴ καὶ Ἡμιγυμνάσιο)⁹⁸ ἐνώθηκαν σ' ἓνα, ποὺ περιελάμβανε ὁκτὼ τάξεις. Ἡ α' καὶ β' τῆς τέως Ἀστικῆς ἀπέτε-
λεσαν τὴν Α' (κατωτέρα), ἡ γ' τὴ Β', καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ γ' τοῦ
τέως ἡμιγυμνασίου ἀπέτελεσε τὴν Η' τῆς πλήρους Σχολῆς. Καταργήθηκε τὸ
προκαταρκτικὸ τμήμα (ἀρρένων καὶ θηλέων) στὸ νηπιαγωγεῖο. Τὸ πρόγραμ-
μα τῆς πλήρους σχολῆς ἐγίνε τέτοιο, ὥστε ἡ ἀνωτέρα Η' τάξη νὰ εἶναι ἀνά-
λογη μὲ τὴν Δ' τάξη τοῦ γυμνασίου Θεσσαλονίκης. Δὲν ἀναφέρεται στὸ πρα-
κτικὸ δικαιολογία γιὰ τὴ μεταβολὴ αὐτή, μάλλον ἐγίνε γιὰ τὴν καλὺτερη
ἀποδοτικότητα καὶ μόνωση τῆς νεολαίας.

Μὲ πρόταση τοῦ μητροπολίτη Κοσμᾶ, «πρὸς πληρεστέραν διὰ τὸν κοι-
νωνικὸν βίον μόνωσιν τῆς ἐνταῦθα νεολαίας», κρίθηκε ἀναγκαῖο νὰ προσλη-
φθοῦν δάσκαλοι τῆς τουρκικῆς, γαλλικῆς, λογιστικῆς καὶ διπλογραφίας.

Τὸ Παρθεναγωγεῖο συγκροτήθηκε σὲ τέσσερις τάξεις. Ἡ πρώτη τῆς προη-
γούμενης χρονίᾳς καὶ ἡ πρώτη τῆς νέας χρονίᾳς ἀπέτελεσαν τὴ νέα πρώτη, ἡ

95. Γιὰ τοὺς κώδικες αὐτοὺς βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βέροιας, τ. 1ος, σ. 39 - 41.

96. Ὁ κώδικας, ποὺ εὑρίσκεται στὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο, ἔχει διαστάσεις 20×30 ὕψος. Εἶναι χαρτῶος καὶ ἔχει 142 σελίδες διπλές. Στὴ ράχη φέρει τὴν ἐνδει-
ξη: «Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911». Περιέχει τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς
Ἐφορείας ἀπὸ τὸν Ἰούλιο 1892 ἕως 10-12-1911.

97. «Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 366 καὶ 4α.

98. Στὴ σχολικὴ περίοδο 1893 - 1894 πάλι λειτούργησε τὸ κατώτερο σχολεῖο, ἡ
Ἀστικὴ λεγόμενη σχολὴ μὲ 6 τάξεις, τὸ ἀνώτερο, τὸ Ἡμιγυμνάσιο μὲ 4 τάξεις, βλ.
«Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 13α.

Β' και Γ' τή δευτέρα, ή Δ' τήν τρίτη και ή Ε' και Στ' τήν τετάρτη. Τò νη-
πιαγωγείο διαιρέθηκε σέ δύο ή τρεῖς τάξεις, ἀπό τίς ὁποῖες ή ἀνώτερη θά ἐτοι-
μαζε μαθητὲς γιά τήν πρώτη τῆς πλήρους Σχολῆς τοῦ Παρθεναγωγείου.

Μέ βάση τή νέα αὐτή διάρθρωση τῶν σχολείων, ὀρίστηκαν δάσκαλοι, γιά
μὲν τήν Ἀστική (πλήρη) οἱ Δ. Βασιλείου (διευθυντής), Ἐμμ. Ζάχος, Ἐμμ.
Ψάλτης, Εὐάγγ. Παπαδόπουλος, Ἰωάνν. Μηλιόπουλος, Γεώργ. Βλαχογιάννης
καί Παπανικολάου, ὡς παιδονόμος ὁ Κ. Α. Καραλῆς, γιά δὲ τὸ Παρθεναγω-
γεῖο καί Νηπιαγωγεῖο ἀποφασίστηκε νά βρεθοῦν πτυχιούχοι, διευθύντριες τῶν
ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων Κωνσταντινουπόλεως.

Ὡς βοηθὸς τοῦ Παρθεναγωγείου ἐγκρίθηκε νά προσληφθεῖ ή Εὐφροσύ-
νη Δ. Φουντούκα, τοῦ Νηπιαγωγείου ή Εὐθαλία Ζιάκου καί ὡς παιδονόμος ή
Ἐλισάβετ Κωτούλα.

Πλὴν ὅμως, ἀντὶ τοῦ δασκάλου Παπανικολάου προσλήφθηκε ὁ Γεώργιος
Θεολόγης ἀπὸ τή Νάουσα, ἐνῶ ὁ Κ. Καραλῆς καί ή Εὐθαλία Ζιάκου δὲν ἀπο-
δέχθηκαν τίς προτεινόμενες θέσεις.

Ἐφοροὶ τῶν σχολείων στή σχολικὴ περίοδο 1891 - 1892 ἐκλέχτηκαν οἱ:
Ἰωάννης Στ. Σακελλαρίδης, Κωστάκης Καμπίτογλου καί Δ. Τούσας, οἱ ὁ-
ποῖοι θά συνεργάζονταν μέ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, «ἀλλήλοβοη-
θοῦμενοι»⁹⁹.

Τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων αὐξήθηκαν σημαντικὰ κατὰ τή σχολικὴ περίοδο
1892 - 1893 καί τὰ περισσότερα προέρχονταν ἀπὸ τήν Κ (εντρικὴ) Ἐκκλη-
σιαστικὴ) Ἐπιτροπή, πού προέκυψε ἀπὸ τήν «ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν». Ὁ
μητροπολίτης Βεροίας Κοσμάς Εὐμορφόπουλος, πού κατὰγονταν ἀπὸ τή
Δρυϊνούπολη, συνετέλεσε πολὺ στήν καλὴ ὁργάνωση τῶν κοινοτικῶν πραγμά-
των τῆς Βεροίας. Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας του (1892 - 1896) ψηφίστηκε ὁ πρῶ-
τος σωζόμενος Κανονισμὸς τῆς πόλεως καί πραγματοποιήθηκε ή «ἔνωση τῶν
ἐκκλησιῶν» (1892). Ἡ «ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν» ἀπέδωσε στὸ νά ἀντιμετω-
πισθεῖ ή ἀξίωση τῶν ρουμανιζόντων, πού προσπαθοῦσαν νά καταλάβουν μία
ἐκκλησία (τῆς Ἐξω Παναγιᾶς) καί στὸν περιορισμὸ τῶν δαπανῶν. Ἡ Κ.Ε.Ε.
ἀνέλαβε τή διαχείριση τῆς κοινοτικῆς περιουσίας¹⁰⁰.

Δημοσιεύεται παρακάτω ὁ προϋπολογισμὸς (1892 - 1893) τῶν σχολεί-
ων¹⁰¹, ἀπὸ τὸν ὁποῖο φαίνεται ἀπὸ ποῦ προέρχονταν τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων. Ὁ
προϋπολογισμὸς ἔχει ὡς ἑξῆς:

99. «Κώδιξ Γ', Πρακτικὰ Δημογεροντίας», ὁ.π., σ. 88. Οἱ ἔφοροι τῶν σχολείων
μετὰ τὸ 1892 ἐκλέγονταν μέ μυστικὴ ψηφοφορία ἀπὸ τήν ἀντιπροσωπεία τῆς κοινό-
τητας» βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ῖ δ η, Τρεῖς κανονισμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βεροίας
κατὰ τὰ τέλη τῆς Τουρκοκρατίας, «Μακεδονικά», τόμ. 10 (1970) 97 - 141 καί συγκε-
κριμένα βλ. τὴ σ. 100.

100. Γιά περισσότερες πληροφορίες βλ. Γ. Χ. Χι ο ν ῖ δ η, Τρεῖς κανονισμοί, ὁ.π.,
σ. 98 - 99 καί 102 - 104.

101. «Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911», ὁ.π., σ. 2α - 2β.

Δοῦναι (= ἔσοδα)		Λαβεῖν (= ἔξοδα)	
Ἐκ χορηγήσεων:		Εἰς μισθοδοσίαν διδασκάλων	γρ. 59616
Δ. Ρακτιδᾶν	γρ. 6480	» » δύο ἐπιστατῶν	» 2700
Ἱερᾶς Μητροπόλεως	» 3240	Εἰς ἐπισκευὰς κτηρίων τῶν σχολείων	» 2160
Μονῆς Προδρόμου	» 300	Εἰς καύσιμον ὕλην	» 2160
Δίσκων Ἐκκλησίας	» 3000	Περὶ σσευμα δαπανηθησόμενον	» 66636
Προικοδοτημάτων	» 1080	Εἰς μὴ προβλεπόμενα ἔξοδα	» 1832
Πωλήσεως κηροῦ	» 1296		» 68468
Εἰσιτηρίων	» 2000		
Ἑλέγχων	» 300		
Ἑνδεικτικῶν	» 1000		
Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν μονῶν	» 16200		
Κεν. Ἐκ. Ἐπιτροπῆς	» 33572		
	68468		

Τὰ ἔσοδα - ἔξοδα τῶν σχολείων καὶ οἱ συνολικοὶ μισθοὶ τῶν δασκάλων στὰ ἐπόμενα σχολικὰ ἔτη ἕως τὸ 1900, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς Προϋπολογισμοὺς ¹⁰², παρουσιάζουν τὴν ἐξῆς εἰκόνα:

Σχολικὸ ἔτος	Γενικά ἔξοδα	Γενικά ἔσοδα	Ἐλλειμμα	Γιὰ μισθοὺς δασκάλων	Παρατηρήσεις
1893 - 1894	65616 γρ.	65616 γρ.		59616 γρ.	
1894 - 1895	65592 »	65592 »	—	53136 »	
1895 - 1896	656 λ.Τ.	716 λ.Τ.	60 λ.Τ.	581 λ.Τ.	
1896 - 1897	709 λ.Τ.	764 λ.Τ.	45 λ.Τ.	583 λ.Τ.	
1897 - 1898	652 λ.Τ.	697 λ.Τ.	45 λ.Τ.	518 λ.Τ.	
1898 - 1899	82690 γρ.	82690 γρ.	—	70614 γρ.	Δὲν καταχωρί- ζονται
1899 - 1900	—	—	—	—	

Οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν σχολείων, μετὰ τὸ 1892, συντάσσονταν ἀπὸ τοὺς ἐφόρους καὶ ἐγκρίνονταν ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπεία ^{102α}:

Γιὰ τὰ σχολεῖα πρόσφεραν: ἡ Κ.Ε.Ε., ἡ Μονὴ Δοδρᾶ καὶ ἡ Μονὴ Προδρόμου Βεροίας, ἡ μητρόπολη Θεσσαλονίκης ¹⁰³, οἱ ἐκκλησίαι τῆς Βεροίας, ὁ μεγάλος εὐεργέτης τῶν σχολείων Δ. Ρακτιδᾶν, ἰδιῶτες ¹⁰⁴ καὶ οἱ δάσκαλοι τῆς Βεροίας ¹⁰⁵. Ἐπιπλέον, τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων ἐνισχύθησαν ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν σχολικῶν κτημάτων Ράχοδας καὶ Κότσικας (ποὺ βρίσκονται στὴν περιο-

102. «Πρακτικά Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 2α, 14α, 23β, 39β καὶ 446.

102α. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Τρεῖς κανονισμοί, ὅ.π., σ. 105.

103. «Πρακτικά Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 33β.

104. «Πρακτικά Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 8β, Ὁ Ἄντ. Ι. Γεμισιόγλου δωρίζει 4 ὄθ. λίρες στὰ σχολεῖα καὶ ὀνομάζεται δωρητής. Ὁ Ἰωάννης Μαλακούσης, μὲ διαθήκη του ἄφησε στὰ σχολεῖα 200 λ.Τ. (βλ. Πρακτικά Γενικῆς Συνελεύσεως 19 Ἰουλίου 1892, σ. 47).

105. «Πρακτικά Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 38β, 39α καὶ 39β. Ὁ δάσκαλος

χή Ράχης Ἡμαθίας), ἀπὸ τὴν πώληση κεριοῦ¹⁰⁶, προικοτιμήσεις, συλλείτουργα, ἀπὸ δίσκους σὲ ἐκκλησίες, ἀπὸ ἐργόχειρα τῶν μαθητριῶν τοῦ Παρθεναγωγείου (μὲ ἐκδοση λαχειοφόρων γραμματίων) καὶ ἀπὸ δωρεὰ 90 λιρῶν, ποὺ ἄφησε μὲ διαθήκη του ὁ πρῶν μητροπολίτης Βεροίας Βενέδικτος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ κώδικα¹⁰⁷ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Βεροίας.

Τὸ σχολικὸ ἔτος 1890 - 1898 ἦταν πολὺ κρίσιμο, γιατί, ἐξαιτίας τοῦ αὐτοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἡ ἐφορεία τῶν σχολείων δὲν μπόρεσε νὰ εἰσπράξει τὰ ἔσοδα τῶν σχολείων (:«λόγφ ἀντιξοστήτων καὶ περιστάσεων καὶ συνεχοῦς μειώσεως τῶν μονίμων προσόδων»)¹⁰⁸.

Τὸ σχολικὸ ταμεῖο παρουσίασε ἑλλειμμα, ποὺ καλύφθηκε ἀπὸ τίς περικοπὲς τῶν μισθῶν τῶν δασκάλων (παραιτήθηκαν ἀπὸ ἓνα μέρος τοῦ μισθοῦ τους), ἂν καὶ ἡ ἀμοιβή τους ἦταν πολὺ μικρὴ (ἀπὸ 13 ἕως 66 λ.Τ. τὸ χρόνο). Ὁ δάσκαλος Δημὸς Βασιλείου πρόσφερε ἀπὸ τὸ μισθό του 3 λίρες Τουρκίας, ὁ Μερκούριος Δημητριάδης 1, ὁ Γεώργιος Βλαχογιάννης 1 καὶ ἡ Κυρατσού 2.

Ὁ Μητροπολίτης Βεροίας Κοσμάς, ἀπὸ τὴ Δρυϊνούπολη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, συνετέλεσε στὴν ὀργάνωση τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, μὲ τὴ δραστηριότητά του ἐπέτυχε (παρ' ὅλες τίς δυσκολίες) νὰ ἐνισχυθοῦν (ἰδιαίτερα ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1892 - 1893) οἱ μετέπειτα προϋπολογισμοὶ τῶν σχολείων.

Σ' αὐτὸν ὀφείλονται:

1. Ἡ σύνταξη καὶ ψήφισή τοῦ πρώτου (1892)¹⁰⁹ σωζόμενου κανονισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βεροίας, στὸν ὁποῖο περιλαμβάνεται (Κεφ. Γ', ἀρθρα 29 - 37) καὶ ὁ κανονισμὸς λειτουργίας τῆς ἐφορείας.

2. Ἡ σύνταξη κανονισμοῦ¹¹⁰ λειτουργίας τῶν σχολείων.

Δ. Βασιλείου πρόσφερε 3 λίρες, ὁ Γ. Βλαχογιάννης 1, ὁ Μ. Δημητριάδης 1, ἡ Κυρατσού 2.

106. «Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 18β. Στὶς 16 Μαρτίου 1894 ἀποφασίστηκε, ὅστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ μητροπολίτη, γιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν σχολείων, «ὅπως ἀγορασθῇ κίτρινος κηρός, λευκανθὴ οὐτός ἐνταῦθα καὶ χυθῇ εἰς λαμπάδας διαφόρου μεγέθους, φερούσας τὰ αὐτὰ χρώματα πρὸς τὰ τῶν ἐν Σιατίστῃ κατασκευασμένων λαμπάδων».

107. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ κώδικα τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου Βεροίας ποὺ ἔχει τὴν ἐνδειξη: «Βιβλίον Ἀλληλογραφίας 1897». Ἔχει διαστάσεις 20×30 ἴσους καὶ σελίδες 120.

108. Γ. Χ. Χιονίδης, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, ὅ.π., σ. 24.

109. Ὁ Κανονισμὸς τοῦ 1892 ποὺ δρῶσκειται καταχωρημένους στὸν 17ο κώδικα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας, σ. 17, δημοσιεύθηκε στὰ «Μακεδονικά», τόμ. 10 (1970), ἀπὸ τὸν Γ. Χ. Χιονίδη, ὅ.π., σ. 98 - 142.

110. «Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911», ὅ.π., σ. 16α. Γραπτὸς κανονισμὸς τῶν σχολείων τῆς Βέροιας σφύεται τοῦ 1902. Ἀπὸ τὰ «Πρακτικὰ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως 19 Ἰουλίου 1892», σ. 34, φαίνεται ὅτι κάθε χρόνο συντάσσονταν νέος κανονισμὸς τῶν σχολείων.

3. Ἡ ἐπισκευὴ τοῦ νηπιαγωγείου μὲ χρήματα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ¹¹¹.

4. Ἡ χορήγηση ὑποτροφῶν σὲ πάλμπτωχες μαθήτριες ¹¹² γιὰ νὰ μάθουν ραπτική στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἔπειτα νὰ ἀναλάβουν νὰ διδάξουν στὸ Παρθεναγωγεῖο ραπτική.

5. Ἡ ἐκλογὴ ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ποὺ ἦταν ἐπιφορτισμένη μὲ «τὴν καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἐπίσκεψιν τῶν σχολείων καὶ ὑποχρεωμένη κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους νὰ ἐκθέσῃ τὰς διατυπώσεις τῆς περὶ τῆς προόδου τῶν διδασκομένων καὶ τῆς ἱκανότητος τῶν διδασκάλων» ¹¹³.

6. Ἡ δωρεὰν παραχώρηση διδλίων σὲ ἀπόρους μαθητὲς ¹¹⁴ καὶ

7. Ἡ πώληση κериοῦ (λευκοῦ) στὶς ἐκκλησίες γιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν σχολείων ¹¹⁵.

Πράγματι, ἡ προσφορὰ τοῦ μητροπολίτη Κοσμᾶ Εὐμορφοπούλου γιὰ τὴν ἐπαρχία τῆς Βέροιας ἦταν πολὺ μεγάλη. Αὐτὸ τὸ ἀναγνώρισε μὲ ψήφισμά τῆς ἡ Ἀντιπροσωπεία καὶ τὰ ἄλλα σωματεῖα (Κ.Ε.Ε., Δημογεροντία, ἑφορεία) τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βεροίας, ποὺ καταχωρήθηκε σὲ κώδικα ¹¹⁶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας. Ἐπειδὴ ἡ ἔκτακτη συνεδρία τῶν τεσσάρων σωματείων τῆς πόλεως καὶ τὸ ψήφισμά τους γιὰ τὸ μητροπολίτη Κοσμᾶ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον, τὰ καταχωρίζω ὡς ἔχουν στὸν κώδικα:

Συνεδρία ἔκτακτος τῶν τεσσάρων σωματείων

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς αὐτοῦ σεβασμιότητος τοῦ ἁγίου Πελαγονίας κ.κ. Κοσμᾶ. /

Συνελθόντων τῇ 16ῃ ἐνεσιῶτος μηνὸς τῶν τεσσάρων σωματείων ὁ ἅγιος Πελαγονίας ἀποχαι/ρειὼν τὰ σωματεῖα ἀνέγνων λογύδριον καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ λογυδρίου ἀπεχώρησε τῆς / συνεδρίας. Τὰ δὲ σωματεῖα μείναντα μόνον ἐψηφίσαντο τὰ ἑξῆς: Α) Νὰ καταχωρ/ισθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ τὸ λογύδριον τοῦ ἀρχιερέως. Β) Νὰ συντάξῃ ψήφισμα, ὅπερ ἐπίσης / νὰ καταχωρ/ισθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ, ὅπερ ἀμέσως συνειράχθῃ. Μετὰ ταῦτα ἀπεφασίσθη / νὰ ἐκλεγῇ ἐπιτροπὴ, ἣτις θὰ φροντίσῃ περὶ συντάξεως προγράμματος τῆς προπομπῆς / τοῦ ἁγίου Πελαγονείας καὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἁγίου Βεροίας.

111. «Πρακτικά Ἑφορείας 1892-1911», ὅ.π., σ. 7α.

112. «Πρακτικά Ἑφορείας 1892-1911», ὅ.π., σ. 7β. Τέτοια ὑποτροφία τὸ 1892 δίνεται στὴν Αἰκατ. Μανάφη, ἡ ὁποία σπούδασε τὴ ραπτικὴ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ὕστερα προσλήφθηκε ὡς δασκάλα τῆς ραπτικῆς στὸ Παρθεναγωγεῖο.

113. «Πρακτικά Ἑφορείας 1892-1911», ὅ.π., σ. 16α.

114. «Πρακτικά Ἑφορείας 1892-1911», ὅ.π., σ. 27β.

115. «Πρακτικά Ἑφορείας 1892-1911», ὅ.π., σ. 18β.

116. Κώδιξ «Πρακτικά Γενικῆς Συνελεύσεως 19 Ἰουλίου 1892», ὅ.π., σ. 70.

Ἐξελέγησαν δὲ ὡς ἐπιτροπὴ οἱ κύριοι Στέφανος Χατζηνικολάκης, Νικόλαος Βλάχος, Κωστάκης Μαλούτας, Ἀντώνιος Σμυρλῆς, Ἐμμ. Κούτσαρης, Ἀντώνιος Περδίκας. Τούτων δὲ γενομένων τὰ τρία σωματεῖα (Κεντρικὴ ἐπιτροπὴ, δημογεροντία, ἐφόροι) ἀπεχώρησαν.

Ἀντίγραφον τοῦ ψηφίσματος

Ἐπὶ τῇ μεταθέσει τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ ποιμενάρχου ἡμῶν κ.κ. Κοσμᾶ / εἰς τὴν μητρόπολιν Πελαγονίας, γενομένη κατὰ ρητὴν διαβεβαίωσιν τῆς / μητρὸς ἐκκλησίας πρὸς περιφρουρήσιν τιμαλφεσιτάων συμφερόντων τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ, ἣ ἀντιπροσωπεῖα καὶ τὰ τρία / ἄλλα σωματεῖα τῆς πόλεως Βεροίας ἀναθεωροῦντα τὴν κατὰ τὸ τριεὲς χρονικὸν / διάστημα τῆς ποιμαντορίας τοῦ Μητροπολίτου πολιτείαν καὶ ἔχοντα ὑπ' ὄψει / τοὺς αἰετοὺς μόχθους καὶ ἀγῶνας τοῦ πρὸς ἔννοιαν τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ / συγκέντρωσιν τῆς κοινοτικῆς περιουσίας καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ σήμερον / διακυβερῶνται τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ὅστις τρόπος οὐ μόνον θεδαίαν προκοπὴν / ὑπισχνεῖται, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐχθρικήν ἀπόπειραν σφετερισμοῦ καὶ διαρπαγῆς / ματαιώνει, ἐκφράζουσιν αὐτῷ διὰ τοῦ παρόντος ψηφίσματος μετὰ τῶν αἰσθημάτων / τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς κοινότητος καὶ τὰς θερμὰς εὐχαριστίας αὐτῆς καὶ εὐελπιστοῦσιν ὅτι καὶ ὁ νέος ἀρχιερεὺς κ.κ. Κωνσταντῖος γνωστὸς ἤδη διὰ / τὰ φιλογενῆ αὐτοῦ αἰσθήματα θέλει συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου του καὶ / ἐνισχύσῃ αὐτὸ ὡς νεαρὸν ἔχων, ἐννοεῖται, ἐκ τῶν προτέρων προῶντα εἰς πᾶν / γενναῖον ἔργον τὰ σωματεῖα, αἵτινα ὁμοθυμῶς ψηφίζουσιν, ἵνα τοῦ παρόντος / ψηφίσματος ἀντίγραφον καταχωρηθῇ εἰς τὰ πρακτικά.

Δημογεροντία	Κεντρικὴ ἐπιτροπὴ	Ἐφορεία
Ἀντ. Ι. Γεμιτζιόγλου	Κωστάκης Μαλούτας	Α. Τούσας
Ἀναστάσιος Μανουῆλ	Στέφ. Μ. Χ' Νικολάκης	Γ. Α. Κονιούταλης(;)
Κωστάκης Μαλούτας	Α. Σμυρλῆς	Θωμᾶς Χ' Νικολάκης
Ἰωάννης Καμπιόγλου	Κωνσταντῖνος Μανουῆλ	
Ἐμμ. Μ. Κούτσαρης		

Τὸ ψήφισμα αὐτὸ τὸ συνέταξαν τὰ σωματεῖα τῆς Βεροίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ πρακτικά τῆς ἑκτακτῆς συνεδρίας, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀποχαιρετιστήριον λόγον¹¹⁷ τοῦ μητροπολίτη τῆς Βεροίας.

Στὸν ἀποχαιρετιστήριον λόγον του ὁ μητροπολίτης τόνισε ὅτι:

1. Πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν του ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βεροίας παρου-

117. Κώδιξ «Πρακτικά Γενικῆς Συνελεύσεως 19 Ἰουλίου 1892», ὅ.π., σ. 67 - 69. Σ' αὐτὲς τῆς σελίδες καταχωρεῖται ἡ ἀποχαιρετιστήρια ὁμιλία, τὴν ὁποία, ἐπειδὴ παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον, τὴν καταχωρίζω ὡς ἔχει (βλ. Παράρτημα ἀριθμ. 5).

σίαζε την ὀψη ἐγκαταλειμμένου ὀργανισμοῦ καὶ ὅτι τὰ σχολεῖα εἶχαν ἔλλειμμα, ἐνῶ οἱ ἐνοριακὲς ἐκκλησίες ἦταν βυθισμένες στὸ χρέος.

2. Ὅρισμένοι Βλάχοι, ποὺ χρηματίζονταν ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ προπαγάνδα, δημιουργοῦσαν προβλήματα μὲ τὴν κατάληψη ἐκκλησιῶν καὶ τῶν περιουσιῶν τους.

3. Ἡ κατάσταση, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ κοινοτικὸ καθεστῶς τῆς Βέροιας ἀπαιτοῦσε νέα δημιουργία, δηλαδὴ νέα μεταρρυθμιστικὰ σχέδια.

4. Μὲ τίς μεταρρυθμίσεις στὰ κοινοτικὰ πράγματα (ψήφισμα Κανονισμοῦ τῆς κοινότητος, σύσταση Κ.Ε.Ε. κ.ἄ.) ἀναπληρώθηκε τὸ ἔλλειμμα τῶν σχολείων τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν καὶ ἐξοφλήθηκαν τὰ χρέη τῶν ἐκκλησιῶν.

5. Ἡ κοινωνικὴ πρόοδος ἐπιτεύχθηκε μὲ τὴν ἀνασύσταση τῆς διαλυμένης τότε ἀδελφότητος, ἡ ὁποία ἔγινε σπουδαῖος παράγοντας γιὰ τὴ γενικὴ εὐημερία τῆς κοινότητος.

6. Τὰ σχολεῖα (ἄστερα ἀπὸ δύο χρόνια) ἔγιναν ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Μακεδονίας.

7. Ἀποφασίστηκε ἡ ἀνέγερση νέου σχολικοῦ κτιρίου.

Τέλος ὁ μητροπολίτης ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ στὸ μέλλον οἱ Βεροιώτες δὲν θὰ παραμελήσουν ἀλλὰ θὰ συντηρήσουν τὸ ἔργο ποὺ ἔγινε.

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀποχαιρετιστήριου λόγου καὶ τοῦ ψηφίσματος διαπιστώνουμε σὲ ποιά κατάσταση ἦταν τὰ σχολεῖα τὴν περίοδο αὐτὴ καὶ γενικὰ τὰ κοινοτικὰ πράγματα καὶ πόσο βοήθησε ἡ μητρόπολη (ὁ μητροπολίτης) γιὰ τὴ βελτίωση τῆς εκπαιδευτικῆς δραστηριότητος καὶ ἀνορθώσεως τῶν κοινοτικῶν. Πράγματι, στὴν προηγούμενη περίοδο δὲν ἦταν καὶ τόσο καλὴ ἡ κατάσταση τῶν σχολείων, παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τῆς μητροπόλεως. Μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε ὅτι συνεχῶς βελτιωνόταν ἡ κατάστασή τους.

Τὴν περίοδο αὐτὴ (1892 - 1900), ὅπως εἶδαμε παραπάνω, μὲ διάφορες ὀνομασίες λειτούργησαν στὴ Βέροια Νηπιαγωγεῖο, Ἀστικὴ σχολή, Ἡμιγυμνάσιο καὶ Παρθενγωγεῖο.

Ἡ Ἀστικὴ σχολή, σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα¹¹⁸, παρουσιάζει αὐτὴ τὴν περίοδο τὴν ἐξῆς εἰκόνα σὲ ἀριθμὸ μαθητῶν:

Σχολικὸ ἔτος	Ἑγγεγραμμένοι μαθητὲς	Διευθυντὴς Ἀστικῆς
1891 - 1892	281	Ἑμμ. Ψάλτης
1892 - 1893	293	Δ. Βασιλείου
1893 - 1894	268	»
1894 - 1895	318	»
1895 - 1896	Δὲν ἔχουμε στοιχεῖα	Δὲν ἔχουμε στοιχεῖα
1896 - 1897	»	»
1897 - 1898	»	»
1898 - 1899	258	Α. Τούσας
1899 - 1900	274	Ν. Φυλακτὸς

118. Κώδιξ «Βιβλίον περιέχον τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνιαυσίων διαγωνισμῶν τῆς

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὑπηρέτησαν οἱ ἑξῆς δάσκαλοι ¹¹⁹ καὶ ἑφοροὶ:

Δάσκαλοι	1893 - 94	1894 - 95	1895 - 96	1896 - 97	1897 - 98	1898 - 99	1899 - 1900	ἑφοροὶ
1. Βασιλείου Δῆμος	+	+	+	+	+	+	+	1893 - 1894
2. Θεολόγης Γ.	+	+	+	+				Ι. Σακελλαρίδης, Κ. Πολυ-
3. Ψάλτης Ἑμμ.	+	+	+	+	+	+	+	ζωίδης, Ἀντ. Σμυρλῆς
4. Ζάχος Ἑμμ.	+	+	+	+	+	+	+	
5. Βλαχογιάννης Γεώργ.	+	+	+	+	+	+	+	1894 - 1895
6. Δημητριάδης Μερκ.	+	+	+	+	+	+	+	Δ. Τούσας - Γρ. Κωτούλας,
7. Χαλκιοπούλου Κ.	+	+	+					Θωμᾶς Χ' Νικολάκης
8. Φουντούκα Εὐφροσ.	+	+	+					
9. Κωτούλα Ἐλισάβετ	+	+	+	+		+	+	1895 - 1896
10. Ἑμμανουὴλ Αἰκατερίνη	+	+	+					Θ. Γρηγορίου - Ἀν. Ἀντω-
11. Εὐμορφόπουλος Θεοφ.		+						νιάδης - Κ. Πολυζωίδης
12. Χρυσοχοϊδίου Ἐλίζα	+	+						
13. Γεωργίου Ε.	+	+						1896 - 1897
14. Πληριάδης	+							Θ. Γρηγορίου, Ἀντ. Ἀντω-
15. Παπανικολάου Χαράλ.			+	+	+	+	+	νιάδης, Μ. Χ' Νικολάκης
16. Ἀρμενούλης Γ. Ν.			+	+				
17. Μαράκη σύζ. Κωνσταντ.			+					1897 - 1898
18. Εὐθ. Ζάννου			+	+	+	+	+	Ἰωάν. Καμπίτογλου, Στέφ.
19. Στέφανος Κούτσαρης			+	+	+	+	+	Κόρτης, Στέφ. Σακελλαρί-
20. Μανάφη Κ.			+	+	+	+	+	δης
21. Μηλιόπουλος Ἰωάννης				+	+	+	+	
22. Νικολαΐδης Ἑμμανουὴλ				+	+	+	+	1898 - 1899
23. Λουκᾶ Ἐλένη				+	+	+	+	Ἰωάν. Καμπίτογλου, Στέφ.
24. Δημητριάδου Καλλιόπη				+	+	+	+	Σακελλαρίδης, Ἀντ. Κατσα-
25. Παπαθεοκλήτου Εὐφ.				+	+	+	+	μάκας
26. Κυρατσού Αἰκατ.				+	+	+	+	
27. Μιχαηλίδης Γ.					+	+	+	1899 - 1900
28. Κάκος Ἑμμανουὴλ					+	+	+	Γρηγ. Κωτούλας, Στέφ. Μα-
29. Παπαεναγγέλου Ν.					+	+	+	λούτας, Ἀθ. Παπαδήμου
30. Τούσας Ἀντ.						+	+	
31. Σταύρου Ἐλισάβετ						+	+	
32. Τσικερδάνος Ἀντ.						+	+	
33. Φυλακτὸς Ν.							+	
34. Ζωγράφος Ἀρ.							+	

Τῶν δασκάλων Βλαχογιάννη Γεωργίου, Μηλιοπούλου Ἰωάννη καὶ Τσι-
κερδάνου Ἀντώνη ἀπόγονοι ζοῦν σήμερα στὴ Βέροια. Γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκτὸς
ἀστικῆς ἐλληνικῆς σχολῆς ἐν Βεροίᾳ τῇ 28-6-1889».

119. Σύμφωνα με τὸν κώδικα «Ἐτήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων»,
ῥ.π., «Πρακτικὰ Ἐφορείας 1892 - 1911», ῥ.π.

από τη Δημητριάδου Καλλιόπη¹²⁰, πολύ λίγα στοιχεία γνωρίζουμε.

Τών εφόρων Θωμά Χατζηνικολάκη, Αγτ. Αντωνιάδη και Κατσαμάκα απόγονοι ζούν σήμερα στη Βέροια. Τών άλλων τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστά, ἀλλὰ ἢ δὲν ζούν σήμερα ἀπόγονοι στη Βέροια ἢ ἔχουν φύγει σὲ ἄλλες πόλεις.

Γιὰ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνα, σχετικὰ μὲ τὴν κατάσταση τῶν σχολείων τῆς Βέροιας καὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς, ἔχουμε χρήσιμες μαρτυρίες ἀπὸ κώδικα¹²¹ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας.

Στὸν κώδικα αὐτὸν (σ. 94) περιέχεται ἔγγραφο¹²² μὲ ἡμερομηνία 18.6. 1898 τοῦ μητροπολίτη Βεροίας Κωνσταντίου Ἰσαακίδη, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ Νεοκαισάρεια, «πρὸς τὸ ἀξιότιμον Προεδρεῖον τῆς Φιλεκαπιδευτικῆς ἀδελφότητος "Ἀγαπάτε ἀλλήλους"» τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο αὐτὸ μαθαίνουμε ὅτι:

1. Στὴ Βέροια (τὸ 1898) λειτουργοῦσε: Ἡμιγυμνάσιο μὲ 3 τάξεις καὶ 50 μαθητές, Ἀστική Σχολή μὲ 6 τάξεις καὶ 320 μαθητές, Παράρτημα Ἀστικῆς Σχολῆς (γιὰ τοὺς Ἑλληνόβλαχους) μὲ 4 τάξεις καὶ 80 μαθητές, Παρθενωγωγεῖο μὲ 6 τάξεις καὶ 120 μαθητρίες καὶ Νηπιαγωγεῖο μὲ 2 τάξεις καὶ 160 μαθητές.

2. Τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας ποὺ συντηροῦνταν ἀπὸ ἐκκλησιαστικούς καὶ κοινοτικούς πόρους εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ὄργανα γυμναστικῆς, καθὼς καὶ ἀπὸ ὄργανα καὶ εἰκόνες φυσικῶν μαθημάτων καὶ γεωγραφικῶν πινάκων, κυρίως τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας.

3. Τὰ οἰκονομικὰ τῶν σχολείων Βεροίας καὶ τῶν χωριῶν τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας δὲν ἦταν καθόλου καλὰ. Ἡ μητρόπολη Θεσσαλονίκης πρόσφερε γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν χωριῶν χρηματικὰ ποσὰ γιὰ πληρωμὴ τῶν δασκάλων. Πλήρωνε τοὺς δύο δασκάλους Σελίου (Βεροίας), τὸν ἕνα τοῦ ἁνῶ Σελίου (Βεροίας) καὶ τὸν δάσκαλο τῆς Γιάντιστας (= Ἀγίου Γεωργίου Βεροίας).

4. Ἡ ἐπαρχία τῆς Βέροιας ἀποτελοῦνταν ἀπὸ δύο πόλεις (Βέροια - Νάουσα) καὶ 32 χωριά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 10 βουλγαρόγλωσσα (330 οἰκογένειες). Ἀπὸ τὰ 32 χωριά τὰ 25 εἶχαν γραμματοδιδασκαλεῖα μὲ μαθητὲς ἀπὸ 10 ἕως 40. Στὰ σχολεῖα αὐτὰ δίδασκαν γραμματοδιδάσκαλοι ἀνάγνωση καὶ γραφὴ μὲ μισθὸ ἀπὸ 6 ἕως 8 ἢ 10 λίρες Τουρκίας.

Τέλος, τονίζοταν ἡ ἀνάγκη νὰ ὑποστηριχθοῦν τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας

120. Γ. Χ. Χιονίδης, Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, Βεροιώτισσα Μακεδονομάχος, στὸ «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1972, σ. 129 - 136.

121. «Κώδιξ ὑπ' ἀριθ. 20, περιέχει (1) 70 σελίδες ἀλληλογραφίας τοῦ Μητροπολίτου Βεροίας - Ναούσης Κωνσταντίου (II) Πρακτικὰ τῆς Ἀντιπροσωπείας καὶ Δημογεροντίας τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος...». Ἔχει διαστάσεις 23×35 ὕψος καὶ σύνολο σελίδων 500. Βρίσκεται στὰ ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας.

122. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ τὸ δημοσίευσε ὁ Γ. Χ. Χιονίδης στὸ «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1963, σ. 139 - 142, μὲ τὸν τίτλο «Τὰ σχολεῖα Βεροίας - Ναούσης κατὰ τὸ 1898».

μέ ἐνίσχυση 5 λιρών γιά κάθε χωριό, γιὰτί ὑπῆρχε ἡ προπαγάνδα τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας ἢ τῆς ρουμανικῆς, οἱ ὁποῖες μέ τήν παροχή θωρεᾶν ἐκπαίδευσης στά χωριά ἐπεδίωκαν τή διάδοση τῆς βουλγαρικῆς ἢ ρουμανικῆς γλώσσας.

Τό ἔγγραφο αὐτό εἶναι ἀπάντηση σέ ἐπιστολή τοῦ Προεδρείου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς καί Φιλανθρωπικῆς ἀδελφότητος «Ἀγαπάτε ἀλλήλους» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέ τήν ὁποία ζητεῖται νά δώσει ὁ μητροπολίτης «ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως» τοῦ ποιμνίου του καί νά σημειώσει ποιά σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας του ἔχουν ἀνάγκη οἰκονομικῆς ὑποστηρίξεως. Πράγματι, ὅπως ἀναφέρεται στήν ἐπιστολή τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς καί Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος «Ἀγαπάτε Ἀλλήλους», ἡ Ἀδελφότης αὐτὴ δαπανοῦσε «σπουδαῖα ποσά ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως καί πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους». Τό ἔγγραφο αὐτό, ὅπως ἀνέφερα παραπάνω, διαγράφει τήν κατάσταση τῶν σχολείων, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁ μητροπολίτης ὑπερβάλλει σέ ἀριθμούς καί ἄλλα, προκειμένου νά πετύχει τήν οἰκονομική βοήθεια. Αὐτό φαίνεται ἀπὸ τὸ κεῖμενο τοῦ ἐγγράφου πού ἔχει πολλές διαγραφές. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν μαθητῶν γράφτηκαν στήν ἀρχή, μέ συντηρητικὸ πνεῦμα, ὕστερα ὅμως διαγράφηκαν καί γράφτηκαν ἄλλοι μεγαλύτεροι.

Γιὰ τήν περίοδο 1901 ἕως σήμερα ἔχουμε πάρα πολλές καί πολύτιμες πληροφορίες γιά τὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας, οἱ ὁποῖες περιέχονται σέ διάφορους κώδικες τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου καί τῶν σχολείων τῆς Βέροιας.

Ἐλπίζουμε ὅτι σὸ μέλλον θὰ μπορέσουμε νά ἀσχοληθοῦμε καί μέ τὴ νεώτερη περίοδο γιά νά δώσουμε μιὰ πληρέστερη εἰκόνα τῆς ὅλης ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητος στὴ Βέροια καί τῆς συμβολῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας σ' αὐτήν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ εκπαιδευτικὴ δραστηριότητα στὴ Βέροια, ὅπως εἶδαμε, στὴν ἀφετηρία της εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν Ἐκκλησία. (Αὐτὸ ἄλλωστε συμβαίνει καὶ σὲ ὅλες τὶς περιοχὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας).

Οἱ ἐκάστοτε μητροπολίτες ἔδωσαν μεγάλα δείγματα ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῆς νεολαίας τῆς τουρκοκρατούμενης Βέροιας.

Γενικώτερα, ἡ ἱερὰ μητρόπολη Βεροίας πρόσφερε στὴν παιδεία ὄχι μόνον τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ συμπαράστασή της ἀλλὰ καὶ περισσότερο: κοινωνικὴ φροντίδα καὶ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση.

Προσπάθησε μὲ τὴν παιδεία νὰ τονώσει τὴ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ συνείδηση τῶν Βεροιωτῶν, μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀνθελληνικὲς προπαγάνδες.

Ἄν δὲν ὑπῆρχε ἡ ἱερὰ μητρόπολη, εἶναι ζήτημα ἂν οἱ Βεροιώτες θὰ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν ἄσβεστη καὶ ἀδιάκοπη τὴν ἐθνικὴ καὶ χριστιανικὴ παράδοσή τους, οὔτε θὰ ἦταν τόσο μεγάλη ἡ εκπαιδευτικὴ δραστηριότητα στὴ Βέροια.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ*

1

ΠΡΑΞΙΣ ΚΒ'

Ἐγκύκλιος σταλείσα πρὸς τοὺς τιμιωτάτους / Προκρίτους καὶ λοιποὺς
τοὺς συνελθόντας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Σχολῇ ἐπὶ συσκέψει τῇ 5 Μαΐου 1868 /

Τιμιώτατοι πρόκριτοι καὶ λοιπὰ μέλη τῶν κατα μαχαλάδες Δημογερον-
τιῶν / τῆς πόλεως ταύτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις εἴη ὑμῖν
καὶ / εὐοχίῃ παρὰ θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχῇ εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Γνωστὸν ὑμῶν ἐστίν, ὅτι ἐπὶ μίαν ὅλην πενταετίαν δὲν ἐλείψαμεν σκε-
πτόμενοι καὶ / συντελοῦντες ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω προό-
δου τῶν κοινῶν τῆς / πατρίδος πραγμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις ἰδίως καὶ δη-
μοσίως προυτρέψαμεν ὑμᾶς εἰς πᾶν ὅτι συντείνει πρὸς τὴν δυνατὴν ὠφέ-
λειαν τῆς κοινότητος· ἀλλ' οὐκ / οἶδομεν πῶς ἄχρι τοῦδε ἐπὶ μικρόν, ὥς μὴ
ὤφειλε, προὐχωρήσαμεν, δι' ὅπερ ἐδικαιούμεθα νομίζομεν, ὅπως ἀφήσω-
μεν τὰ πάντα εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν κατάστασιν, / διότι οὕτως ἐπιθυμεῖτε, ἂν
δὲν ἀπαιτώμεθα συναισθανόμενοι ὅμως τὸ μέγα θάρος / καὶ τὴν εὐθύνην τὴν
ὁποίαν ἔχομεν καὶ ἔχετε τοῦ νὰ προνοῶμεν πάντοτε περὶ / τῶν καθ' ὑμᾶς
πραγμάτων, ἔγνωμεν, ὅπως καὶ πάλιν ὑπομνήσωμεν ὑμῖν ἐγγράφως τὰ
ὅσα θεωροῦμεν ἀναγκαῖα, ἵνα ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν ὑμῶν καὶ προετρέψωμεν
ὑμᾶς πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀληθῶς ὠφελίμων καὶ ἀξίων τῆς ἡμε-
τέρας μερίμνης. Ἐπειδὴ δὲ ὀφείλομεν, ἵνα ἐκ θεοῦ ἀρχώμεθα πάντοτε καὶ
εἰς θεὸν ἀναπανώμεθα, διὰ τοῦτο πρὶν ἢ ὑποδείξωμεν ὑμῖν τὰς ἡμετέρας
σκέψεις, παρακαλοῦμεν / ὑμᾶς, ἵνα δι' ἀγάπην θεοῦ ἐπιστήσητε τὴν προσο-
χὴν ὑμῶν καὶ ἀποφανθῇτε / πρὸς ἡμᾶς ἐγγράφως περὶ τοῦ πρακτέου, ἵνα καὶ
ἡμεῖς ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς δια/ροητικῆς βασάνου, ὑπὸ τῆς ὁποίας βασανίζό-
μεθα λυπούμενοι διὰ τὴν καχεκτικὴν / κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὑμῶν
μόνος ὁ Ἀρχιερεὺς, Κύριοι, ἀδυνατεῖ, ἵνα προδῇ / εἰς τὴν πραγματοποίησιν
οἰουδήποτε ἔργου, ἀφορῶντος τὸ κοινόν, καὶ ἔχομεν / ἀνάγκην τῆς ὑμετέ-
ρας συμπράξεως, ὑμεῖς δὲ δύνασθε, ἵνα φωτίσητε τὸν λαὸν / καὶ διαβεβαιώ-
σητε αὐτὸν διὰ τῆς ἐνεργητικότητος ὑμῶν καὶ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς / προόδου

* Στὴ δημοσίευσή τῶν κειμένων κρατήθηκε πιστὰ ἡ ὀρθογραφία τους.

τῶν καθ' ὑμᾶς καὶ ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τῶν ὅσα αὐτὰ τὰ πράγματα / καὶ ἡ περιστάσις ὑπαγορεύει, /

Τρία τινὰ εἰσι τὰ κέντρα πέριξ τῶν ὁποίων ὀφείλετε, ἵνα περιστρέψετε τὴν /προσοχὴν ὑμῶν. Α'. ἡ δυσχερὲς κατὰστασις τῶν Σχολείων τῆς Πατρίδος. /

Β'. ἡ οἰκονομικὴ κατὰστασις τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ Γ'. ἡ περὶ τῶν μερικῶν / ὑποθέσεων σύμπραξις τῆς κεντρικῆς διοριζομένης Δημογεροντίας.

Πᾶς πολίτης ὁποῖοσδήποτε κοινότητος, μικρᾶς ἢ μεγάλης, ὀφείλει, ἵνα συντελῇ εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων τῆς ἰδίας Πατρίδος· ὑμεῖς ἔχετε δύο σχολεῖα, τὸ ἀλλη/λοδιδασκεῖον καὶ ἑλληνικόν· πᾶθεν διατηροῦνται τὰ σχολεῖα ἐντελῶς οἱ περισσότεροι ἀγνοεῖτε· διότι ἰδίως περὶ τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω προαγωγῆς αὐτῶν οὐδέποτε εἶδομεν / ὑμᾶς, ἵνα ἐκ πρωτοδουλείας δραστηρίως ἐξετάσητε· οὐδέποτε ὑπεδείξατε πρὸς ἡμᾶς τὰς / ἰδίας σας σκέψεις μετὰ ἐνεργητικότητος καὶ ζωτικότητος.

Πατριαχοῦ καὶ κατὰ / τὰ πέριξ ὑμῶν ἐναγωνίως σκέπτονται καὶ δραστηρίως ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς δια/νοητικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τῆς ἰδίας αὐτῶν Πατρίδος· αὐτὴ ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις γνωρίζετε / πόσον κηδεῖται περὶ τῆς προόδου τῶν λαῶν / Αὐτῆς. Τὰ σχολεῖα ὑμῶν δὲν φαίνονται, ὅτι ἔχουσι προορισμὸν προόδου, διότι οὐδὲν / δῆμα ἐγένετο πρὸς τὰ πρόσω αὐτὰ φαίνονται ὅτι ὑπάρχον μόνον τυπικῶς, ὅπως λέγετε, ὅτι ἔχετε Σχολεῖα· τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν δὲν δύνασθε νὰ ἀρηθῇτε· διότι αὐτὰ / τὰ πράγματα μαρτυροῦσι καὶ ὡς προβαίνειτε ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς προόδου θέλετε ἀ/ποβῆτε τὸ ἀντικείμενον τῆς κατάρας τῶν τέκνων ὑμῶν ἢ ἑλληνικὴ Σχολὴ εἶναι / ἀνάγκη, ὅπως ἐνισχυθῇ διὰ τῶν ἀπαιτουμένων μέσων, καὶ ὀφείλετε, ἵνα προβλέψητε / περὶ τῶν τοιοῦτων μέσων σχηματίζοντες ἀποθεματικὸν κεφάλαιον τοσοῦτον, ὥστε νὰ / ἐπαρκῇ εἰς διατήρησιν ἐνὸς Σχολάρχου καὶ ἐνὸς ὑποδιδασκάλου, ὡς τοῦτο ἔπραξαν οἱ / ἀδελφοί σας Ναουσαῖοι καὶ Βοδινιώται· ἄλλως δὲ ἀνάγκη πάσα, ἵνα μὴν ἐξέρχωνται ἐκ / τῆς ἀλληλοδιδασκευτικῆς Σχολῆς ἐπὶ πέντε ἔτη, ἕως ὅτου οἱ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Σχολῇ ἀκούσωσιν ὅλα τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ μαθήματα, καὶ οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς ἀλληλοδιδασκευτικῆς νὰ ἀντικαθιστῶσι τοὺς τελειοδιδάκτους τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς· ἀλλὰ τοῦτο ἀγνοοῦμεν ἂν λέγηται πρόοδος· εἰς ἑλληνοδιδάσκαλος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ περισσοτέρας / τῶν δύο τάξεων, ὥστε, ἐὰν ἐτησίως ἐξέρχωνται μαθηταὶ ἐκ τῆς ἀλληλοδιδασκευτικῆς Σχολῆς, εἶναι ἀνάγκη ἢ νὰ παύσωσι τῆς σπουδῆς ἢ νὰ διαλύηται ἢ μία τάξις τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, / καὶ τότε συμβαίνει, ὅπερ ἀνωτέρω εἶπομεν, ὅτι Σχολεῖα ἔχετε μόνον κατ' / ὄνομα· ναί, λέγουσιν οἱ πολλοί, ἡμεῖς δυσισχυόμεν, καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος ἀπαιτεῖ χρή/ματα· οἱ κύριοι οὗτοι εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶσι τὴν αὐταπόδεικτον ἀλήθειαν, / ὅτι ὅπου ἐπιπολλάζει ἡ ἀλήθεια, ἐκεῖ πλεονάζει οὐ

μόνον ἢ δυστυχία, ἀλλὰ καὶ ἡ / ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θέλει τὸν ἄνθρωπον ἵνα φαίνεται, ὅτι εἶναι εἰκὼν τοῦ / ἰδίου θεοῦ, τοῦ εἰπόντος «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν» τοῦτο ἐγνώρισαν τὰ πεφωτισμένα ἔθνη καὶ ἀπεσοχράκισαν ἀπ' ἐαυτῶν τὴν / δυστυχίαν· μήπως δύνασθε νὰ ἀρνηθῆτε, ὅτι δὲν εἶναι δυστυχία εἰς τὸν θέλοντα / νὰ παραστήσῃ τὰ δίκαιά του εἴτε διὰ ζώσης φωνῆς εἴτε ἐγγράφως καὶ μὴ γνωρίζων καταφεύγει εἰς ἄλλους ζητῶν ἵνα τοῦ θεραπεύσῃ τὴν δυστυχίαν του ταύτην; καὶ πόθεν ἄλλοθεν προκύπτει τὸ νὰ θέτῃ τις τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, πολλάκις μάλιστα ἄδικον, ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ συμφέροντος; θεθαίως τοῦτο συμβαίνει ἐκ τῶν καλῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβεν καὶ ἡμεῖς δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι δὲν εἶθε ἅπαντες / εἰς τὴν εἰνοκίην θεοῦ τοῦ νὰ συνδράμητε ὕλικῶς. Εἶθε ὅμως οἱ ἀρμόδιοι ἵνα ἀποφασίσωσι περὶ πράγματος, ὅπερ μεγίστην τιμὴν περιποιήσῃ εἰς ἅπασαν τὴν κοινότητα, καὶ ὠφέλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ψυχικὴν τε καὶ ὕλικὴν προσενίσει, ὃ λόγος εἶναι περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων τῆς πόλεώς σας. ἐν τῇ πόλει σας ὑπάρχουσιν ἐκκλησολογίαι οὐκ ὀλίγαι καὶ ἐκάστη ἔχει τὰ ἴδια αὐτῆς κτήματα. Οἱ προικίσαντες / αὐτάς, μακάριοι πατέρες ὑμῶν, σκοπὸν εἶχον ὅπως ἱερὸν καὶ ὁ σκοπὸς οὗτος περὶστρέφεται εἰς τὸ νὰ διατηρῶνται αἱ ἱερὰ ἐκκλησολογίαι καθαρὰ ἐντιελῶς, — νὰ ἔχωσιν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα ἱερὰ ἄμφια καὶ σκευὴ ἐν καλῇ καταστάσει, — νὰ ἐκτελῶνται αἱ ἱερὰ ἀκολουθίαι ἐν τάξει — νὰ ἐλεῶνται πτωχοὶ οἰκογένειαί — νὰ ἐνεργῶνται ἀγαθοεργίαι· ἀλλ' ὅποιαν ἄλλην θεάρεστον ἀγαθοεργίαν ἠδύνασθε, ἵνα πράξῃτε παρὰ ἃν ἠθέλητε ὠφελιμοποιήσῃ τὰ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν εἰσοδήματα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς / ἡθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τῆς πατρίδος; ὅτε ἔγεινε λόγος / περὶ συγχωρεούσεως τῶν ἐκκλησιῶν ἠκούσαμεν, ὅτι ἂν εἰθίετο τὸ γενόμενον πρόγραμμα εἰς ἐνέργειαν περισσότερον τῶν 200 λιρῶν περίσσευμα ἦθελε μείνει ἐτησίως· δι' αὐτῶν δὲ τῶν 200 λιρῶν ἠδύνασθε νὰ πληρώσῃτε εἰς διάστημα πέντε ἐτῶν ὅλον τὸ χρέος τῶν ἐκκλησιῶν, ἐκτὸς δηλονότι τοῦ χρέους τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, / ἣτις εὐρίσκειται ἐπίσης κατάχρεος καὶ μόλις διὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἐπιτρόπων / ἀποτίωνται οἱ τόκοι μὴπως οἱ πατέρες ὑμῶν δὲν εἶχον ὅλας τὰς ἐκκλησίας / ἐν ἐνεργείᾳ; ἀλλ' ἀκολουθῶς ὑπαγορευόμενοι ὑπὸ τῶν περιστάσεων συνεχώνευσαν / αὐτάς εἰς 15 καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς φθοροποιῶς πυρκαϊᾶς ἕκαστος τῶν ἐπιτρόπων εὗρισκε χρήματα ἢ μᾶλλον πολλοὶ παρεκάλουν, ἵνα δανειῶσιν εἰς τὰς / ἐκκλησίας χρήματά των, ἥδη ὅμως κινδυνεύουν νὰ κλεισθῶσιν αἱ ἐκκλησολογίαι μας / μὴ ἔχουσαι τὰς πρὸς διατήρησιν αὐτῶν καὶ ἀδυνατοῦσαι ὅχι μόνον κεφάλαιον νὰ πληρώσωσι ἀλλ' οὐδὲ τόκους, ὥς ἀπολεσθεύσης καὶ αὐτῆς τῆς ἐμπιστοσύνης· τὰ λεγόμενα παρεκλήσια εἰς ὅποιαν ἀθλιότητα καὶ ῥυπαρότητα εὐρίσκονται, εἶναι γνωστὸν. / ἡμεῖς ἐπισκεφθέντες αὐτὰ ἐκλαύσαμεν ἰδόντες τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τὰς ἱερὰς θρησκείας ἡμῶν ἐν ταιαύτῃ ἀκαθαρσίᾳ

καὶ περιφρονήσῃ· μήπως στοχάζεσθε ὅτι δι' αὐτὰ ὅλα / δὲν ἐφελκόμεν
ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν θεϊαν ὁργήν; ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες δυσκόλως ἀνε-
χόμεθα, ἵνα ὑποφέρωμεν τὴν ρυπαρότητα καὶ τὴν ἀκαθαρσίαν ἐντὸς τῆς κα-
τοικίᾱς μας καὶ εὐαρεστούμεθα μᾶλλον νὰ καθήμεθα, ὅπου ὑπάρχει καθα-
ριότης καὶ / τάξις. διὰ τῆς συγχωρεύσεως τῶν ἐκκλησιῶν ἠθέλετε δυνηθῇ
ἵνα καὶ αἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἐκκλησίαι ὡς ἐν καλλίστῃ καταστάσει καὶ αἱ ἱεραὶ
ἀκολουθίαι ἐκτελῶνται / ὥς δεῖ, διοριζομένων δεδοκιμασμένων ψαλτῶν καὶ
ἱερῶν καὶ τὰ παρεκκλήσια θέλουσιν / εὐρίσκεισθαι ἐν καλῇ καταστάσει ἐντὸς
δὲ τῶν περιθόλων ἐκάστης ἐκκλησίας ἀνὰ δύο ἢ τρία κελλία δεδόμενα εἰς
πιωχὰς οἰκογενεῖας ἄνευ ἐνοικίου δύ/ναι καὶ ἵνα χρησιμεύσωσι ὥς κατοι-
κία ἐκείνων τῶν πιωχῶν οἰκογενειῶν αἰτινες / ἤθελον ὑποσχεθῇ νὰ καθα-
ρίζωσι τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀνάπλωσι τὰς ἱερὰς κανδή/λας· οἱ ἱερεῖς μὴ ἀπο-
λαμβάνοντες ὅσα δύναται, ἵνα τοῖς ἐπαρκέσωσι, κατατιῶσιν / ὥς ἐπαίται
μὴ ἔχοντες μηδὲ φόρεμα κατάλληλον εἰς ἱερέα ἀλλ' εἰς ἐπαίτην / καὶ δι-
καίως διότι ἡ Βέροια δὲν δύναται, ἵνα διατηρῇ δέκα ὅκτω ἱερεῖς. Παρά-
δειγμα / ἔχετε τὸν ἐφημέριον τῆς Χρυσοπολυτίσης κινδυνεύοντα, ἵνα ἀπο-
θάνῃ ἀπὸ φθειρίσας / καὶ πείναν, οἱ δὲ ἑτεροὶ, Κύριος εἶδε, πῶς διατη-
ρῶνται τίς ἄραγε ὁ αἴτιος ὅλων τούτων τῶν κακῶς ἐχόντων; ὁ Θεὸς δὲν
ζητεῖ πολλὰς ἐκκλησίας· ζητεῖ μόνον / τόσας, ὅσας / ἀναγκαιοὺν ἀναφορι-
κῶς τοῦ πληθυσμοῦ τῶν λατρευτῶν τὸν ἐκτίσθησαν πάσαι ποτε τόσαι / ἐκ-
κλησίαι, ἀλλὰ τότε ἦσαν καὶ οἱ κάτοικοι περισσότεροι καὶ ἄλλαι αἱ περιστά-
σεις ἐκεῖ/ναί· τίς σήμερον κτίζει ἐκκλησίαν μὴ ὑπαρχούσης ἀνάγκης; καὶ
ἐὰν κτίσῃ, ὀφείλει, / ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὰ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. πολλὰ ἠδυνά-
μεθα, ἵνα προσθέσωμεν ἐπὶ / τοῦ θέματος τούτου, ἀλλὰ ἵνα μὴ γινώμεθα
ἐνοχλητικοί, παραλείπομεν αὐτά, ἐφ' ὅσον / μάλιστα ἔχομεν τὴν πεποίθησιν,
ὅτι καὶ ἡμεῖς γνωρίζετε τὴν ἀλήθειαν τῶν προτεινομένων ἀλλὰ θέλοισιν
ἄχρὶ τοῦδε οὐκ εἶχετε. περὶ δὲ τοῦ τρίτου ζητήματος τοῦ συνεδρι/άσεσθαι
τὴν Δημογεροντίαν δις ἢ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος τακτικῶς, ὅπως θεωρῶνται
αἱ ὑποθέσεις τῶν συμπολιτῶν σας, νομίζομεν, ὅτι ἀποθαίνει πάντῃ περι-
τόν, ἵνα εἰπωμέν τι / διότι ἕκαστος κατανοεῖ, ὅτι πᾶσα κοινότης μὴ ἔχουσα
τὸ ἴδιον κέντρον, ὅπερ ἐστὶ (ἢ / Δημογεροντία ἐργαζομένη), ἡ κοινότης
ἐκείνη θεωρεῖται διατεταμένη ὥς τόσα ἄτομα περιπλανώμενα ἄνευ τακτι-
κῆς διευθύνσεως. οὐδὲ ἠμποροῦμεν εἰς τὸ ἐξῆς, ἵνα προσκαλῶ/μεν τοὺς Δη-
μογέροντας· διότι προσκαλούμενοι τακτικῶς ἐν τακτῇ ὥρᾳ δὲν ἔρχονται. /
Πολλοὶ δὲ ὑποθέσεις μένουσι χρονίζουσαι. μετὰ λύπης λοιπὸν οὕτως λέγομεν,
ὅτι ἐὰν δὲν / τεθῇ τάξις, θέλομεν περιορισθῇ εἰς τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστι-
κὰ ἡμῶν καθήκοντα καὶ / οὐδεμίαν ἀκρόασιν θέλομεν δίδει εἰς τὰς τυχόν
ἐμπιπτούσας ὑποθέσεις. Ὁ Ἀρχιε/ρεὺς οὐδαμῶς ἐργάζεται μόνος περὶ τοι-
ούτων πραγμάτων διότι τὸ τοιοῦτον ἀπάδει καὶ / πρὸς τὰς λογικὰς καὶ πρὸς
τὰς νομικὰς ἀρχάς. καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς, ἥδη δὲ ἀπαιτοῦ/μεν παρ' ἡμῶν

ἀπάντησιν ἔγγραφον εἰς τὸ ἐξῆς Α'. νὰ μᾶς διαδηλώσητε ἐγγράφως ἐὰν / ἐπιθυμεῖτε τὴν προαγωγὴν τῶν σχολείων τῆς πόλεώς σας καὶ ὅποια εἰσὶ τὰ μέσα / δι' ὧν θέλουσι συντηρεῖσθαι ταῦτα, δεικνύοντες ἡμῖν καὶ τὸν ὡς ἔργισ-
τα προϋπολογισμόν τῶν / ὅσα θέλουσι δαπανῶνται, καὶ πόθεν ταῦτα θέλου-
σιν ἀπορρέει.

Β'. νὰ μᾶς διαδη/λώσητε τί διανοεῖσθε περὶ τῆς ὠφελιμοποιήσεως τῶν ἐκ τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν προσό/δων λαμβάνοντες ὑπ' ἑνὶ καὶ τὰ ὑπάρχον-
τα χρῆμα τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως ἀρθῇ ἐκ τοῦ / μέσου καὶ ἡ περὶ συγχωνεύ-
σεως φωνὴ τῶν ἐκκλησιῶν, διότι δὲν ἀνεχόμεθα ἵνα / ἀκούσονται λόγοι ἀντι-
φαιτικοὶ ἐναντίον ἡμῶν, ἐπεὶ οὐδὲ ποτε διεννοήθημεν / νὰ ἐνεργῶμεν ἀντι-
φαιτικῶς. Γ'. ἂν ἐγκρίνητε νὰ συσταθῇ δεκαμελὴς κεντρικὴ Δη/μογεροντία ἐκ τῶν δυναμένων, ἵνα συνεργάζωνται πρὸς διεκπεραίωσιν τῶν πα/ρουσια-
ζομένων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ τὰ μὲν πέντε μέλη νὰ συνεδριάζω/σι τακτικῶς δις ἢ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐπὶ δύο ἔτη, καὶ τὰ ἑτέρα ἄλλα πέν/τε μετὰ τὴν λήξιν τῶν δύο πρώτων ἐτῶν, προκειμένης δὲ σπουδαίας ὑποθέσε/ως νὰ προσκαλῶνται ἅπαντα καὶ τὰ δέκα μέλη μετὰ πολλῆς δὲ εὐχαριστήσεως θέλομεν ἀκούσει καὶ τὰς ὑμετέρας σκέψεις ἐὰν ζήλω πρὸς τὸ καλὸν τῆς / πατρίδος κινούμενοι θελήσητε νὰ ὑποβάλητε ταύτας πρὸς ἡμᾶς, διότι δὲν ἔχο/μεν τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ ἐπιμένωμεν μόνον εἰς τὰς ἰδίας μας σκέψεις, μᾶλλον δὲ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν προηγουμένως τὰς τῶν ἄλλων σκέ-
ψεις. /

Παρακαλοῦμεν τοὺς πάντας, ἵνα εὐφύμως καὶ ἡσυχῶς συσχεφθέντες προῶ/τε / εἰς αἶσιον ἀποτέλεσμα τῆς συνεδριάσεως ὑμῶν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ἡ / μετὰ πάντων ὑμῶν σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία /

(Ἡ ὑπογραφή)

Βεροία 868 Μαΐου 5

Ὁ Βεροίας Σοφρώνιος

2

ΠΡΑΞΙΣ ΚΓ'

Ἀπάντησις εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐγκύκλιον

Σεβασμιώτατε,

Τὴν σεβαστὴν ὑμῶν διακοίνωσιν εὐσεβᾶσιως ἐλάβομεν καὶ ἴδωμεν τὰς ἐν / αὐτῇ σωτηρίας συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας σας περὶ τῶν κοινῶν ἡμῶν ὠ-
φελειῶν, διὸ / κατὰ τὴν διαταγὴν ὑμῶν ἀπαντῶντες διὰ τῆς παρουσίας μας οἷς λέγομεν πρῶτον / διὸ περὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν Σχολείων μας θέ-
λετε φωτισθῇ παρὰ τοῦ ἐφόρου / Μαλούτα Χ' Τιμοθέου, δευτέρου περὶ συγ-
χωνεύσεως τῶν ἐκκλησιῶν διὸ κατὰ τὸ / μεταξὺ ἡμῶν σχέδιον οἱ ὑποφαινό-
μενοι ἀποφασίζομεν ἵνα αἱ ἐκκλησίαι συγχωνευ/θῶσι, διὸ ὡς γένηται δεῖ. Τρίτον περὶ συστάσεως Δημογεροντίας θέλομεν συσχεφθῇ / καὶ οἷς δηλο-

ποιοῦμεν. Ταῦτα μὲν δουλικῶς προσκυνοῦντες δὲ ὑμᾶς θαυνοσεβάστως / δια-
τελοῦμεν. /

Βερροία 868 Μαΐου 5

Οἱ ταπεινοὶ δούλοι σου

Ἀναστάσιος Μ. Μερ
Μερκούριος Πρωτοψάλτου
Μανουὴλ Ἀναστασίου
Στέφανος Σακελλαρίου
Ἰω. Μαλακούσης
Ἀναστάσιος Α. Τσιουπελίδης
Μαλούτας Θωμᾶς
Δημήτριος Ἀντωνίου
Ἀναστάσιος Κωστής
Χατζ. Θωμᾶς Μπαλάσης
Μερκούριος Ἰω. Καμπίτογλου
Μερκούριος Ἐμμανουὴλ
Κωστής Μανουὴλ
Γεώργιος Μούρας
Γεώργιος Μιχαὴλ
Ἀκρίβος Τριανταφύλλου
Ἀντώνιος Ἐμμανουὴλ
Ἰω. Κοντούλας
Ἀθανάσιος ...
Μανολάκης Παπᾶ Κυρίλλου

Ἀντώνιος Μανουὴλ
Ἀντώνιος Τσιράκογλου
Χριστόδουλος Χ. Ὀλυμ.
Ἀναστάσιος Μήτηλης
Κωνσταντῖνος Δημητρίου
Κωστής Χ' Ἀνανία
Νικόλαος Φώτης
Ἰω. Μιχαὴλ
Χαρίσης Παρίσης
Δίνας Δεληφότης
Νικόλαος Ἰω.
Μανουλάκης Δ.Χ. (διὰ τὸ ἄτομόν
του)
Δημήτριος Καρανικόλα

3

ΠΡΑΞΙΣ ΚΣΤ'

Προτάσεως γενομένης περὶ καταργήσεως τῶν ὑπαρχόντων γεδικίων
ἐν τῇ / πόλει ταύτῃ, καὶ τῶν ἱερέων θερμῶς ἐξαιτησάμενων τὴν συγκατά-
θεσιν τῆς Πανιερότητός των / καὶ τῆς δημογεροντίας πρὸς τὸ παραιτῆναι
τὸ δικαίωμα / τῶν γεδικίων μέχρι τελευτῆς αὐτῶν συγκαταβάτων ἵνα δι-
δωσιν ἐτησίως / γρόσια = 560: ἥτοι πεντακόσια ἐξήκοντα πρὸς ὄφελος τῶν
Σχολείων / τῆς ἰδίας πόλεως καὶ τῶν Χριστιανῶν συμμερισθέντων τὴν αἴ-
τησιν τῶν / ἱερέων, ἐνεκρίθη ὅπως γίνη ἡ παροῦσα προᾶξις δι' ἧς δηλοῦται
Δον / ὅτι ἕκαστος ἱερεὺς κάτοχος γεδεκίου δίδων ἐτησίως τὸ κάτωθι ση-
μειούμενον ποσὸν (μ.λ.δ.) ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ γεδικίου μέχρι τελευτῆς
τοῦ ἰδίου Δον ἐν περιπτώσει ἐνδεχομένης παρατηρήσεως παρὰ / τῆς Μ.
τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ὁ ἀρχιερεὺς ὑπάρχει ἀντίθετος καὶ / ἡ κοινότης ὁ-
φείλει, ἵνα δικαιολογήσῃ ἐαυτὴν διὰ τὴν τοιαύτην παρά/τασιν τῶν γεδικίων,

ἡ παροῦσα προᾶξις ἄρχεται ἐνεργουμένη κατὰ / τὴν 1ην τοῦ προσεχοῦς ᾽Ι-
ουλίου /

ἡ κυριώτισσα	γρ. 120
᾽Ο ᾽Αγ. δημήτριος	40
ὁ ᾽Αγ. Νικόλαος	30
ὁ ᾽Αγ. Ἰωάννης	40
ἡ Χρυσοπολίτισσα	20
οἱ ᾽Αγ. ἀνάργυροι	170
ὁ Ταξιάρχης	40
ὁ Ἀκαταμάχητος	30
	490
᾽Αγία Τριάς	70

560 — ἦτοι γρόσια πεντα/-

κόσια ἐξήκοντα ἄπερ θὰ δίδωνται καθ' ἑξαμηνίαν λήγοντος(;) /
1868 Ἰουνίου 12 ἐν Βερροία /

Καστριούσιας παπᾶ ἀντώνιος θεδεό

παπα ἀντώνιος διμιτρίου θεβεο

» σύγγελος παπᾶ γερμανός

παπᾶ ἀγαθάγγελος θεβαιῶ

παπᾶ ὑσίχιος θεβαιῶ

παπᾶ Ἰωάννης θεβαιῶ

παπᾶ γιόργης θεβεω

παπᾶ γιοργις θεβεώ

παπᾶ θησσαρίων θεβαιῶ

προτόπαπας παπανδρέου θεβαιῶ

Οἱ δημογέροντες

Μανουήλ Ἀναστασίου

Ἰωάννης Μαλακούσης

4

᾽Ο Βεροίας Προκόπιος θεβαιῶ

Οἱ ὑπογεγραμμένοι κάτωκοι Βερροίας συνελθόντες σήμερον / εἰς Γεν.
Συνέλευσιν ἐν τῇ ᾽Ι. Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ / Σεβασμιωτάτου
᾽Αρχιερέως Κυρ. Προκοπίου ὁμοφώνως ἀπεφα/σίσαμεν, ἵνα αἱ ἐκ τῶν κτη-
μάτων τῆς ἐνορίας Χρυσο/πολιτίσεως προερχόμενοι πρόσοδοι περιέρχονται
τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Σχολειακὸν Ταμεῖον. Οἱ κατὰ καιροὺς ἔφοροι τῶν / Σχο-
λείων ὑποχρεοῦνται ν' ἀποτίσωσι τοὺς Βασιλικοὺς φόρους / τὴν ἐκ 300 γρ.
ἐπιχορήγησιν τοῦ ᾽Αρχιερέως καὶ νὰ ἐπιστα/τῶσιν εἰς [sic] τε τὴν ἐπισκευὴν
τῶν κτημάτων τῆς ἐνορίας / καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ διατήρησιν τοῦ Ναοῦ. /

Διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν ἐπικεκρωμένον ὑπὸ τοῦ Σεβ. / Ἀρχιερέως.
Ἐν Βερροία τῇ 12 Ἰουνίου 1883

Κωστάκης Ἰωάννου
Προκόπης Νικολάου
Ἀντ. Ι. Γεμιτζιόγλου
Μιχαήλ Ἀντωνίου
Θωμᾶς Αὔξεντιου
Μανωλάκης Σαράφογλου
Δ. Α. Γεμιτζιόγλου
Ἀναστασιος Μανουήλ
Ἀν. Α. Τσιούπελη
Κωνστ. Χ. Νικολάκης
Ν. Κούτσαρης
Γεώργιος Μιρόκους
Δ. Σ. Τούσας
Στέφανος Ἀντωνίου
Γρηγόρης (.....)
Κωνσταντῖνος Μανουήλ
Κωνσταντῖνος Π' Ἀντωνίου.

5

Ἀντίγραφον λογυδρίου (Ἀποχαιρετιστήριος ὁμιλία)

Κύριοι,

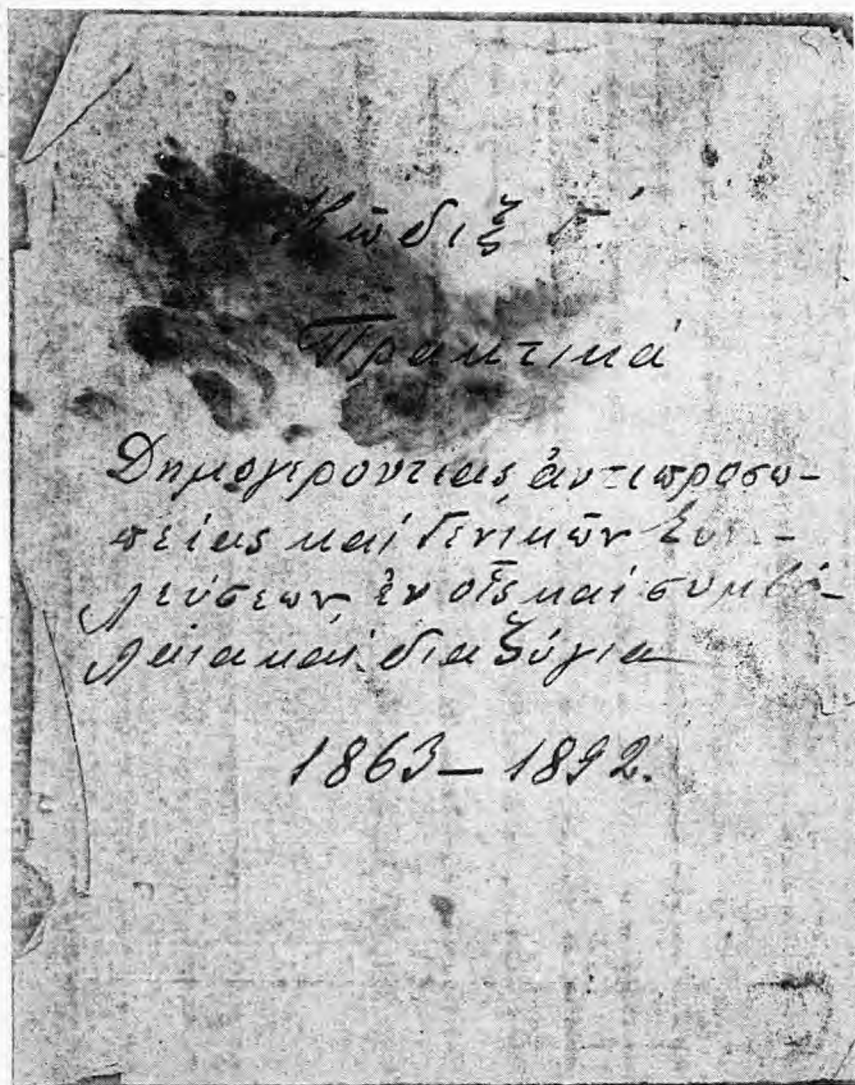
Ὅτε πρὸ τριῶν ἐτῶν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σωτηρίων ἐπὶ τὰ ὑμέτερα κοινωτικά / συμφέροντα μέτρων ἐπιχαρήσαμεν ἅμα ἐγκαθιδρυθέντες εἰς / τὴν λαχοῦσαν ἡμῖν ταύτην παροικίαν, τάραχον / εἴχομεν ἐκ μέρους ὑμῶν καὶ σύγ/χνοι καὶ δέος καὶ δυοπιστίας. Νῦν δὲ ἀποχωριζόμενοι ὑμῶν χαρὰν αἰσθάνο/μεθα βλέποντες ὑμᾶς ἐν πλήρει διατελοῦντας συνειδήσει τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἡμετέρων θεοπισμάτων./

Ἐν αἷ τελευταία ταύτῃ προεδρεία ἡμῶν εὐκαιρον ἡγούμεθα νὰ ἐπισκοπή/σωμεν τὸ παρελθόν, ὅπως κατανοηθῇ ἡ ἀξία τοῦ παρόντος καὶ σταθμισθῇ ἡ ἐνέργεια τοῦ μέλλοντος. Καὶ λοιπὸν πρὸ τῆς ἐλεύσεως ἡμῶν ἡ ἐλλ. ὀρθόδοξος κοινότης Βερροίας παρουσίαζεν ὄψιν ἐρείπιου καὶ σεσηπτός σώματος. Τὰ σχο/λεῖα ὑμῶν μετὰ πολλῆς τῆς οἰκονομικῆς δυοχερείας διατηρούμενα παρούσια/ζον κατ' ἔτος ἔλλειμμα, αἱ ἐνοριακαὶ ἐκκλησίαι μετὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν / ἀνεπαρκῶς ἔχουσαι πρὸς τὰς δαπάνας ἦσαν θεβυθισμέναι εἰς χρέη, τὰ / κτήματα αὐτῶν ὡς καὶ τῶν σχολείων μείναντα ἀπὸ μακροῦ ἀνεπισκεύαστα / ἦσαν σχεδὸν ἐρείπια, πολλὰ δὲ τούτων ἱκανῶς προσοδοφόρα εἶχαν ἐκποιηθῇ πρὸς / ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν χωρὶς νὰ κατορθοῦται

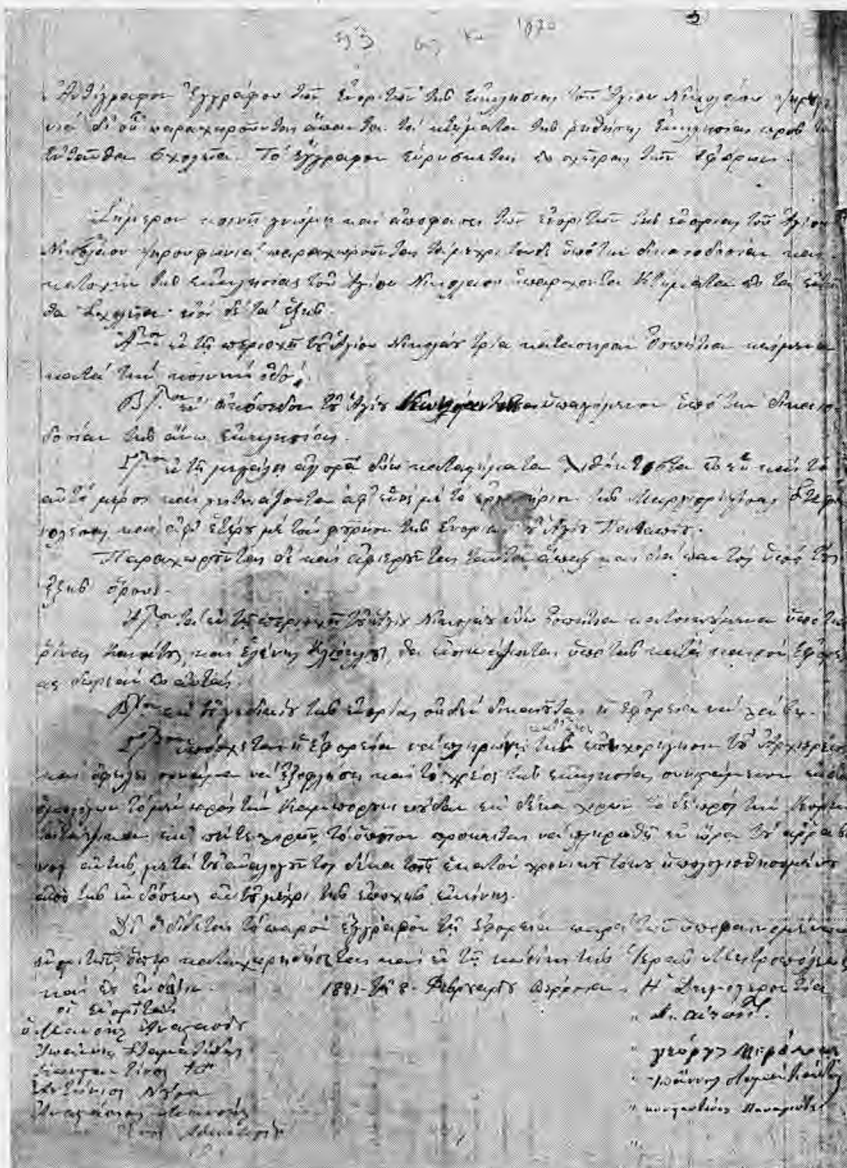
τοῦτο, διότι καὶ πάλιν αἱ ἀνεξέλεγκτοι / δαπάναι προσέθειον ἕτερα. Μόνον
 μία ἐκκλησία ἡ τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως Ἀγίου Ἀπωνίου ἐπήρκει, καὶ
 αὕτη ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν πέριξ εὐσεβῶν χριστιανῶν. Ἐχθρὰ δὲ ὁμὰς
 ἐποίκων μισθάρων ἀνθρωπαρίων τῆς ρουμανικῆς / προπαγάνδας ἐγκαθί-
 στατο ἐν Βεροῖα λυμαιομένη καὶ σφειτεριζομένη τὴν / τε περιουσίαν καὶ
 τὰ δίκαια ὑμῶν. Ὑπὸ ἄποψιν δὲ πολιτισμοῦ ἡ ἐλληνικὴ / ὁρθόδοξος κοινό-
 της εἶχε μαρανθῆ καὶ πᾶν αἰσθημα πρὸς πρόοδον ἐκινδύνευε νὰ / ταφῇ ἐν
 τῇ γενικῇ καχεξίᾳ. Ἡ κατὰστασις αὕτη ἀπῆτει νέαν δημιουργίαν, ἀλλ' ἡ
 νέα δημιουργία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συντελεσθῇ ἄνευ γενικῆς διαρρουθμίσεως /
 τοῦ παλαιοῦ χάριτον τῶν πραγμάτων. Ὡς συνήθως δ' ὅμως συμβαίνει ὡς τοι-
 αύτας ἐπιχειρήσεις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐγεννήθη δυσπιστία καὶ δισταγμὸς πρὸς
 τὸ μεταρρουθμιστικὸν / σχέδιον, εἰς πολλοὺς δὲ καὶ θλίψις διὰ τὴν ἀπώλειαν
 παλαιῶν ἔξέων. Παρίστανται / σήμερον πολλοὶ ἐκ τῶν προσκλήθέντων τότε
 νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὴν ἀρξαμένην μετ' / ἐπιβλητικότητος διαρροῦθμιν,
 οἵτινες ἐμπλησθέντες δέους ἐκ τῶν ἐξεγερθειῶν φωνῶν ἀποδοκιμασίας καὶ
 δυσπιστοῦντες εἰς τὸ δυνατόν τῆς ἐπιτεύξεως αὐτῆς ἡρ/νοῦντο νὰ ἐναποδυ-
 θῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα μετ' ἡμῶν. Ἠγέρθησαν φωνασκαίαι ἐκ τῆς / ἐφεκτι-
 κότητος ταύτης οὐρανομήκεις ἐκ πάσης τάξεως ἀνθρώπων νέων, γερόντων, /
 ἀνδρῶν, γυναικῶν κατὰ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων. Οἱ δὲ τέως κα-
 τέχοντες / τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκκλησιῶν μόνον τῇ ἐπεμβάσει τῆς σεβαστῆς
 κυδερνήσεως / ἡμῶν ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι τὰς κλεῖς, ὅτε καὶ ἀπε-
 καλύφθη ἡ ἐλευσίη / κατὰστασις τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐν τούτοις τὸ ἔργον προ-
 ἔβαινε τῇ ἐπιμονῇ ἡμῶν / καὶ κατὰ μικρὸν συνετελεῖτο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὅλου
 μεταρρουθμιστικοῦ σχεδίου / καὶ μετὰ δέκα καὶ ὀκτὼ μῆνας εὐρέθημεν μό-
 λης εἰς θέσιν νὰ ἀκούσωμεν / παρὰ στενοῦ κύκλου ἀνθρώπων ὅτι κατέστη πι-
 θανὴ ἡ ἐφαρμογὴ. Καὶ ὅμως τὸ / ἔργον πλέον ἐτελείωσε, διότι ἀπεδείχθη
 μετὰ δέκα καὶ ὀκτὼ μῆνας ὅτι ἡ κοινότης / Βεροῖας ἔλαβεν ἄλλοιαν ἐπὶ τὸ
 θέλτιον ὄψιν. Τὰ κτήματα κατὰ μέγα μέρος / εἶχον ἐπισκευασθῇ, τὰ ἐλ-
 λείμματα τῶν σχολείων δύο ἐτῶν εἶχον πληρωθῇ, τὰ / παραληφθέντα ὑπὸ
 τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς χρὴ τῶν ἐκκλησιῶν εἶχον ἐξοφληθῇ, / περισσευ-
 μα δὲ σπουδαῖον παρίστατο ὑποχρούμενον τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ὁλῶν. / Ἐξα-
 σφαλισθέντος λοιπὸν ἐκ τοῦ ἐγχειρήματος τούτου ἐτρέψαμεν τὸ ὅμμα ἡμῶν
 καὶ εἰς τὴν ἀνακοπεῖσαν κοινωνικὴν πρόοδον. Κατάλληλον πρὸς / ὥθησιν
 εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς νεολαίας ἔδαφος εὗρομεν / τὴν ἀνα-
 σῦστασιν τῆς διαλελυμένης τότε ἀδελφότητος. Δὲν ὠκνήσαμεν λοιπὸν / ἵνα
 ὁλοκλήρους ἡμέρας καὶ νύκτας διέλθωμεν περισυλλέγοντες τὰ νανάγια αὐτῆς
 καὶ διὰ πολλῶν περιστροφῶν καὶ μηχανημάτων ἐμπνεύσαντες εἰς πολλὴν /
 στενὸν καὶ ἀρχὰς κύκλον ἀνθρώπων τὸν πόθον τῆς ἀνασυστάσεως κατορθώ-
 σαμεν ἐπὶ τέλους θεῖα συνάρσει καὶ τοῦτο παραδώσαντες εἰς τὴν ἀναβιώ-
 σασαν / ἀδελφότητα καὶ τὰ περισωθέντα χρηματικὰ κεφάλαια. Ἰδὼν δὲ καὶ

αὕτη / μετὰ πάροδον δύο ἐτῶν θάλλουσα καὶ χωροῦσα γοργῶ τῷ ποδὶ εἰς τὴν πρόοδον / τῶν τε μελῶν αὐτῆς καὶ τῆς κοινότητος ὁλοκλήρου, καθόσον καὶ τὰ κεφάλαια / αὐτῆς ἠϋξῆσε προορισθέντα εἰς ἀνέγερσιν ἀξιοπρεποῦς μεγάρου τῶν μουσῶν / καὶ μὲ θεατρικὰς παραστάσεις αἰσίασε(;) τὸ κοινὸν πρὸς ἡθικὴν διδασκαλίαν / καὶ μίμησιν τῶν καλῶν καὶ ἐν γένει κατέστη σπουδαῖος παράγων εἰς τὴν / γενικὴν εὐημερίαν τῆς κοινότητος ἀποφασίσασα ἐπ' ἐσχάτων νὰ συμβλη/θῇ μετὰ τῆς ἀντιπροσωπείας πρὸς ἀνέγερσιν νεκροταφείου, ὅπερ καὶ τοῦτο / μαρτυρεῖ καὶ δέον νὰ μαρτυρῇ τὴν ἀνάλογον κοινωνικὴν μόρφωσιν τῆς κοινότητος. Τὰ δὲ ἐκπαιδευτήρια ἀνέτως συντηρούμενα ἔπαυσαν πλέον νὰ παρέχω/σιν εἰς ἐκάστην χρῆσιν ἐλλείμματα καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπλουτίζοντο / διὰ περισσευμάτων ἐπιτροπῶν τῶν πλουτισμῶν τῶν προγραμμάτων, διδασκομένης / ὕλης, εἰς ἣν ἐπιστήσαντες ἐπίσης τὴν προσοχὴν δυνάμεθα μειᾶ κανχίσεως νὰ εἴ/πωμεν διὸ ὀλίγαι κοινότητες δύνανται νὰ ἀνταγωνισθῶσι πρὸς τὴν γενομένην ἐν / τοῖς ὑμετέροις ἐκπαιδευτήρις πρόοδον κατὰ τε ποῖον καὶ ποσόν. Τοῦτων δὲ οὕτω / καλῶς θαινόντων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος καὶ ἡ ἀνάγκη καταλλήλου ἐνιαίου / κτηρίου σχολῆς καὶ μάλιστα μετὰ πάροδον τριῶν ἐτῶν, ὅτε ἐγένοντο καταφανεῖς αἱ ἐκ / τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου ἀγαθὰ συνέπειαι καὶ οἱ ἀπιφρονόντες / καὶ οἱ δυοπιστοῦντες ἤρξαντο εἰς καθ' εἷς ἀνομολογοῦντες τὸ σωτήριον καὶ αὐτοὶ οἱ φανα/τικώτεροι ἂν μὴ παρηγία, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἐνδομύχως. Διὸ καὶ πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐλήφθη ὁμόθυμος τῶν πέντε σωματείων ἀπόφασις περὶ ἀνεγέρσεως μεγαλοπρεποῦς μεγάρου / τῶν μουσῶν καὶ εἶχεν ἀρχίσῃ ἡ πρὸς τοῦτο ἐνέργεια, οὐκ εἰς μακρὸν δὲ καὶ θὰ ἐπανη/γυρίζομεν τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου ἐν μέσῳ γενικῆς χαρᾶς πάσης ζώσης ψυχῆς. Καθ' ὅσον ἐκτὸς τῆς λοιπῆς εὐημερίας καὶ τὸ ἐχθρὸν πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς / τὰ ἡμέτερα ρουμανικὸν στοιχεῖον εἶχεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ταπεινωθεῖ χάρις εἰς τὰ / ληφθέντα ἐγκαίρως κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως αὐτοῦ καὶ τῶν σφετεριστικῶν σχεδίων του μέτρα.

Εἰς τοιαύτην λοιπὸν θέσιν ἐν ᾧ εὐρίσκονται τὰ πράγματα ὑμῶν καὶ τοιαῦτα / ἐν ᾧ ἐμελεῖσθαι, θεία εὐδοκία προσκαλούμεθα ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐκκλησίας εἰς δια/κυβέρνησιν ἐτέρου σπουδαιότερου κέντρου τῆς ὁρθοδοξίας. Ἄλλ' ἀπερχόμενοι δὲν θέ/λομεν νὰ πιστεύσωμεν μὲν ποτε διὸ τὸ ἄριστον τοῦτο οἰκοδόμημα τῶν κοινοτικῶν / καὶ ἐθνικῶν συμφερόντων ὑμῶν θὰ παραμελήσητε, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον θὰ ἀφήσητε / νὰ καταστραφῇ ὑπὸ τῶν ἀντιξῶων πνευμάτων. Ὅπως δὲ καὶ ἡμῶν / ἡγοῦμεθα, ὅπως ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἵνα μὴ περιπέσητε εἰς τοιοῦτον / ἀσύνγνωστον ἀμάχημα, ἀλλὰ βοηθούμενοι καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ / νέου ὑμῖν ποιμενάρχου καὶ διαδόχου ἡμῶν θέλετε χωρὶς οὐ μόνον εἰς συγκρά/τησιν τῶν ἤδη κεκτημένων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνίσχυσιν καὶ περαιτέρω πρόοδον

1. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κώδικα «Πρακτικά Δημογεροντίας... 1863-1892», ποὺ περιέχει πολýτιμες μαρτυρίες γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα στὴ Βέροια κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.

3. 'Από τὸν κώδικα «Πρακτικά Συμβουλίου 1870»: 'Αντίγραφο ἐγγράφου τῶν ἐνοριτῶν τοῦ Ἁγίου Νικολάου Βεροίας, μετ' ὁποῖο παραχωροῦν ὅλα τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας στὰ σχολεῖα τῆς Βέροιας (σ. 53).

проис

23 Virginia 1883 Mexico 23 Virginia 1884 24

8005 217.4 0.00 102 1/2

1	καὶ οὖν ἔτι Παρδαράγγατον	24	77
2	" " ἔτι οὖν Σχορίαν	25	18
3	ἔτι οὖν ἀπορίας ἐν τῇ κεφαλῇ	"	32
4	καὶ οὖν ἐν Σχορίαν	18	93
5	" " Παρδαράγγατον	19	90
6	" " ἔτι Σχορίαν	20	43

[illegible]

1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542.

[illegible]

L. M. Novos
 A. I. Knyazev

α από τὸν κώδικα «Λογαριασμός ἐτήσιος τῶν λήψεων καὶ δόσεων...», σελ. 12 - 13,
 Πρωτόπολη Βεροῖας.

1873 : εσόδων διαγραφέντων και οχλημένων } ηδίστη

εσοδ. ελάττωσε οίχτων	2845
εσοδ. διόνοια	891 20
εσοδ. οίχτων	2186 20
εσοδ. οριζώντων	863 ..
εσοδ. μέλων επί ελάττω	4000
εσοδ. βόλων κερδών 18272	1827
εσοδ. π. (ελάττωσε βόλων κερδών)	12613 ..
παρελ. βόλων κερδών ηδίστη	5151 20
	<u>17764 20</u>

ηδίστη παρ. βόλων κερδών

εσοδ. βόλων κερδών	7800
εσοδ. βόλων κερδών	5200
εσοδ. χρεωστικών	1000
εσοδ. μεμνημένων	800
εσοδ. βόλων κερδών	2964 20
	<u>17764 20</u>

5α. 'Από τὸν κώδικα «Ταμείον 1873» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας: Τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῶν σχολείων τῆς Βέροιας κατὰ τὸ ἔτος 1872-1873 (σελ. 147).

1874 εσόδων σχολείων δι' οσχισίου — ιεσέραι

από ελαιοειδή	2220
· από δηνάριον γρ. ελαιογ.	375
· από σιταράκιον	359
· από σιταράκιον	607 20
· μελιμύρον γρ. μελιμύρον	4000
· απόλοιον κηρύσιον 12120	1311
αυθόρως ανεξέλεγκτος οσχισίου	8872 20
αυθόρως ανεξέλεγκτος οσχισίου	54484 20
· απόλοιον κηρύσιον	14357

από Αγγλίας	6240
από Αμερικής	4180
από Γαλλίας	1200
από Γερμανίας	147
από άλλων χωρών	2610
· απόλοιον κηρύσιον	14357

5β. 'Από τὸν κώδικα «Ταμείον 1873» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας:
Τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῶν σχολείων τῆς Βεροίας κατὰ τὸ ἔτος 1873 - 1874
(σελ. 147).

αὐτῶν. / Καὶ ὅσα μὲν ἡμιτελῇ ἔμειναν μετὰ πάσης προθυμίας νὰ ἀποπερα-
σώγητε, ὅσα δὲ / διὰ τὸ ἄκαιρον δὲν ὑπεδείχθησαν, ἴσως δὲ καὶ δὲν κατε-
νοήθησαν, ταῦτα ὑπὸ / τὴν συνετὴν διακυδέρνησιν τοῦ νέου ὑμῶν ποιμενάρ-
χου νὰ ἐπιδιώξητε μετὰ / ἱεροῦ ζήλου, διότι οὕτω καὶ μόνον θὰ δυνηθῇτε
νὰ προαχθῇτε κοινοικῶς καὶ / κοινωνικῶς καὶ ἀφήσητε εἰς τὰ τέκνα ὑμῶν
μεγαλουργὸν κληρονομίαν καὶ συμβάλλετε καὶ ὑμεῖς τὸν ὁβολὸν σας ὅσον
τὸ δυνατὸν πλουσιώτερον εἰς τὴν γενικὴν / ἀναμόρφωσιν τοῦ ἔθνους ἡμῶν.
Μὲ τὴν γλυκεῖαν ταύτην πεποίθησιν, ἀγαπητοί, ἀναχωροῦντες ἐκ μέσου ὑμῶν
θέλομεν χαρῇ εὐάρεστον καὶ ἀγίαν χαρὰν ὅτι οὐχὶ / εἰς μάτην ἐκοπιάσαμεν.
Ἀποφεύγοντες δὲ νὰ εἴπωμεν τούναντίον εὐχόμεθα ἐνίσχυσιν καὶ φῶτισιν
παρὰ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Άνδρέα Ι. Άρβανίτου, 'Η Μακεδονία εικονογραφημένη, 'Αθήναι 1909.
- Βαρνάβα Δ. Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου Κίτρους, Οί βασικοί θεσμοί διοικήσεως των ὀρθοδόξων Πατριαρχείων μετά ιστορικῶν ἀνασκοπήσεων, ἐν 'Αθήναις 1972.
- Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, Νέα Ἑλλάς, ἥτοι ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική καὶ ἀρχαιολογική περιγραφὴ τῶν νέων Ἑλληνικῶν χωρῶν: Ἡπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων καὶ ὁδηγὸς σαφὴς καὶ ἀκριβὴς τῶν ταξιδιωτῶν καὶ περιηγητῶν κατὰ τὸ Γερμανικόν τοῦ Καρόλου Μπαϊδεκερ, ἐν 'Αθήναις 1913.
- Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, 'Η παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, ('Ἑλληνικά σχολεῖα ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου), τόμος 1ος, 'Αθήναι 1936, τόμος 2ος.
- Ἐλένης Ε. Κούκου, Διαμόρφωσις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Α'. Τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ Φαναριωτικὴ Κοινωνία, 'Αθήναι 1971.
- Κανονισμὸς τῶν ἐν Βεροῖα Ἐκπαιδευτηρίων 1902.
- Χ. Γ. Μπριλάκη, Ἱστορία τοῦ Νομοῦ Ἡμαθίας, Θεσσαλονίκη 1972.
- Στεφάνου Παπαδοπούλου, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1970.
- Μ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἐκατονταετηρίδος, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867.
- Μ. Περγικάρη, Προδιοίσεις εἰς τὸν Ἑρμῆλον ἢ Δημοκριτηράκλειτον, 1817.
- Παύλου Πυρινοῦ, Βίος καὶ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Σωσιπάτρου ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Βεροίας, Θεσσαλονίκη 1973.
- Παύλου Πυρινοῦ, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὰς ἱεράς Μονὰς Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βεροίας) καὶ Μουτσιάλης, Θεσσαλονίκη 1975.
- Παύλου Πυρινοῦ, Ἀνέκδοτος κώδικας 19ου αἰῶνα στὰ σχολεῖα Βεροίας, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιον», 1979, σ. 145 - 148.
- Παύλου Πυρινοῦ, Ἀνέκδοτος κώδικας 1883 - 1886 γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιον» 1980, σ. 87 - 91.
- Παύλου Πυρινοῦ, Στὴ φωνὴ τοῦ μοναστηριοῦ Καλήπετρα (περιοχῆς Ράχης), ἔφημ. «Φρουρὸς Ἡμαθίας», 4.10.78.
- Παύλου Πυρινοῦ, Οἱ Ρακτιδὰν τῆς Βεροίας καὶ τρία ἀνέκδοτα ἔγγραφα, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιον», 1976, σ. 321 - 324.
- Παύλου Πυρινοῦ, Κωνσταντῖνος Καμπίτογλου (1859 - 1928), ἕνας Βεροιώτης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἔφημ. «Βέροια», 17.1.76.
- Παύλου Πυρινοῦ, Πηνελόπη Καμπίτογλου (1870 - 1923), ἡ πρώτη πρόρωιότης ἐκπαιδευτικὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἔφημ. «Βέροια», 17.1.76.
- Παύλου Πυρινοῦ, Καλλίνικος Μάνιος, ἔφημ. «Βέροια», 28.2.76.

- Δώλη Σμυρλή, Δημήτριος Ρακτιβάν, Βέροια 1938.
- Ίωάννου Στάϊκου - Παπαδάκη, Μισός αιώνας πολιτικῶν ἀγώνων καὶ ἐθνικῆς δράσεως, Ἀθήναι 1974.
- Ἀπ. Τζαφεροπούλου, Οἰκογένεια Ρακτιβάν, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», ἀρ. 81, Φεβρουάριος 1973.
- Ἀπ. Τζαφεροπούλου, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἡμαθίας, Θεσσαλονίκη 1966.
- Ζ. Τσιρπανλή, Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δράση τους στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰταλία (16ος αἰ. - 1650), Θεσσαλονίκη 1971.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἱστορία τῆς Βεροίας (τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς), τόμος πρῶτος, Βέροια 1960, τόμος 2ος, Θεσσαλονίκη 1970.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Σύντομη ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν περιοχή τῆς Βεροίας, Βέροια 1961.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ ὅσιος Ἀντώνιος ὁ Νέος ὁ ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Βεροίας, δάσει ἀνεκδότων δυζαντινῶν ἐγγράφων καὶ λανθανόντων στοιχείων, Βέροια 1965.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἑμμανουὴλ Ἰω. Ζάχος (1860 - 1924), Θεσσαλονίκη 1974.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας κατὰ τὰ ἔτη 1849 - 1912 δάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων, «Μακεδονικά», ΙΑ' (1971), Θεσσαλονίκη.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἀγνωστοὶ Βεροιεῖς ἀγωνιστοὶ τοῦ 1821, Βέροια 1971.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Οἱ διβλιοθήκες τῆς Βεροίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Ὁ κατάλογος τῆς διβλιοθήκης τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς στὰ 1864, «Ἑλληνικά», 24 (1971), σ. 351 - 362.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Δημήτριος Ρακτιβάν, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», ἀρ. 20, Ἰανουάριος 1968, σ. 22 - 23.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, Βεροιώτισσα Μακεδονομάχος, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1972, σ. 129 - 136.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ πρῶτου «Μελετείου» Παρθεναγωγείου τῆς Βεροίας ἐπὶ τουρκοκρατίας, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1966, σ. 153 - 155.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τρεῖς κανονισμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βεροίας κατὰ τὰ τέλη τῆς τουρκοκρατίας, «Μακεδονικά», 10 (1970), σ. 97 - 142.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τὰ σχολεῖα τῶν Βεροίας - Ναούσης κατὰ τὸ 1898, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1963, σ. 139 - 142.
- Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας μετὰ τὸ 1821, «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο», 1962, σ. 103 - 106.
- Ἀναστασίου Χριστοδούλου, Ἱστορία τῆς Βεροίας, Βέροια 1960.

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΠΗΓΕΣ

«Ἐρὸς κώδιξ ἐν ᾧ καταχωρεῖται ἡ λήψις καὶ δόσις δύο σχολείων τῆς πόλεως Βεροίας ὁμοῦ καὶ ὁ λογαριασμὸς τοῦ κοτείου (κντιίου) τῶν Ἑλεημοσυνῶν, κεφαλαίου, καὶ ληψοδοσίας ἀρχόμενος ἀπὸ τὸ - 1849 - Ἰανουαρίου - 1 - εἰς σελίδας 390» (βρίσκεται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου Βεροίας). Χρησιμοποίησις τῶν στοιχείων του ἔκαμε ὁ Γ. Χ. Χιονίδης στὶς πρὸ πάνω μελέτες του γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Βεροίας.

«Κώδιξ Γ. Πρακτικά Δημογεροντίας, 'Αντιπροσωπείας καὶ Γενικῶν Συνελεύσεων, ἐν οἷς συμβόλαια καὶ διαζύγια 1863-1889» (στά ἀρχεῖα τῆς Ι. Μητροπόλεως Βεροίας).

«Κώδιξ τῶν πρακτικῶν τοῦ συμβουλίου 1870, 'Ιανουαρίου 31» (στά ἀρχεῖα τῆς Ι. Μητροπόλεως Βεροίας).

«Ταμεῖον 1873», ἥτοι 1873 τῇ 1 'Ιανουαρίου «σιμοσις οσα σιναζοντε Ἀπό Ἱερων κοτιον καὶ απο ιεροῖς τὸν καθεκαστον μηνα προχιρον καταστιχον της ἐκλίσιας τοῦ αἱγιου Ἀντωνιου οσες λιψις κε δοσοις τῶν δωδεκα μινον ἀπο τις σημερον ος φενετε εἰς το εἰδιον διβλιον 1873 1: 'Ιανουαρίου» (ἀρχεῖα 'Αγίου 'Αντωνίου Βεροίας).

«Μαθητολόγιον - βαθμολόγιον ἀπὸ 1879-1880 ἕως 1887-1888 τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς Βεροίας» (ἀρχεῖα Α' Λυκείου Βεροίας).

«Λογοδοσία, ἀπαγγελθεῖσα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρεξως τῶν ἐξετάσεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Βεροίας 1880» (ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 σελίδες. 'Αντίγραφο ἔχω στὸ προσωπικὸ μου ἀρχεῖο).

«Κώδιξ - 'Ετήσιος λογαριασμὸς τῶν λήψεων καὶ δόσεων ἀπὸ 23 'Ιουλίου 1883 ἕως 23 'Ιουλίου 1884 τετάρτου ἔτους, ἐκτὸς τῶν ἐνοικίων ἐν τῇ πόλει συναχθέντων ἐπὶ ἐννέα μήνας, τῶν 'Εκπαιδευτικῶν Καταστημάτων Βεροίας, ἐφορευόντων τῶν κ.κ. Στεργίου Μάρκου, Γεωργίου Ρόγκου, Στεφάνου Μαλλιαρᾶ καὶ 'Αντωνίου Τζίκα» (στά ἀρχεῖα τοῦ 'Αγίου 'Αντωνίου Βεροίας).

«Πιστοποιητικὸν προόδου ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Σχ. ἔτους 1883-1884 τοῦ 'Ημι-γυμνασίου Βεροίας 1884» (ἀρχεῖα Α' Λυκείου Βεροίας).

«Πρακτικά 'Εφορείας» 1892-10/12/1911 (ἀρχεῖα Ι. Μητροπόλεως Βεροίας).

«Πρακτικά Γενικῆς Συνελεύσεως 19 'Ιουλίου 1892» (ἀρχεῖα Ι. Μητροπόλεως Βεροίας).

«1899, Βιβλίον 7ον», 'Ἀλληλογραφία μητροπολίτου Κωνσταντίου 'Ισαακίδου (ἀρχεῖα Ι. Μητροπόλεως Βεροίας).

«Κώδιξ ὑπ' ἀριθμ. 20, περιέχει: (Ι) 70 σελίδας ἀλληλογραφίας τοῦ Μητροπολίτου Βεροίας - Ναούσης Κωνσταντίου, (ΙΙ) Πρακτικά τῆς 'Αντιπροσωπείας τῆς 'Ελληνικῆς Κοινότητος...» (στά ἀρχεῖα τῆς Ι. Μητροπόλεως Βεροίας).

«Βιβλίον περιέχον τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνιαυσίων διαγωνισμῶν τῆς ἀστικῆς ἐλληνικῆς σχολῆς ἐν Βεροία τῇ 28/6/89». Ἔχει 196 σελίδες καὶ δρῖσκεται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Α' Λυκείου Βεροίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος (τοῦ Βερούας καὶ Ναούτης Παύλου)	7
Εἰσαγωγή	9
1. Τμῆμα 1800 - 1848	11
2. Τμῆμα 1849 - 1862	15
3. Τμῆμα 1863 - 1882	19
4. Τμῆμα 1883 - 1891	35
5. Τμῆμα 1892 - 1900	44
Ἐπίλογος	54
Παράρτημα	55
Πηγές καὶ βοηθήματα. Ἀνέκδοτες πηγές	67

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ Σ. ΛΑΣΚΑΡΙΑΝ - Π. ΑΛΕΞΙΑΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

379

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας